

6

Paragrafen

6.1	Lokale heffingen	128
6.2	Weerstandsvermogen en risicobeheersing	139
6.3	Onderhoud kapitaalgoederen	149
6.4	Grondbeleid	157
6.5	Financiering	164
6.6	Verbonden partijen	168
6.7	Bedrijfsvoering	180
6.8	Subsidies	193

6.1 Lokale heffingen

Lokale heffingen hebben als doel middelen te verwerven waarmee de gemeente uitgaven kan doen om gemeentelijke taken uit te voeren. Ze vormen daarmee een belangrijke bron van inkomsten voor de gemeente. De lokale lasten worden vooral door burgers maar ook door bedrijven opgebracht. De invoering, wijziging of intrekking van een lokale heffing vindt plaats door middel van een door de gemeenteraad vast te stellen verordening.

De lokale heffingen bestaan uit gemeentelijke belastingen, rechten en retributies. Gemeentelijke belastingen kunnen worden onderscheiden in heffingen waarvan de besteding ongebonden dan wel gebonden is.

Ongebonden lokale heffingen, zoals de onroerend zaakbelasting (OZB) en hondenbelasting, rekenen we tot de algemene dekkingsmiddelen, omdat zij niet aan een inhoudelijk begrotingsprogramma zijn gerelateerd. De besteding ervan is niet gebonden aan een bepaalde taak.

Gebonden heffingen, zoals de afvalstoffen- en rioolheffing, worden verantwoord op het betreffende programma en worden niet tot de algemene dekkingsmiddelen gerekend. Hiervoor geldt het uitgangspunt dat ze kostendekkend zijn.

Rechten en retributies zijn vergoedingen voor door de gemeente verrichte diensten. De kosten van de gemeentelijke dienstverlening worden doorberekend in deze rechten en retributies. Het beleid is gericht op een rechtvaardige verdeling van deze kosten

Volgens artikel 10 van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) dient de paragraaf lokale heffingen tenminste te bevatten:

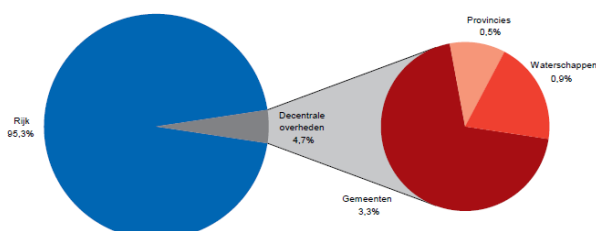
1. de geraamde inkomsten (6.1.1);
2. het beleid ten aanzien van de lokale heffingen (6.1.2);
3. een overzicht op hoofdlijnen van de diverse heffingen, waarin inzichtelijk wordt gemaakt hoe bij de berekening van tarieven van heffingen, die hoogstens kostendekkend mogen zijn, wordt bewerkstelligd dat de geraamde baten de daarmee samenhangende geraamde lasten niet overschrijden, wat de beleidsuitgangspunten zijn die ten grondslag liggen aan deze berekeningen en hoe deze uitgangspunten bij de tariefstelling worden gehanteerd (6.1.3);
4. een aanduiding van de lokale lastendruk (6.1.4);
5. een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid (6.1.5).

Deze paragraaf Lokale Heffingen geeft inzicht in de diverse gemeentelijke belastingen en de gevolgen daarvan voor de inwoners van de gemeente Hengelo.

6.1.1 Geraamde inkomsten

Belasting- en premieopbrengst naar overheidslaag 2022

Van elke euro die huishoudens en bedrijven in Nederland aan belastingen en sociale premies betalen gaat in 2022 3,3 % naar gemeenten (2021: 3,7%). De decentrale overheden nemen samen 4,7% % voor hun rekening (2021: 5,2 %), het Rijk int 95,3 % (2021: 94,8 %).

De volgende heffingsbijdragen zijn opgenomen in deze begroting.

Heffingsbedragen gemeente Hengelo

Heffing	Begroot 2021	Werkelijk 2021	Begroot 2022	Begroot 2023
Ongebonden heffingen	26.936	26.709	28.702	30.103
OZB eigenaren woning	11.091	11.166	11.940	12.540
OZB eigenaren niet-woning	7.949	8.009	8.366	8.792
OZB gebruikers niet-woning	5.331	5.295	5.573	5.824
Parkeerbelasting	1.585	1.456	1.812	1.891
Hondenbelasting	525	526	541	565
Precariobelasting	312	170	322	337
Toeristenbelasting	143	87	148	154
Gebonden heffingen	22.426	23.405	23.328	24.901
Rioolheffing	9.900	10.088	10.407	10.859
Afvalstoffenheffing	8.122	8.553	8.415	9.273
Leges omgevingsvergunning	1.921	2.353	1.959	2.047
Leges burgerzaken (incl. rijksleges)	903	1.181	931	1.035
Begraafrechten	523	577	539	563
Havengelden	475	391	490	497
BIZ	250	7	258	269
Marktgeden	151	121	156	163
Rioolaansluitrecht	93	90	96	100
Leges overig	88	44	77	95
Totaal heffing	49.362	50.114	52.030	55.004

6.1.2 Beleid ten aanzien van de lokale heffingen

Beleidskaders

Het beleid voor de lokale heffingen is opgenomen in:

- landelijke wet- en regelgeving;
- de diverse belastingverordeningen en -regelingen.

Beleidsontwikkelingen

Hervorming lokaal belastinggebied

In 2015 kondigde het Rijk een belastingherziening aan, met als voornaam onderdeel een groter lokaal belastinggebied, ofwel een grotere beleidsvrijheid voor gemeenten om eigen belastingen te innen. Sindsdien hebben zich geen grote daadwerkelijke veranderingen in de lokale heffingen voorgedaan. In het coalitieakkoord van het huidige kabinet is het volgende opgenomen: "Om een stabielere financiering voor de medeoverheden te realiseren en hun autonomie te vergroten, wordt in de komende jaren een nieuwe financieringsstelsel voor de periode na 2025 uitgewerkt, waarbij de mogelijkheid voor een groter eigen belastinggebied wordt betrokken.....". De intentie is uitgesproken, maar de realisatie gaat nog enkele jaren duren.

Amendement Omtzigt: OZB-woningtarief voor instellingen van sociaal belang

Er is een wetswijziging doorgevoerd die gemeenten toestaat om voor 'instellingen van sociaal belang' het woningtarief voor de OZB toe te passen. De toepassing stuit echter voor gemeenten op bezwaren, die de minister heeft onderkend. Toepassing van dit wetsartikel wordt afgeraden. Een aanpassing van de wet, of andere maatregel, is er nog niet.

De Omgevingswet en leges

Het is de bedoeling dat op 1 januari 2023 de nieuwe Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen (WKB) in werking treden. Op het moment van schrijven (september 2022) wordt echter ook -opnieuw- met uitstel rekening gehouden. Door deze inwerkingtreding van beide wetten kan er veel veranderen. Dit is sterk afhankelijk van de lokale ambities, beleidsinvulling en inrichtingskeuzes. Het principe van legesheffing verandert niet. Ook de wettelijke grondslag voor het heffen van leges verandert niet. Een aantal zaken die wel gaan veranderen zijn:

- Het is toegestaan over nieuwe activiteiten leges te heffen
- (Mogelijk) minder vergunningplichten
- De 'knip': het splitsen van de bouwtechnische en de ruimtelijke vergunning
- Gemeentelijke kosten worden hoger of lager
- Gemeentelijke kosten verschuiven
- Meer integrale vergunningen (meerdere gezagen betrokken)
- Planactiviteiten worden minder complex (of juist complexer)

Waterzorgheffing

Wateroverlast en verdroging vragen steeds meer maatregelen in de publieke ruimte. Meer percelen kunnen in de heffing worden betrokken, want van de maatregelen in de publieke ruimte heeft iedereen profijt. De huidige verordening Rioolheffing dekt dan niet meer de lading, omdat dit het beeld schept van een belasting voor een buizenstelsel. Bij belastingplichtigen die daar niet op zijn aangesloten roept dat weerstand op. De gemeentelijke watertaken omvatten een breed palet. Zorgplichten voor afval-, hemel- en grondwater hebben een centrale plaats in de ordening van de publieke ruimte. Gemeenten moeten maatregelen nemen om wateroverlast en waterschade te voorkomen. Een voorbeeld is het onderhoud van bermen en slootkanten om overtollig water af te voeren. De VNG heeft hiervoor een nieuwe modelverordening Riool- en Waterzorgheffing opgesteld. Bij invoering is een zorgvuldige communicatie en belangenafweging naar nieuwe belastingplichtigen van belang.

Ontwikkeling tarieven

De tarieven voor de riool- en afvalstoffenheffingen worden geraamd op basis van het uitgangspunt dat wordt gestreefd naar 100% kostendekking. De voor 2023 geldende tarieven voor de overige belastingen en rechten stijgen met een inflatiecorrectie van 4,5%, uiteraard met uitzondering van die tarieven, die het Rijk heeft vastgesteld of gemaximeerd. De overige uitzonderingen worden toegelicht in het voorstel tot vaststelling van de Verordeningen 2023.

6.1.3 Overzicht op hoofdlijnen van diverse heffingen

Gemeenten zijn beperkt in de soorten belastingen die ze mogen heffen. Deze zijn limitatief opgesomd in de wet. Naast belastingen, heft de gemeente rechten en leges voor individuele dienstverlening aan haar burgers. De tarieven van deze rechten en leges dienen zodanig vastgesteld te worden dat de geraamde opbrengsten de geraamde kosten voor het verlenen van de diensten niet overschrijden. De gemeente is vrij in de besteding van de opbrengst van de ongebonden heffingen (algemene belastingen).

De gemeentelijke belastingen en retributies die in 2023 in Hengelo worden geheven zijn:

Ongebonden belastingen	Gebonden belastingen
Onroerende- zaakbelastingen	Afvalstoffenheffing
Parkeerbelastingen	Rioolheffing
Hondenbelasting	Leges en rechten
Precariobelasting	Begraafrechten
Toeristenbelasting	Havengelden
	Bijdrage Bedrijven Investerings Zone
	Marktgeden
	Rioolaansluitrechten

Ongebonden belastingen

Onroerende-zaakbelastingen

Op basis van artikel 220 van de Gemeentewet kunnen gemeenten onroerende-zaakbelastingen (OZB) heffen. De OZB is een algemene belasting. Er is geen relatie tussen de heffing en bepaalde taken van de gemeente. De opbrengst is onderdeel van de algemene middelen.

De OZB is een tijdstipbelasting. Dit betekent dat voor het bepalen van de belastingplicht de situatie op peildatum, 1 januari van het belastingjaar, geldt. Veranderingen in de loop van het jaar, bijvoorbeeld de verkoop van een huis, leiden pas op de eerstvolgende peildatum tot een wijziging in de aanslag.

Belastingplichtig zijn eigenaren van woningen, eigenaren van niet-woningen en gebruikers van niet-woningen. Iemand die zowel eigenaar als gebruiker is van een niet-woning, betaalt beide belastingdelen.

De grondslag voor de berekening van de OZB in 2023 is de WOZ-waarde van de onroerende zaak per 1 januari 2022. De WOZ-waarde wordt jaarlijks opnieuw bepaald. Het tarief van de OZB wordt uitgedrukt in een percentage van de WOZ-waarde. Voor iedere groep belastingplichtigen wordt een afzonderlijk tarief vastgesteld. De hoogte van het tarief leidt tot de opbrengst die in de begroting is vastgesteld. De beoogde opbrengst van de OZB per belastingplicht wordt eerst vastgesteld. Vervolgens wordt op basis van de totale WOZ-waarde van de belastingplicht het OZB-tarief berekend. De ontwikkeling van het OZB-tarief is dus naast de ontwikkeling van de OZB-opbrengst afhankelijk van de ontwikkeling van de vastgoedmarkt. Als de gemiddelde waarde op de vastgoedmarkt stijgt, leidt dit tot een neerwaartse bijstelling van het OZB-tarief. Andersom geldt hetzelfde.

Naast de inflatoire verhoging van 4,5% voor alle onderdelen zorgt een verhoging van de proceskosten voor een extra toename van de OZB woningen met 0,3%. De woonlastenstijging is daarmee 4,8%.

Parkeerbelastingen

Op basis van artikel 225 Gemeentewet kunnen gemeenten in het kader van parkeerregulering parkeerbelastingen heffen. Onder de naam 'parkeerbelastingen' worden twee belastingen geheven:

- de parkeerbelasting voor een plek en een bepaalde tijdsperiode, waarvoor parkeerautomaten zijn geplaatst;
- de parkeerbelasting voor een door de gemeente verstrekte parkeervergunning.

Hiermee kunnen gemeenten op efficiënte en financieel verantwoorde wijze hun parkeerbeleid realiseren. De opbrengst van het parkeren vloeit in de algemene middelen.

Hondenbelasting

Op grond van artikel 226 van de Gemeentewet kan van de houder van een hond hondenbelasting worden geheven. De hondenbelasting is een algemene belasting. Dat houdt in dat de raad vrij is in de bepaling van de opbrengst: er hoeft geen relatie met de kosten te zijn. De hondenbelasting is een vast bedrag per hond per jaar. Voor een tweede en volgende hond gelden hogere tarieven.

Precariobelasting

Artikel 228 van de Gemeentewet biedt de gemeente de mogelijkheid om precariobelasting op te leggen. Belastbaar is het hebben van voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond. Voorbeelden zijn terrassen op en uithangborden op of boven openbaar terrein. De precariobelasting wordt geheven van degene ten behoeve van wie dat voorwerp of die voorwerpen onder, op of boven voor de openbare dienst bestemde gemeentegrond aanwezig zijn. Het plaatsen van bouwmaterialen en het hebben van terrassen zijn voorbeelden van onderwerpen, die in een precariobelasting betrokken kunnen worden.

Toeristenbelasting

Op grond van artikel 224 van de Gemeentewet kunnen gemeenten toeristenbelasting heffen voor overnachtingen van personen binnen de gemeente die niet als ingezetene in de gemeente zijn ingeschreven. Voor zover de belasting wordt geheven van degene die gelegenheid tot verblijf biedt, is deze bevoegd de belasting te verhalen op de toerist. Doelstelling is, de kosten van bepaalde voorzieningen om te slaan naar personen die gebruik van de voorzieningen maken maar niet in de gemeente wonen.

Gebonden belastingen

Mate van kostendekking van de gebonden belastingen

Per heffing wordt in onderstaande overzichten de mate van kostendekking weergegeven. De kostendekking op begrotingsbasis mag ten hoogste 100% bedragen. Bij de becijfering van de kostendekking mag, naast de directe kosten, een bedrag voor overhead en BTW worden toegerekend. Voor de toerekening van de overhead wordt uitgegaan van de begrote toe te rekenen uren vermenigvuldigd met het bij de begroting vastgestelde voorcalculatorische tarief.

Rioolheffing

De wettelijke basis voor het heffen van rioolheffing ligt in artikel 228a van de Gemeentewet. In de rioolheffing worden kosten doorgerekend die verbonden zijn aan het in stand houden van het gemeentelijk rioleringsstelsel. Met de invoering in 2008 van de Wet gemeentelijke watertaken heeft de gemeente naast de zorgplicht voor het afvoeren van huishoudelijk afvalwater en regenwater ook de zorgplicht voor het grondwater. Daarmee is ook de mogelijkheid ontstaan om de kosten die verbonden zijn aan de taken die voortvloeien uit de Wet gemeentelijke watertaken, toe te rekenen aan de rioolheffing.

De rioolheffing is een bestemmingsheffing (de bestemming is watertaken), er staan geen individueel aanwijsbare tegenprestaties, maar collectieve prestaties tegenover. De gemeente Hengelo hanteert één rioolheffing voor alle watertaken. De kosten die hiervoor worden gemaakt, worden met de rioolheffing verhaald op de gebruikers van woningen en niet-woningen.

Elke gemeente is verplicht een Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) vast te stellen. In een GRP wordt meerjarig inzicht gegeven in de kosten die gemaakt worden voor de instandhouding van het

gemeentelijk rioolstelsel. De looptijd van het huidige GRP is in april 2022 door de raad met een jaar verlengd tot 2023; dit in aanloop naar de inwerkingtreding van de Omgevingswet.

	Rioolheffing	lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
7.2	Riolering	8.398	243	1.248	9.889	10.859	-130	10.729
6.3	Inkomensregelingen				-	-840		-840
	Totaal	8.398	243	1.248	9.889	10.019	-130	9.889
	% Kostendekking							100,0%

De kosten zitten in het uitvoeren van onze gemeentelijke watertaken op het gebied van afvalwater, hemelwater en grondwater. Daarnaast begroten wij aan dit taakveld toe te rekenen overheadkosten.

Afvalstoffenheffing

De wettelijke basis voor het heffen van afvalstoffenheffing is artikel 15.33 van de Wet Milieubeheer. Op basis van deze wet heeft de gemeente de wettelijke taak om afvalstoffen van particuliere huishoudens in te zamelen. De inzameling en verwerking doen we in samenwerking met verbonden partijen. Inzameling is opgedragen aan Twente Milieu, verwerking aan Twence. De kosten van de inzameling en verwerking worden betaald uit de afvalstoffenheffing. De afvalbegroting is kostendekkend; er wordt geen "winst" gemaakt op afval.

De kosten in het taakveld afval zitten vooral in het daadwerkelijk inzamelen en verwerken van het bedrijfs- en huishoudelijke afval. Ook het scheiden van afval en het recyclen ervan valt hieronder. Daarnaast begroten wij toe te rekenen overhead vanwege de sturing en ondersteuning van medewerkers in brede zin. Tot slot wordt BTW begroot, die per saldo ten laste van de gemeente blijft.

Inwoners betalen een vast jaarlijks bedrag afvalstoffenheffing, ook als zij geen afval voor inzameling aanbieden. De heffing wordt opgelegd aan de gebruiker van een perceel waar de gemeente de inzamelverplichting nakomt. De gebruiker betaalt naast het vaste bedrag een variabel bedrag, dat afhangt van het aantal aanbiedingen en de soort aangeboden afval.

Huidig beleid

Voor een sluitende begroting is in 2023 bijna € 9,3 miljoen aan opbrengsten afvalstoffenheffing noodzakelijk. De stijging van de kosten worden deels gedekt door een toename van het aantal belastingplichtigen en aantal aanbiedingen per huishouden (Zomerbrief: 22-ZB-7.4 Afval). Het overige deel is verdisconteerd in het vaste tarief dat stijgt met € 1,68 om zodoende de afvalbegroting budgettair neutraal te houden.

Het vaste tarief wordt verhoogd van € 185,16 in 2022 naar € 186,84 in 2023. Bij een gemiddeld huishouden met een aanbiedgedrag van 9 keer de groene container (140L), 26 aanbiedingen op de ondergrondse container en het vastrecht leidt dit tot de indicatieve woonlast van (€ 10,80 + € 33,80 + € 186,84) = € 231,44. Dit is een lichte stijging van gemiddeld € 222,06 in 2022 naar € 231,44 in 2023 dat veroorzaakt wordt door enerzijds de stijging in het aantal aanbiedingen voor verzamelcontainers 30 liter en GFT 140 liter (€ 7,70) en anderzijds de verhoging van het vaste tarief (€ 1,68).

Voorstellen nieuw beleid

In deze begroting zijn 2 beleidsvoornemens uit de Zomerbrief 2022-2026 opgenomen. Het voorstel afvalbalie (23-NB-7.6) wordt eenmalig in 2023 onttrokken uit de voorziening afval en heeft daarmee geen effect op de hoogte van de afvalstofheffing. Het andere effect is het voorstel invoering biobox (23-NB-7.5). Het gebruik van de biobox voor hoogbouw huishoudens leidt tot verwachte uitgaven van € 300.000 per jaar. Om deze kosten te dekken binnen de afvalbegroting wordt voorgesteld om gebruik te maken van zowel een variabel GFT-tarief voor de biobox evenals een stijging van het vaste tarief. Het variabel tarief bedraagt € 0,08 per aanbieding en het vaste tarief stijgt met € 5,40. Uiteindelijk betekent dit een stijging van het vaste tarief van € 186,84 met € 5,40 naar € 192,24 en zal het GFT-tarief voor hoogbouw huishoudens € 0,08 per aanbieding zijn.

Bij een gemiddeld huishouden met een aanbiedgedrag van 9 keer de groene container (140L), 26 aanbiedingen op de ondergrondse container en het vastrecht leidt dit tot een woonlast van (€ 10,80 + € 33,80 + € 192,24) = € 236,84.

		lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
7.3	Afval	9.539	147	1.240	10.926	9.273	2.134	11.407
6.3	Inkomensregelingen				-	-500		-500
	Totaal	9.539	147	1.240	10.926	8.773	2.134	10.907
	% Kostendeckking							99,8%

Bijdrage Bedrijven Investerings Zones (BIZ)

Op basis van de Wet Bedrijven investeringszones kan een bijdrage Bedrijven Investerings Zones worden opgelegd. Met deze bijdrage kunnen bedrijven in een bepaald gebied binnen de gemeente worden verplicht om voor een periode van maximaal vijf jaar een financiële bijdrage te leveren. Deze bijdrage wordt gebruikt ter financiering van investeringen die in het betreffende gebied de leefbaarheid, veiligheid, ruimtelijke kwaliteit of ander publiek belang bevorderen. Bij de uitvoering wordt vanuit doelmatigheid zoveel mogelijk aangesloten bij de Wet WOZ en de OZB. De doelgroep bestaat uit gebruikers van niet-woningen in het centrum van Hengelo. De huidige BIZ-periode is gestart in 2021 en loopt 5 jaren.

	Bi-zone	lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
7.2	Bedrijven investerings zone	277			277	269		269
	Totaal	277	-	-	277	269	-	269
	% Kostendeckking							97,1%

Leges en rechten

De mogelijkheid tot het heffen van leges is geregeld in artikel 229, lid 1, b van de Gemeentewet. De gemeente levert op aanvraag van individuele burgers een uiteenlopend pakket aan diensten. Door het heffen van leges worden de kosten die hiervoor worden gemaakt verhaald op de burger die de dienst afneemt. Voorbeelden zijn het verstrekken van een paspoort of het verlenen van een vergunning. Degene die de dienst aanvraagt betaalt ook de leges. De heffingsmaatstaf is zeer divers en wordt vermeld in de tarieventabel die hoort bij de legesverordening.

Kostendeckkendheid

De leges zijn in de tarieventabel van de legesverordening ingedeeld in drie titels:

- titel 1, algemene dienstverlening;
- titel 2, dienstverlening vallend onder de fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning;
- titel 3, dienstverlening vallend onder Europese Dienstenrichtlijn.

Op grond van artikel 229b van de Gemeentewet mag de Legesverordening als geheel gezien maximaal kostendeckkend zijn. Niet elke post zal dus afzonderlijk op zijn kostendeckkendheid worden beoordeeld. Hiervoor zou een economisch niet verantwoord bijhouden van tijd en kosten per dienst moeten plaatsvinden. Dat neemt niet weg dat een gemeente wel een kostendeckkendheid per dienst of per samenhangende groep van diensten mag nastreven, als de gemeente in dit opzicht maar een consequente lijn volgt.

Op grond van het bovenstaande is het mogelijk om kruissubsidiëring toe te passen binnen een titel van de legesverordening. Onder kruissubsidiëring wordt verstaan: het hoger stellen van tarieven van leges voor sommige diensten om daarmee de tarieven voor andere diensten laag te kunnen houden. Daarnaast kan bij de tariefstelling uitdrukking worden gegeven aan het profijtbeginnsel: wie voordeel geniet betaalt. Onderlinge verschillen in - op zichzelf geoorloofde - kostendeckingspercentages tussen groepen van diensten zijn niet in strijd met de wet of met enig algemeen rechtsbeginnsel.

De baten en lasten omgevingsvergunningen zijn noodzakelijkerwijze gebaseerd op de bestaande regelgeving. Zodra meer duidelijkheid ontstaat over de impact van de nieuwe omgevingswet op legesprestaties kunnen we deze impact verwerken.

Voor een aantal tarieven binnen titel 1 geldt dat deze door het rijk zijn gemaximeerd: paspoorten, rijbewijzen, kansspelen en wet bescherming persoonsgegevens.

	Leges	lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
Titel 1 Algemene dienstverlening:								
0.2	Burgerzaken	1.155	325		1.480	1.035	-316	719
	Totaal	1.155	325	-	1.480	1.035	-316	719
	% Kostendeckking							48,6%
Titel 2 Omgevingsvergunning:								
8.3	Wonen en bouwen	1.381	990	24	2.395	2.047	34	2.081
	Totaal	1.381	990	24	2.395	2.047	34	2.081
	% Kostendeckking							86,9%
Titel 3 Dienstverlening Europese dienstenrichtlijn:								
1.2	Openbare orde en veiligheid	762	588		1.350	72		72
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie	36				23	18	41
	Totaal	798	588	-	1.350	95	18	113
	% Kostendeckking							8,4%

Begraafrechten

Op grond van artikel 229 van de Gemeentewet wordt een vergoeding gevraagd voor het gebruik van de begraafplaatsen en voor het door de gemeente verlenen van diensten in verband met de begraafplaatsen. De heffing wordt geheven naar de maatstaven en de tarieven zoals die in de Verordening begraafrechten zijn opgenomen. De tarieven worden jaarlijks verhoogd met de inflatiecorrectie.

	Begraafrechten	lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
7.5	Begraafplaatsen en crematoria	763	3		766	563		563
6.3	Inkomensregelingen				-	-3		-3
	Totaal	763	3	-	766	560	-	560
	% Kostendeckking							73,1%

Havengeld

Onder de naam havengeld wordt op grond van artikel 229 Gemeentewet een recht geheven. De gebruiker betaalt voor het gebruik van de haven en voor het genot van de diensten die daarmee worden verleend. In 2022 was er een dreiging van het sluiten van het Twentekanaal als gevolg van de lage waterstand. Het uitgangspunt in onderstaande cijfers is een normale optimale conditie van het Twentekanaal.

	Haven	lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
2.4	Economische havens en waterwegen	718	194		912	497	220	717
	Totaal	718	194	-	912	497	220	717
	% Kostendeckking							78,6%

Marktgelden

Op grond van artikel 229 van de Gemeentewet kan de gemeente een recht heffen voor het ter

beschikking stellen van een standplaats op een deel van de openbare ruimte die gebruikt wordt voor een markt. Belastingplichtig is degene aan wie de standplaats beschikbaar is gesteld.

Markt	lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	172	56	4	232	163		163
Totaal	172	56	4	232	163	-	163
% Kostendekking							70,3%

Rioolaansluitrecht

Op grond van artikel 229 van de Gemeentewet kan de gemeente een rioolrecht heffen. Dit recht ziet toe op het doorberekenen van de kosten die verbonden zijn aan het maken van een verbinding tussen het hoofdriool en een nog niet aangesloten perceel.

Rioolaansluitrecht	lasten taakveld	overhead	BTW	totale lasten	heffing	overige baten	totale baten
7.2 Riolering	84		16	100	100		100
Totaal	84	-	16	100	100	-	100
% Kostendekking							100,0%

6.1.4 Aanduiding van de lokale lastendruk

Onder gemeentelijke woonlasten verstaan we: onroerende-zaakbelastingen, afvalstoffen- en rioolheffing. Het zijn belastingen en tarieven die ieder huishouden in een gemeente jaarlijks opgelegd krijgt.

Het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (Coelo) publiceert jaarlijks de Atlas van lokale lasten. Men vergelijkt daarin per gemeente de woonlasten van een woning met een voor die gemeente gemiddelde waarde. De tariefsaanpassingen voor de OZB, afval- en rioolheffing leiden voor een gemiddeld gezin (met eigen woning) tot de volgende woonlastenontwikkeling:

Soort heffing	2019	2020	2021	2022	2023
OZB Eigenaar	281,24	286,02	292,60	305,25	319,90
Afvalstoffenheffing (meerpersoons)	201,84	195,36	221,40	222,06	236,84
Rioolheffing	228,00	236,04	244,32	252,84	257,88
Totaal woonlasten	711,08	717,42	758,32	780,15	814,62
Eigenaar	0,2%	0,9%	5,7%	2,9%	4,4%
Huurder	-0,9%	0,4%	8,0%	2,0%	4,2%

In voorgaande tabel is de afvalstoffenheffing 2023 gebaseerd op de kosten van de meest voorkomende afvalcombinatie: vast tarief, grijs storten in de ondergrondse afvalcontainer en groen in een 140 liter minicontainer. Hierin is ook de nieuwe component biobox hoogbouw verwerkt. De lasten van de afvalbalie maken geen onderdeel uit van het tarief; deze zijn rechtstreeks ten laste van de voorziening afval gebracht.

Dit cijferbeeld wijkt af van de tarieven die Coelo in de tabellen hierna hanteert. Coelo gaat voor diftar-gemeenten uit van kilo's afval per inwoner conform CBS. CBS rapporteert met 2 jaren vertraging, wat in de huidige tendens van afvalvermindering ons afvalgedrag niet goed weergeeft.

In Nederland bedragen aandelen OZB-RIO-AFV in de woonlasten 38%-24%-38% (Coelo 2022, blz. 18). In Hengelo 39%-32%-29% (begroting 2023). Voor de regio Twente is dit niet bekend.

In onderstaande tabellen zijn de Coelo-cijfers 2022 opgenomen.

Woonlasten één- en meerpersoonshuishoudens met eigen woning

	Eenpersoonshuishouden		Meerpersoonshuishouden	
	eigenaar 2022	rangorde	eigenaar 2022	rangorde
Almelo	€ 943	11	€ 986	11
Borne	€ 884	7	€ 914	8
Dinkelland	€ 854	4	€ 883	4
Enschede	€ 927	10	€ 962	10
Haaksbergen	€ 973	13	€ 1.021	13
Hellendoorn	€ 902	8	€ 902	7
Hengelo	€ 860	5	€ 901	6
Hof van Twente	nb		nb	
Losser	€ 960	12	€ 990	12
Oldenzaal	€ 828	3	€ 864	3
Rijssen-Holten	€ 615	1	€ 667	1
Tubbergen	€ 784	2	€ 813	2
Twenterand	€ 916	9	€ 957	9
Wierden	€ 863	6	€ 892	5
Overijssel	€ 835		€ 868	
Nederland	€ 826		€ 904	

Woonlasten één- en meerpersoonshuishoudens met huurwoning

	Eenpersoonshuishouden		Meerpersoonshuishouden	
	huurder 2022	rangorde	huurder 2022	rangorde
Almelo	€ 421	8	€ 465	8
Borne	€ 353	4	€ 383	4
Dinkelland	€ 385	6	€ 415	6
Enschede	€ 531	14	€ 566	14
Haaksbergen	€ 511	13	€ 559	13
Hellendoorn	€ 477	11	€ 477	9
Hengelo	€ 464	9	€ 503	11
Hof van Twente	€ 489	12	€ 526	12
Losser	€ 245	2	€ 275	2
Oldenzaal	€ 362	5	€ 397	5
Rijssen-Holten	€ 325	3	€ 377	3
Tubbergen	€ 208	1	€ 237	1
Twenterand	€ 417	7	€ 458	7
Wierden	€ 465	10	€ 495	10
Overijssel	€ 411		€ 444	
Nederland	€ 335		€ 424	

Elke gemeenten heeft een andere opbouw van tarieven. De basisgegevens hiervoor zijn niet te herleiden in de openbare cijfers. Daarom kunnen we niet vergelijken op de onderdelen OZB, afval en riolering afzonderlijk.

6.1.5 Beschrijving kwijtscheldingsbeleid

De gemeente moet bij het vaststellen van kwijtschelding landelijke regels toepassen. De regels zijn opgenomen in de Leidraad Invordering en zijn gebaseerd op normen voor inkomen en vermogen, die het ministerie van SZW 2x per jaar vaststelt. Inwoners die aanvragen worden getoetst op de inkomensnorm en de vermogensnorm.

Gemeenten kunnen ruimhartiger kwijtschelden dan de Leidraad aangeeft. Gemeente Hengelo hanteert hiervoor volgende uitgangspunten:

- bij de normkosten van bestaan wordt uitgegaan van 100% van de bijstandsnorm (Leidraad 90%);
- Voor de OZB, onderhoudsrecht begraven, rioolheffing en voor het vast recht bij de afvalstoffenheffing is kwijtschelding mogelijk, waardoor minima geen gemeentelijke woonlasten betalen;
- voor extra containers wordt geen kwijtschelding afvalstoffenheffing verleend evenals voor rioolheffing bij een grondslag > 500m³;
- ondernemers zijn voor de privébelastingen gelijk gesteld met particulieren;
- kosten voor kinderopvang worden in aanmerking genomen als uitgaven bij de berekening van de betalingscapaciteit;
- bij de normkosten van bestaan voor AOW'ers wordt uitgegaan van 100% van de netto AOW-norm.

Voor de kwijtschelding van gemeentelijke belastingen in het kader van het minimabeleid wordt voor 2023 uitgegaan van een totaalbedrag van € 1.345.000. Dit bedrag is als volgt onder te verdelen naar de soorten heffing:

Kwijtschelding per heffing	Begroot 2023
Rioolheffing	840.000
Afvalinzameling	500.000
OZB	2.000
Grafrechten	3.000
Totaal kwijtschelding	1.345.000

6.2 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het formuleren van ambities en beleid maken én de uitvoering hiervan gaan gepaard met het maken van keuzes en het bewust afwegen van risico's. De gemeente bevindt zich in een zeer dynamische omgeving. De oorlog in Oekraïne, de inflatie, de taken die door het Rijk aan de gemeente worden toebedeeld en de verwachting van de burger wordt steeds duidelijker hoorbaar via openbare kanalen. Hierdoor neemt de kans op imago- en financiële schade toe en kan de impact hiervan groot zijn. De gemeente moet daarom op gestructureerde en transparante wijze de risico's beheersen.

De gemeente Hengelo heeft een integraal risicomanagementbeleid. Integraal risicomanagement is een brede invulling van risicomanagement, waarbij niet alleen de (wettelijke) kaders worden gevolgd, maar het risicobewustzijn breed wordt gestimuleerd. Risicomanagement is immers geen afzonderlijke activiteit, maar maakt integraal deel uit van alle (management)processen.

Om vast te stellen dat wij voldoende in staat zijn risico's op te vangen, maken we een inschatting van het zogenaamde benodigde weerstandsvermogen. Het weerstandsvermogen geeft inzicht in de gezondheid van de financiële positie op langere termijn van de gemeente.

Om het benodigde weerstandsvermogen te berekenen is een goede risico-inventarisatie nodig met een inschatting van het gevolg, de kans dat het risico zich voordoet en de financiële impact. Op deze risico-inventarisatie wordt een analyse uitgevoerd en het weerstandsvermogen bepaald. De financiële kengetallen en belangrijkste risico's en ontwikkelingen staan in deze paragraaf beschreven.

6.2.1 Beleidsnotities

Titel	Raadsbesluit
Beleidsnota Integraal Risicomanagement Weerstandsvermogen 2018-2022	2271956
Kaderstelling weerstandsvermogen besloten bij Kadernota 2022-2025	3258733

Kaderstelling weerstandvermogen.

Tijdens de behandeling van de Kadernota 2022-2025 op 13 jul 2021 zijn de uitgangspunten van de vastgestelde beleidsnota integraal risicomanagement in grote lijnen (her)bevestigd. Dit met uitzondering van de norm voor de minimale omvang van de algemene reserve, deze is bijgesteld van 25% naar 50% van het risicoprofiel. Daarnaast worden onder de vrij aanwendbare reserves alleen de algemene reserve 'sec' verstaan. Deze nieuwe uitgangspunten zijn meegenomen bij het vaststellen van het benodigde weerstandsvermogen in de Beleidsbegroting 2023- 2026.

In onze Financiële verordening 2021, is vastgelegd dat er jaarlijks een herijking van beleidsregels inzake reserves en voorzieningen ter vaststelling wordt voorgelegd aan de Raad. Dit leggen we voor in de Jaarstukken ter afsluiting en verantwoording van ieder jaar.

Nieuw beleid integraal risicomanagement en weerstandsvermogen.

De beleidsnota integraal risicomanagement en weerstandsvermogen is in 2018 door de raad vastgesteld voor een termijn van 5 jaar (periode 2018-2022). Inmiddels zijn deze beleidsregels grotendeels (her)bevestigd in de Kadernota 2022-2025 met uitzondering van de hiervoor genoemde onderdelen. De (bijgestelde) regels zullen we beschrijven in een nieuwe beleidsnota voor de periode 2023-2027 en voorleggen ter vaststelling aan de gemeenteraad begin 2023.

Integraal risicomanagement

Zoals in het beleid is vastgesteld identificeren we op alle niveaus binnen de organisatie de risico's. Hierbij schenken we aandacht aan zowel strategische, tactische als operationele risico's. De basis

hiervoor zijn de hoofdthema's zoals vastgesteld in het risicomanagement beleid. Voor de Zomernota/ Zomerbrief worden bij het weerstandsvermogen de strategische en tactische risico's weergegeven.

De procesmatige risico's worden getoetst door het uitvoeren van interne controles. De manier waarop we hier mee om gaan ligt vast in het auditplan van enig jaar. De kwaliteit en uitkomsten van deze processen is zichtbaar door het oordeel van de accountant bij de Jaarstukken en vanaf 2023 ook in de rechtmatigheidsverantwoording van het college.

Om een integraal beeld te krijgen van de risico's, worden risico's tijdens de risico identificatie vanuit verschillende invalshoeken in kaart gebracht. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar risico's met financiële impact, maar ook risico's zonder directe financiële impact, zoals imago-, fraude-, juridisch,- en bestuurlijke risico's. Het uitgangspunt is dat de bewustwording van de risico's en het beheersen daarvan doorlopend de aandacht heeft.

6.2.2 Doelen

Het overstijgende doel van risicomanagement is dat we de consequenties van onze keuzes overzien en daar gericht actie op zetten, zodat we onze doelstellingen bereiken. De indicatoren zijn erop gericht dat de gemeente voldoende financiële weerbaarheid heeft om tegenvallers te kunnen opvangen.

Bereiken?	Doen?
1. Aandacht voor strategisch risicomanagement	<p>Focus op grote maatschappelijk en strategische opgaven zoals verwoordt in onze koers en collegeprogramma.</p> <p>Bij het werken aan deze strategische opgaven is het van belang om aan te geven wat de belangrijkste risico's zijn die het realiseren van de opgave mogelijk in de weg kunnen staan en hoe de gevolgen van de risico's kunnen worden beheerst.</p> <p>Dit heeft aandacht in het nieuwe risicomanagementbeleid.</p>
2. Nieuw risicomanagementbeleid 2023-2026	We werken verder aan bewustwording van de functie en meerwaarde van integraal risicomanagement. Het nieuwe risicomanagementbeleid schept hiervoor de kaders. Begin 2023 wordt deze voorgelegd aan de raad ter besluitvorming.
3. De implementatie van een risicomanagement-systeem	Naast strategische en externe risico's zijn er te voorkomen risico's in onze kernprocessen. Een nieuw systeem wordt onderzocht en naar verwachting geïmplementeerd in 2023. Het ondersteunt risicomanagement op alle niveaus en geeft meer inzicht in de mate waarin we in control zijn op de verschillende soorten risico's.
4. Aandacht voor integrale control	Hierin gaat het om het herkennen en beoordelen van risico's met bijbehorende gevolgen op o.a. op het gebied van financiën, juridisch, privacy, HR of informatieveiligheid en het vaststellen van eventuele beheersmaatregelen. In algemene zin hebben we (meer) aandacht voor integrale benadering van control, hierin willen we een stap verder zetten waar het gaat om integraal advies over risico's en beheersing en de samenwerking met vakinhoudelijke collega's.

6.2.3 Indicatoren

De indicatoren zijn opgesteld conform het laatst vastgestelde beleid omtrent weerstandsvermogen en risicomanagementbeleid (in 2018 en deels aangepast in de Kadernota 2022-2025).

Indicator	Waarde
Begrotingssaldo (* € 1.000)	<p>De meerjarenbegroting is financieel sluitend in 2023.</p> <p><i>Stand van zaken</i> Het verloop van het meerjarenperspectief in de Beleidsbegroting 2023-2026 toont een begrotingssaldo van:</p> <p>2023: € 0 2024: € 3.595 2025: € 8.915 2026: € 1.557</p>

<p>Incidentele weerstands-capaciteit (* € 1.000)</p>	<p>Het vrij aanwendbare deel van de reservepositie beschouwen we als de incidentele weerstandscapaciteit. Dit zijn concreet de: - de vrij aanwendbare reserves d.w.z. de algemene reserve 'sec - de post onvoorzien incidenteel</p>
<p>Structurele weerstands-capaciteit</p>	<p><i>Stand van zaken</i> De incidentele weerstandscapaciteit is ultimo 2023: - vrij aanwendbare reserves = algemene reserve 'sec: € 41.955 - post onvoorzien incidenteel: € 116</p> <p>De structurele weerstandscapaciteit is de onbenutte belastingcapaciteit.</p> <p>Voorgescreven is dat de gemeentelijke tarieven, leges en heffingen voor maximaal 100% kostendekkend zijn. In Hengelo is dat ook het uitgangspunt voor de belangrijkste tarieven. Tenzij een risico zich manifesteert in deze tarieftaken, biedt dit geen ruimte aan structurele weerstandscapaciteit.</p> <p>Wanneer een structureel risico optreedt, is het niet altijd mogelijk de financiële impact op korte termijn in de begroting op te vangen. In dat geval kan een gemeente onder zeer strikte voorwaarden een beroep doen op extra financiering van het Rijk (artikel 12 Gemeentewet). Eén van de voorwaarden is dat de gemeente de belastingcapaciteit ten volle benut. Dat kan uiteraard niet oneindig. Daarom is door het Rijk een norm gesteld tot welk niveau het nog aanvaardbaar is lokale belastingen te verhogen, de zogenaamde artikel 12 norm.</p> <p>Het verschil tussen de werkelijke hoogte van de lokale belastingen en de aanvaardbare hoogte van de artikel 12 norm noemen we de <i>onbenutte belastingcapaciteit</i> en betreft de <i>structurele weerstandscapaciteit</i>.</p>
<p>Benodigde weerstands-capaciteit (* € 1.000)</p>	<p><i>Stand van zaken</i> De gemiddelde woonlasten voor een gemiddeld gezin in de gemeente Hengelo bedraagt € 815. Het landelijk gemiddelde is € 904. Voor 2022 is de benutte belastingcapaciteit dus 90,2% van het landelijk gemiddelde. Als we de onbenutte belastingcapaciteit van 9,8%, zijnde € 89 vermenigvuldigen met het aantal huishoudens, bijna 38.200, komen we uit op een onbenutte belastingcapaciteit van € 3.398.000.</p> <p>Het benodigde weerstandsvermogen bepalen we door de geïdentificeerde risico's uit te drukken in euro's.</p> <p>Omdat de kans dat alle risico's zich tegelijkertijd voordoen zeer beperkt is, passen we een zogenaamde Monte Carlo-analyse toe. Bij deze techniek wordt het optreden van de verschillende risico's in diverse scenario's vele malen gesimuleerd. Door deze methode hebben we een beeld van het benodigde weerstandsvermogen in vrijwel alle denkbare scenario's.</p> <p>We streven ernaar dat de minimale hoogte van de algemene reserve 50% van het benodigde weerstandsvermogen is.</p>
<p>Weerstands-vermogen (* € 1.000)</p>	<p><i>Stand van zaken</i> Volgens de Monte Carlo-analyse (zekerheidspercentage 90%) is de benodigde weerstandscapaciteit € 21.568 op basis van de herijkte risicoprofiel. Deze herijking heeft na de Zomerbrief 2022-2026 plaatsgevonden.</p> <p>De weerstandscapaciteit zijn de middelen en mogelijkheden die de gemeente heeft om onverwachte, niet-begrote kosten of tegenvallende inkomsten te kunnen dekken.</p> <p>De weerstandscapaciteit (weerstandsratio) berekenen we als volgt:</p> <p>Beschikbare weerstandscapaciteit ----- = Ratio weerstandsvermogen Benodigde weerstandscapaciteit</p> <p>Uit deze berekening volgt een ratio. Om te bepalen of het weerstandsvermogen op het gewenste niveau is, bekijken we in welke waarderingscategorie de ratio valt. We hanteren de waarderingscategorieën zoals hieronder weergegeven:</p> <p><i>Klasse - Ratio- Betekenis</i> A - > 2,0 - Uitstekend B - 1,4 tot 2,0 - Ruim voldoende C - 1,0 tot 1,4 - Voldoende D - 0,8 tot 1,0 - Matig E - 0,6 tot 0,8 - Onvoldoende F - < 0,6 - Ruim onvoldoende</p> <p><i>Stand van zaken</i> De beschikbare weerstandscapaciteit is afgerond € 45.469 De benodigde weerstandscapaciteit is afgerond € 21.568</p>

De ratio die hieruit volgt is dan 2,1 en is daarmee uitstekend. In de Zomerbrief 2022-2026 was de ratio nog 1,7. Deze verhoging van de ratio komt met name door de storting in de algemene reserve van het restantsaldo van de Jaarstukken 2021. Vanaf 2024 is deze ratio ongeveer 1,9 in de meerjarenramingen. Dit heeft te maken met de mutaties in de algemene reserve door het transformatieplan sociaal domein.

6.2.4 Overzicht belangrijkste risico's

We lichten hier de belangrijkste risico's per thema toe. De belangrijkste risico's zijn op basis van de netto-risicoinschatting bepaald, dat wil zeggen dat beheersmaatregelen in de kans en impact zijn meegewogen. De risico's zijn integraal geïdentificeerd, zowel financiële gevolgen, als politiek bestuurlijke of imago schade zijn hierin meegewogen. Onder de tabel worden de risico's verder toegelicht.

Thema	Risicogebeurtenis	Mogelijk gevolg
AVG en informatieveiligheid	De kans bestaat dat de gemeente niet voldoet aan de wetgeving omtrent de privacywet. De gemeente wordt getroffen door een hack aanval of systemen vallen uit.	Boetes, imago schade doordat de gemeente Hengelo negatief in het nieuws komt. Continuïteit processen komt in het gedrang.
Sociaal Domein	De bezuinigingen die vanuit het transformatieplan over ondersteuning zijn voorzien leveren niet het beoogde resultaat en de doelstelling wordt niet gerealiseerd.	Er moeten aanvullende financiële maatregelen genomen worden. Dit kan consequenties hebben voor de kwaliteit /aanbod van zorg (afschaling).
Binnenstad	Risico's van toenemende schulden en armoede in de samenleving. Economische ontwikkelingen zorgen ervoor dat de leegstand in de binnenstad zal toenemen.	Onvoldoende capaciteit of middelen van het rijk om te ondersteunen bij de problematiek. Onaantrekkelijke binnenstad, daling bezoekers, daling werkgelegenheid.
Grondexploitatie	Risico's bij de grote meerjarige investeringen en financiële transacties van de herontwikkeling Lange Wemen. De in de grondexploitatie gehanteerde uitgangspunten (uitgiftetempo, grondprijzen, rente en inflatie) vallen in de praktijk negatiever uit dan begroot en de gevolgen daarvan kunnen financieel niet binnen de grondexploitaties worden opgevangen.	Financiële tegenvallers met als gevolg onwenselijke keuzes in kwaliteit of planning bij doorontwikkeling. Extra verliesvoorziening voor grondexploitaties vormen.
Hart van Zuid	Van Wijnen bouwt geen woningen op Hart van Zuid, de gewenste kwaliteit van ontwikkeling komt niet van de grond.	Aantrekkelijkheid van het gebied als geheel wordt minder.
Duurzaamheid	De gemeente behaalt de gestelde doelstellingen niet m.b.t. duurzaamheid.	Duurzaamheidsprojecten gaan niet door, energiearmoede, negatieve effecten op het milieu.
Omgevingswet	De ingangsdatum en voorwaarden voor de Omgevingswet zijn onzeker.	Onvoldoende implementatietijd en voorbereiding voor uitvoering. O.a. de DSO en aansluitingen met lokale systemen.
Inkoop en aanbesteding	Stijgende kosten in projecten en inkoop gemeenten. Onvoldoende zakelijk partnerschap.	Projecten vertragen (vanwege tekort aan materialen), worden duurder of er moeten concessies gedaan worden in kwaliteit.
Toenemende vraag naar opvang, vluchtelingen, stathouders en asielzoekers	Grotere toestroom van vluchtelingen, stathouders en asielzoekers, waarbij het Rijk de gemeente kan verplichten tot opvang.	Tekort aan huisvesting en opvangplaatsen en hogere kosten opvang en uitvoering.
Arbeidsmarkt	Door krapte op de arbeidsmarkt kunnen vacatures binnen de gemeente onvoldoende worden ingevuld.	Doelstellingen kunnen niet behaald worden. Uitval/ziekteverzuim door hogere werkdruk. Personeelskosten lopen op door meer inhuur.

Het risico op **privacy en informatieveiligheid** blijft ongewijzigd. De gemeente Hengelo wordt mede door digitalisering en hybride werken steeds afhankelijker van de kwaliteit van haar IT-omgeving. Hackers liggen op de loer. De impact van een hack of uitvallen van ICT systemen is groot. De dienstverlening van Hengelo (ook Oldenzaal, Haaksbergen en verbonden partijen) is in grote mate

afhankelijk van de IT-omgeving. Het risico bestaat dat enkele uren, dagen of zelf weken er geen toegang is tot de gemeente digitale omgeving. Dit met financiële, bestuurlijke en maatschappelijke gevolgen.

Binnen **het sociaal domein** wordt door de VNG aangedrongen op extra structurele middelen vanuit het Rijk voor WMO en Jeugdzorg. Er is structureel meer geld nodig om de zorg te kunnen blijven leveren. Voor de verwerking in de meerjarenbegroting zijn hier afspraken over gemaakt. Dit geeft echter geen zekerheid op de daadwerkelijke bijdrage van het Rijk, deze blijven onzeker. Daarnaast zet Hengelo nu in op het realiseren van **het transformatieplan**. Waardoor de kosten worden beperkt. We monitoren de voortgang en kunnen op basis daarvan bepalen in hoeverre het transformatieplan en de maatregelen hierin effectief zijn, daarom blijft het sociaal domein een financieel risico.

In het sociaal domein speelt nu ook **het verlies van koopkracht en toename van armoede en schuldenproblematiek** door de inflatie en stijgende kosten aan energie. In 2022 zijn door het Rijk middelen verstrekt om de minimagroep te compenseren bij de energiekosten. Daarmee is het vraagstuk niet opgelost. In het weerstandsvermogen houden we rekening met onvoldoende compensatie van het Rijk voor armoedebestrijding en een toenemend beroep op schuldhulpverlening zowel door particulieren bij Budgetalert, als door ondernemers die ondersteund worden door het ROZ.

Specifiek voor **de binnenstad** zien we de nieuwe ontwikkeling van het gebied **Lange Wemen**. De gemeente Hengelo gaat in samenwerking met Herstructurerings Maatschappij Overijssel (HMO) en VanWonen het gebied herontwikkelen. Hiervoor is het Winkelcentrum Thiemsbrug aangekocht en is deze vervolgens doorverkocht aan Stadsfonds Hengelo B.V., een dochteronderneming van de HMO.. Aan dit project zijn diverse financiële risico's verbonden. Deze zijn in beeld gebracht en opgenomen in het weerstandsvermogen.

Ten aanzien van **Grondexploitaties** wordt verwezen naar de paragraaf 6.4 'Grondbeleid'. Het grootste risico is de algemene economische ontwikkelingen waarbij de rente stijgt.

Op de risico's die we signaleren bij **Hart van Zuid** zien we positieve ontwikkelingen. Echter zijn de risico's nog actueel en heeft dit nog niet geleid tot een gewijzigd risicoprofiel.

Duurzaamheid is een belangrijk en veelzijdig onderwerp, door de stijgende energiekosten en stikstofdoelen en droogte is het een nu nog urgenter thema. Het behalen van doelstellingen is complex vanwege tegengestelde belangen in de maatschappij en de hoge investeringskosten. De risico's van het niet behalen zijn schade aan het milieu en natuur, maar ook toenemende energiearmoede.

Afgelopen jaar hebben we grote stappen gezet met betrekking tot de komst van de **Omgevingswet**. Om de kans van slagen zo groot mogelijk te maken moeten er nog een aantal acties worden uitgevoerd. We zien grote onzekerheden landelijk over het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) en daarmee ook de ingangsdatum. We verwachten nog grote uitdagingen rond dit onderwerp met risico's voor de uitvoering door de gemeente.

Ook bij **inkoop en projecten** van de gemeente zien we risico's vanwege de hoge inflatie. Kosten worden hoger en het prijzen in offertes zijn dagprijzen. Deze risico's zijn grotendeels extern. Daarnaast zien we een sterke stijging van de energieprijs/gasprijs.

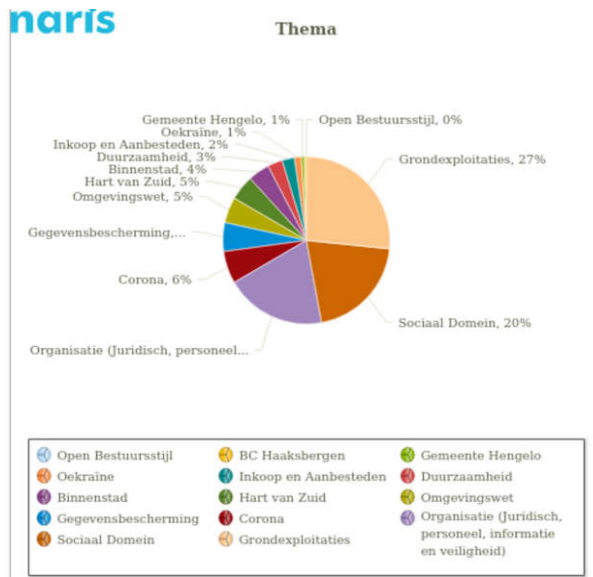
Er zit verbeterpotentieel in het **zakelijk partnerschap en contractmanagement** vanuit de gemeente. Het risico is dat we hierbij de overeengekomen doelstellingen onvoldoende monitoren en niet tijdig bijsturen.

We zien landelijk een toenemende vraag naar huisvesting. Daarbij doet het Rijk een groot beroep op gemeenten voor **de opvang van vluchtelingen, statushouders en asielzoekers**. Het risico zit vooral op capaciteit voor uitvoering en ondersteuning en het behalen van doelstellingen op het gebied van huisvesting.

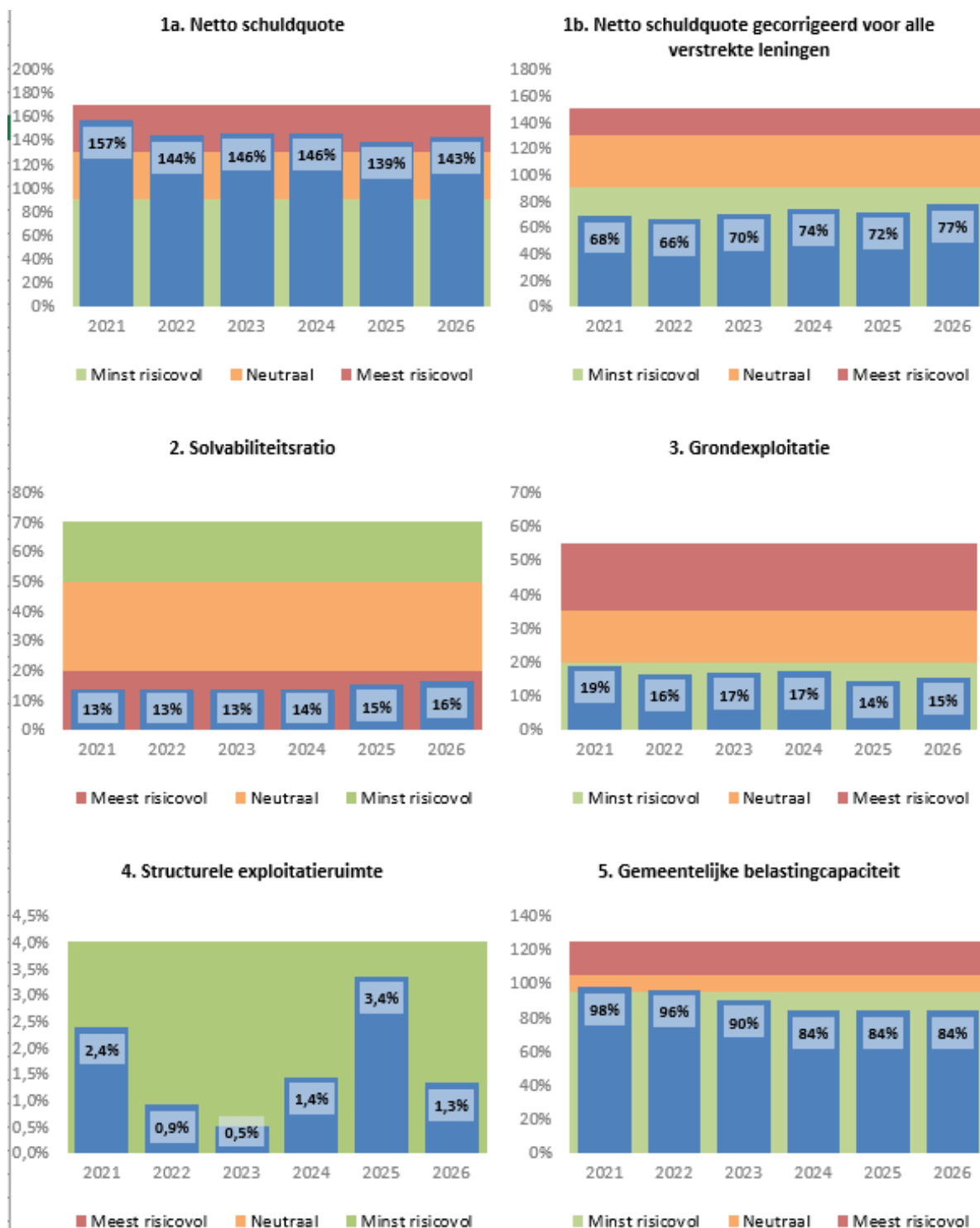
Voldoende capaciteit en kwaliteit voor uitvoering van de taken van de gemeente is de komende jaren een fors aandachtspunt vraagstuk. Er komen veel taken naar de gemeente, onze ambities zijn hoog en de krapte op de arbeidsmarkt is merkbaar. Het behalen van doelstellingen kunnen kan in de toekomst in het geding komen met een stijging van kosten als gevolg van. En door noodzakelijke inhuur van personeel stijgen de kosten.

In 2020 is **corona** als 'thema' toegevoegd waarbij het risicoprofiel is bepaald. In de loop van 2020 en 2021 zijn we steeds meer te weten gekomen over corona en de mogelijke gevolgen. We verwachten dat de impact minder wordt, maar onverwachte maatregelen en financiële effecten kunnen we nog niet uitsluiten.

Onderstaande cirkeldiagram geeft de verdeling van de risico's per thema weer.

6.2.5 Kengetallen

Signaleringswaarden kengetallen	Categorie A minst risicovol	Categorie B neutraal	Categorie C meest risicovol
1a. Netto schuldquote	< 90%	90 - 130%	> 130%
1b. Netto schuldquote gecorr. voor alle verstrekte leningen	< 90%	90 - 130%	> 130%
2. Solvabiliteitsratio	> 50%	20 - 50%	< 20%
3. Grondexploitatie	< 20%	20 - 35%	> 35%
4. Structurele exploitatieruimte	> 0%	0%	< 0%
5. Gemeentelijke belastingcapaciteit	< 95%	95 - 105%	> 105%

1. Netto schuldquote en netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

De netto schuldquote geeft de verhouding aan tussen de vaste en vlottende financiering en de totale baten vóór reservemutaties en geeft een indicatie van de druk van de kapitaallasten op de exploitatie. We begeven ons ten opzichte van de signaalwaarden net in het rode gebied, wat als risicovol is aangemerkt. Door de hoge mate van gestelde zekerheden m.b.t. de leningen aan Welbions en het aflopende karakter van deze financiering zijn we gerust over deze overschrijding van de "veilige signaalwaarden".

Het tweede kengetal geeft hetzelfde weer, maar dan gecorrigeerd voor de door de gemeente aan derden (woningbouw en instellingen) doorverstrekte leningen. Met de gecorrigeerde netto schuldquote staan wij "in de middenmoot" en zitten we inde groene veilige zone.

2. Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft de verhouding aan tussen het eigen vermogen (de reserves) en het balanstotaal. Een groot aandeel eigen vermogen betekent veel mogelijkheden om risico's op te vangen, en meer mogelijkheden om toekomstige investeringen te financieren. De hoogte wordt negatief beïnvloed door de financiering van de woningbouwcorporatie. Hierdoor staat er naar verhouding meer vreemd vermogen op de balans en dus relatief (t.o.v. het totaal vermogen) minder eigen vermogen. Indien de woningbouwfinanciering buiten beschouwing wordt gelaten bedraagt deze ratio in 2023 21% en in 2026 stijgt deze naar 24%.

Wij zorgen er voor, dat het eigen vermogen in balans blijft met de risico's die wij lopen. In dat kader is ons standpunt, dat het eigen vermogen voldoende buffer biedt voor de onderkende risico's. De provincie stelt geen norm, dat is aan gemeenten zelf. Maar ze hanteert de signaleringswaarden van de VNG, waarbij lager dan 20% reden is om alert te zijn op de ontwikkeling van het eigen vermogen. Het versterken van het eigen vermogen tot boven het niveau, dat vereist is als weerstandsvermogen (risico's afdekken) staat op gespannen voet met het willen besteden van middelen aan activiteiten, die de burger van ons verwacht.

3. Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft de verhouding tussen de boekwaarde van de grond en de totale baten vóór reservemutaties. Het is de vraag of dit kengetal veel inzicht geeft in de risico's van grondexploitaties. De jaarlijkse herzieningen en de paragraaf grondbeleid zijn daarvoor betere instrumenten. De komende jaren zullen de boekwaarden grondexploitaties afnemen, waardoor het kengetal eveneens lager wordt. We zakken daarmee onder de 20%, wat de VNG als "minst risicovol" duidt.

4. Structurele exploitatieruimte

În hoofdstuk 4 is het begrotingssaldo (als eerste tabel) gepresenteerd als het verschil tussen de totale lasten en de totale baten. Hierbij is echter geen rekening gehouden met het onderscheid tussen structurele en incidentele baten en lasten. Om de structurele begrotingsruimte te bepalen worden de totale lasten en baten verminderd met de incidentele lasten en baten. De incidentele lasten en baten zijn in bijlage 7.1.3 weergegeven. In deze bijlage is te zien dat de totale incidentele lasten in de periode 2023-2026 hoger zijn dan de incidentele baten, hetgeen voor alle jaren een gunstig/positief effect heeft op het structurele begrotingssaldo. Het structurele begrotingssaldo ziet er als volgt uit (bedragen * € 1.000):

	2023	2024	2025	2026
Saldo baten en lasten voor bestemming/resultaat voor bestemming (zie bijlage 7.1.2)	-3.914	32	11.004	4.440
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves/mutaties reserves (zie bijlage 7.1.2)	3.914	3.564	-2.089	-2.884
Begrotingssaldo 2023-2026/resultaat na bestemming (zie bijlage 7.1.2/paragraaf 4.2)	-	3.595	8.915	1.557
Waarvan saldo incidentele baten en lasten (zie bijlage 7.1.3)	1.679	1.201	2.947	2.754
Structureel begrotingssaldo 2023-2026	1.679	4.796	11.862	4.311

5. Belastingcapaciteit

Met dit kengetal wordt de hoogte van de lokale lastendruk vergeleken met het landelijk gemiddelde. Tussen de 95 en 105% wordt als "neutraal" geduid. In 2023 is de ruimte om belastingen te verhogen, als we ons spiegelen aan het Nederlandse gemiddelde, toegenomen. De waarde 90,2% valt in de categorie "minst risicovol".

6.2.6 Geprognosticeerde balans

Een geprognosticeerde balans met meerjarig inzicht geeft een beeld van de ontwikkeling van onder meer investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen, en in de financieringsbehoefte. In samenhang met de kengetallen in de vorige paragraaf geeft de geprognosticeerde balans een indruk van het effect van het beleid in deze meerjarenbegroting op de vermogenspositie van de gemeente.

In de investeringen is al rekening gehouden met de al besloten investeringen voor de komende 4 jaren. De vastlegging van vermogen in vaste activa neemt geleidelijk af. Daarom kan ook het aandeel geleend geld afnemen in deze periode. Financieel gezond blijven betekent vinger aan de pols houden voor het niveau van het eigen vermogen en kritisch zijn op het lenen van geld.

Geprognosticeerde balans

Prognose meerjarenbalans	Realisatie 2021	gewijzigde Begroting 2022	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026
Activa						
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	3.565	3.565	3.565	3.565	3.565	3.565
Materiële vaste activa	282.635	291.188	296.272	306.809	314.209	318.855
Financiële vaste activa	287.281	270.092	258.383	242.022	240.351	218.674
Totaal vaste activa	573.481	564.845	558.220	552.396	558.125	541.094
Vlottende activa						
Voorraden	67.634	63.043	63.480	63.315	57.650	56.419
Uitzettingen	61.353	46.914	27.414	27.414	27.414	27.414
Liquide middelen	709	6.941	4.554	0	0	0
Overlopende activa	27.378	27.378	27.378	27.378	27.378	27.378
Totaal vlottende activa	157.074	144.276	122.826	118.107	112.442	111.211
Totaal activa	730.555	709.120	681.046	670.503	670.567	652.305
Passiva						
Vaste passiva						
Reserves	84.586	93.960	90.046	86.483	88.572	91.455
Resultaat boekjaar	12.491	570	0	3.596	8.915	1.556
Voorzieningen	36.154	31.097	30.993	31.865	15.338	16.308
Vaste schuld	545.278	526.267	502.244	466.588	465.597	443.698
Totaal vaste passiva	678.509	651.894	623.283	588.532	578.422	553.017
Vlottende passiva						
Vlottende schuld	10.838	16.018	16.555	40.763	50.937	58.080
Overlopende passiva	41.208	41.208	41.208	41.208	41.208	41.208
Totaal vlottende passiva	52.046	57.226	57.763	81.971	92.145	99.288
Totaal passiva	730.555	709.120	681.046	670.503	670.567	652.305

Toelichting geprognosticeerde balans

Deze balans is het resultaat van de Jaarstukken 2021 met daarbij de verwachtingen van de gewijzigde begroting 2022 en deze begroting 2023-2026. Een toename van materiële vaste activa leidt tot een even grote financieringsbehoefte. De financieringsbehoefte uit zich in de Vlottende schuld, die oploopt. We hebben onder de post Uitzettingen het saldo bij de staat (schatkistbankieren) opgenomen. Dit saldo kan een deel van de financieringsbehoefte invullen.

De reserves blijven ongeveer op eenzelfde niveau. Voorzieningen nemen af, vooral doordat de voorziening voor de Veldkamp in de actualisatie van de grondexploitaties in 2025 naar nihil terug loopt. De vaste schulden lopen terug, omdat we schulden aflossen. Daartoe behoren ook leningen van Welbions, die aflopen en niet geherfinancierd worden bij gemeente Hengelo.

6.3 Onderhoud kapitaalgoederen

Een groot deel van het gemeentelijk vermogen is geïnvesteerd in kapitaalgoederen. De kapitaalgoederen zijn van groot belang voor het functioneren van onze gemeente, onder andere op het gebied van leefbaarheid, veiligheid, verkeer, vervoer en recreatie. Goed onderhoud en beheer is nodig om kapitaalvernietiging te voorkomen en om veiligheid te waarborgen.

Met het beheer en onderhoud van onze wegen, riolering, water, openbaar groen en gemeentelijke gebouwen is een grote inzet van onze middelen gemoeid. De lasten van onze kapitaalgoederen zijn onderdeel van de verschillende programma's. Deze paragraaf geeft een integraal inzicht in de kaders, ontwikkelingen, onderhoudstoestand en kosten van onze kapitaalgoederen over de programma's heen. Het onderdeel 'kapitaallasten' in de cijfermatige overzichten behoort weliswaar niet tot de scope van deze paragraaf, maar is om wille van de volledigheid hier toch zichtbaar gemaakt (met asteriks gemarkeerd).

In de Kadernota 2021-2024 is een start gemaakt met het inzichtelijk maken van de vervanging van kapitaalgoederen. Dit is de start van een nieuw proces hoe de gemeente om wil gaan met haar kapitaalgoederen. De komende jaren zal middels Zomernota's inzichtelijk gemaakt worden welke investeringen gedaan moeten worden om de kapitaalgoederen en openbare ruimte duurzaam te vervangen en onderhouden.

In eerdere Beleidsbegrotingen zijn bedragen opgenomen om het areaal van wegen, groen en openbare verlichting op een goed en veilig niveau te houden. Met ingang van Zomerbrief 2022-2026 zijn de overzichten v aangevuld met andere kapitaalgoederen, waaronder de verkeersregelininstallaties (VRI's) en verkeersobjecten zoals bewegwijzering.

De gemeente Hengelo zal samen met Gildebor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte uitvoeren. Speerpunten zijn het op peil houden van de dienstverlening naar de burger en de kwaliteit van de openbare ruimte. Gildebor heeft naast vaklieden ook mensen met een arbeidsbeperking aan het werk die gezamenlijk de vastgestelde kwaliteit van dienstverlening en beheer en onderhoud van de openbare ruimte leveren.

6.3.1 Wegen

Volumes

Cementbeton	141.257	m ²
Dicht asfaltbeton	1.950.095	m ²
Elementen	2.723.443	m ²
Halfverharding	180.972	m ²
Overig	59.713	m ²
Totaal	5.055.480	m²
Waaronder		
Fietspad	357.709	m ²
Rijbanen	2.693.598	m ²
Voetpad	1.209.731	m ²

Onderhoudssystematiek

De gemeente Hengelo hanteert voor het beheer en onderhoud van wegen het kwaliteitsniveau zoals deze omschreven zijn in de landelijke richtlijnen van het CROW. De wegen worden volgens een programma beheerd en onderhouden. Daarnaast worden kleine reparaties uitgevoerd naar aanleiding van meldingen van burgers.

Veranderingen in het onderhoudsniveau

Het onderhoudsniveau wordt niet veranderd. Hengelo streeft er naar om de richtlijnen van het CROW te handhaven.

Relevante veranderingen t.o.v. vorig jaar

Er zijn geen relevante veranderingen ten opzichte van vorig jaar.

Relevante beleidsnota's

- De wegennota 2003
- Het gemeentelijk verkeer- en vervoersplan 2003

Grote projecten en ontwikkelingen

- Uitleggebieden: Dalmeden: Verschillende deelgebieden binnen het plan Dalmeden worden verder ontwikkeld en de komende jaren worden in de al ontwikkelde gebieden kavels uitgegeven. Het areaal wegen en trottoirs neemt hierdoor verder toe.
- De Deldenerstraat tussen de Langestraat en de Tuindorpstraat en de Marskant en Mitchamplein zijn gereconstueerd. Nu worden de werkzaamheden aan de Bankastraat voorbereid waarbij de omgeving betrokken wordt. Hier zal het riool vervangen worden, de weg worden gereconstueerd en de laatste schakel F35 inclusief veilige oversteek voor fietsers worden voorbereid.
- Voor de binnenstad wordt de reconstructie van het Wetplein uitgevoerd.
- De openbare ruimte rondom het Twentebad wordt verbeterd en veiliger gemaakt.

Huidige staat van onderhoud

Er is geen sprake van achterstallig onderhoud op verhardingen. Voor wat betreft investeringen in wegen is inmiddels een traject ingezet om dit te borgen. Jaarlijks wordt een doorkijk gemaakt voor de aankomende vier jaren. Dit wordt ook meerjarig financieel vertaald en in de Beleidsbegroting geraamd. De afgesproken methodiek geldt zowel op het gebied van verharding als op gebied van verlichting, kunstwerken en groen. De onderhoudsbudgetten zijn wel toereikend om de staat van onze wegen aan de landelijke CROW richtlijnen te laten voldoen. De veiligheid zal gewaarborgd blijven.

Kort cyclisch onderhoud wordt uitgevoerd door Gildebor. Hierbij worden meldingen verholpen en kleine reparaties aan straatwerk uitgevoerd. Het grote onderhoud aan de wegen, trottoirs en andere verhardingen wordt hoofdzakelijk uitgevoerd door aannemers in opdracht van de gemeente. Opdrachten worden verstrekt als er niet meer voldaan wordt aan de landelijke richtlijnen voor wegen of wanneer er schades geconstateerd zijn waarbij onderhoud vereist is. Zo blijft de veiligheid gewaarborgd. Wel is het nodig kritisch te blijven nadenken over het gewenste beheerniveau.

Financiën

De onderhoudsbudgetten zijn voldoende om de wegen te blijven laten voldoen aan de landelijke CROW richtlijnen. Er wordt vanuit het onderhoud van de wegen niet jaarlijks gereserveerd. Via de Zomernota worden nu jaarlijks de toekomstige vervangingen opgenomen in de begroting. Zo zijn onderhoud en vervangingen geborgd voor de komende jaren.

De budgetten zijn:

Wegen, Verkeer en Vervoer	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Salarissen en sociale lasten	894.360	894.360	894.360	894.360	894.360
Kapitaallasten ¹	1.208.518	1.384.678	1.605.702	1.799.844	1.998.859
Exploitatie-en onderhoud	6.256.351	6.238.551	6.238.551	6.238.551	6.238.551
	8.359.229	8.517.589	8.738.613	8.932.755	9.131.770

¹ Het onderdeel 'kapitaallasten' in de cijfermatige overzichten behoort weliswaar niet tot de scope van deze paragraaf, maar is om wille van de volledigheid hier toch zichtbaar gemaakt.

6.3.2 Groen

Volumes

Bomen	37.723	st.
Natuurlijke beplanting	823.199	m ²
Cultuurlijke beplanting	243.747	m ²
Gras	3.750.997	m ²

Onderhoudssystematiek

Het onderhoud van het groen wordt uitgevoerd door Gildebor. Het groen wordt beheerd volgens de standaard beheermethodiek KOR2018. Er wordt bijvoorbeeld vermeld hoe lang het gras mag zijn, hoeveel onkruid aanwezig mag zijn in plantvakken of hoeveel beplanting mag overhangen. Ook zijn hierin zaken vermeld zoals minimale vlakheid, minimale bedekking etc. De beheercatalogus maakt onderscheid in niveaus "Hoog", "Basis" en "Laag". Bedrijventerreinen worden beheerd op niveau "Laag". Het centrum en de wijkwinkelcentra worden beheerd op niveau "Hoog". De rest van Hengelo wordt beheerd op niveau "Basis".

Veranderingen in het onderhoudsniveau

Het onderhoudsniveau is niet veranderd.

Relevante beleidsnota's

Zie: 5.2.7 Beheer Openbare Ruimte en Duurzaamheid.

Grote projecten en ontwikkelingen

- Dalmeden: een gedeelte van Dalmeden wordt eind 2021/begin 2022 woonrijp gemaakt;
- Deelgebied 2 van Deldenerstraat en Mitchamplein tussen Tuindorpstraat en Langestraat wordt in de loop van 2022 afgerond;
- Herinrichting Lambertushof;
- Herinrichting markt en gedeelte centrum;
- Voortzetten project van grijs naar groen.

Huidige staat van onderhoud

De norm om in Hengelo minimaal 90% van het onderhoud uit te voeren conform het vastgestelde beeldkwaliteitsniveau wordt voor alle onderhoudscategorieën behaald. Vanwege de natte en ook zonnige periodes is er een grote toename van onkruidgroei op zowel de verhardingen als in het groen. Gildebor zal hiervoor inspanningen moeten leveren dit in 2022 weer op niveau te krijgen. Het budget voor de bestrijding van de eikenprocessierups is in 2021 al extra verhoogd. Dit heeft geresulteerd in veel minder klachten van overlast.

Financiën

De budgetten zijn voldoende voor het regulier onderhoud om de vastgestelde onderhoudsniveaus te behouden. Middels de Kadernota 2021-2024 is een methodiek afgesproken om de vervangingen te regelen. Jaarlijks wordt een doorkijk gemaakt voor de aankomende vier jaren. Dit wordt ook meerjarig financieel vertaald en in de Beleidsbegroting geraamd. De afgesproken methodiek geldt zowel op het gebied van groen als op gebied van verlichting, kunstwerken en verhardingen.

Ook wordt gekeken of een combinatie kan worden gevonden met projecten en andere onderhoudswerkzaamheden die plaatsvinden, zoals rioleringswerkzaamheden en herstraten. De budgetten zijn:

Groen	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Salarissen en sociale lasten	644.355	644.355	644.355	644.355	644.355
Kapitaallasten ¹	83.337	170.855	180.436	183.892	190.242
Exploitatie-en onderhoud	5.000.792	4.985.117	5.037.042	5.021.367	5.021.367
	5.728.484	5.800.327	5.861.833	5.849.614	5.855.964

¹ Het onderdeel 'kapitaallasten' in de cijfermatige overzichten behoort weliswaar niet tot de scope van deze paragraaf, maar is om wille van de volledigheid hier toch zichtbaar gemaakt.

Spelen	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Salarissen en sociale lasten	180.540	180.540	180.540	180.540	180.540
Kapitaallasten ¹	76.173	85.888	95.708	105.657	115.731
Exploitatie-en onderhoud	401.158	401.158	401.158	401.158	401.158
	657.871	667.586	677.406	687.355	697.429

¹ Het onderdeel 'kapitaallasten' in de cijfermatige overzichten behoort weliswaar niet tot de scope van deze paragraaf, maar is om wille van de volledigheid hier toch zichtbaar gemaakt.

6.3.3 Water en riolering

Volumes

Vrij-verval riool	631.262	m
Mechanisch riool	92.867	m
Kolken	34.150	st.
Riool pompgemalen	85	st.
Drukriool-installaties	292	st.
Drainage	223.728	m

Onderhoudssystematiek

Het in stand houden van de riolering moet tegen zo laag mogelijke kosten gebeuren. Concreet betekent dit dat riolen niet worden vervangen zolang uitstel verantwoord is of alternatieven doelmatiger zijn. Het rioolvervangingsplan is gebaseerd op risico gestuurd beheer. Hierbij worden de onderhoudsinspanningen gestuurd op de gevolgen van schade. De keuze voor vervanging, relining of deelreparaties blijft maatwerk.

De gevolgen van de klimaatveranderingen maken steden minder leefbaar. Hitte, droogte, luchtkwaliteit en wateroverlast stellen ons voor nieuwe opgaven. We willen maatregelen voor extra groen en water in de stad combineren om de wateroverlast en hittestress terug te dringen en om Hengelo veel minder stenig en dus groener te maken. Bij alle projecten nemen we dit als uitgangspunt. Door het slim combineren is er beperkt aanvullende financiering nodig.

Relevante beleidsnota's

Zie: 5.2.7 Beheer Openbare Ruimte en Duurzaamheid.

Grote projecten en ontwikkelingen; wat gaan we doen in 2023

- Inrichten tijdelijke waterberging in de openbare ruimte.
- Op diverse locaties wordt drainage aangelegd in de openbare ruimte teneinde hoge grondwaterstanden te beteugelen.

- De Drienerbeek tussen de Paul Krugerstraat en de zandvang aan de Wemenstraat wordt opnieuw ingericht en gaat deel uitmaken van het Wemenpark. De voorbereidingen zijn in 2022 gestart.
- De BerflobEEK achter de Marskant wordt opnieuw ingericht en krijgt meer ruimte. De beek gaat integraal onderdeel uitmaken van de nieuwe woonlocatie "Marskant"
- In 2021 zijn de klimaatdialogen gevoerd (lokaal en regionaal) en eind 2022 wordt een uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie vastgesteld. In 2023 gaan we hier uitvoering aan geven.
- Het vuilwatertransportriool tussen de Oldenzaalsestraat en de rioolwaterzuiveringsinstallatie van het waterschap Vechtstromen wordt gefaseerd gerelined. Hiertoe wordt een kunststofcoating in de rioolbuizen aangebracht.
- Waar mogelijk wordt verhard oppervlak afgekoppeld van de gemengde riolering en vertraagd afgevoerd naar de beken.
- In de binnenstad wordt herinrichting gecombineerd met de uitvoering van klimaatadaptieve maatregelen zoals afkoppelen, realiseren van waterberging en groenaanleg.
- De wateroverlast in de Suze Robertsonstraat wordt aangepakt.
- In de Bankastraat wordt ,in combinatie met de aanleg van de F35, de riolering vervangen en een blauwe ader aangelegd. Het verhard oppervlak wordt afgekoppeld.
- In samenwerking met woningcorporatie Welbions, wordt de Bloemenbuurt klimaatadaptief ingericht.

Financiën

De budgetten voor regulier en groot onderhoud zijn vastgesteld in het GRP. Op basis van het GRP 2018-2022 zijn de budgetten voldoende. In de jaarschijven 2023-2026 is jaarlijks rekening gehouden met de groei van de lasten met 2% conform de verlenging van het huidige GRP. Dit heeft de gemeenteraad op 22 juni jl. besloten. Hoewel het beheer meer risicogestuurd plaats vindt, is de verwachting dat dit voldoende is om de eisen die aan de functionaliteit en veiligheid worden gesteld te waarborgen. Mocht een riolering onverhoopt eerder moeten worden vervangen dan gepland dan kan dit vaak worden opgelost door een andere geplande vervanging wat naar achteren te schuiven.

Op het gebied van riolering en waterhuishouding wordt samengewerkt met de Twentse gemeenten, het Waterschap Vechtstromen en de provincie Overijssel (Twents waternet). Met zogenaamde werkplaatsen wordt door gezamenlijk onderzoek geprobeerd kostenbesparingen te realiseren in de waterketen.

Water, onderdeel Riolering	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Salarissen en sociale lasten	309.660	309.660	309.660	309.660	309.660
Mutatie voorzieningen	2.208.178	2.386.687	2.696.060	2.938.786	3.206.580
Kapitaallasten ¹	1.891.940	2.012.040	2.010.316	2.084.245	2.140.415
Exploitatie-en onderhoud	4.912.821	4.929.821	4.946.821	4.963.821	4.982.821
Overhead en BCF	1.506.299	1.506.299	1.506.299	1.506.299	1.506.299
Belastingen op producenten en huishoudens	-10.828.898	-11.144.507	-11.469.156	-11.802.811	-12.145.775
	0	0	0	0	0

1 Het onderdeel 'kapitaallasten' in de cijfermatige overzichten behoort weliswaar niet tot de scope van deze paragraaf, maar is om wille van de volledigheid hier toch zichtbaar gemaakt.

Water, onderdeel Waterlopen	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Salarissen en sociale lasten	32.160	32.160	32.160	32.160	32.160
Kapitaallasten ¹	533	533	532	532	531
Exploitatie-en onderhoud	129.815	129.815	129.815	129.815	129.815
	162.508	162.508	162.507	162.507	162.506

1 Het onderdeel 'kapitaallasten' in de cijfermatige overzichten behoort weliswaar niet tot de scope van deze paragraaf, maar is om wille van de volledigheid hier toch zichtbaar gemaakt.

6.3.4 Fysiek havenbeheer

Onderhoudssystematiek

In 2020 is een meerjarige onderhoudsplanning voor groot onderhoud aan de havens opgesteld. Om deze werkzaamheden te bekostigen is de voorziening groot onderhoud Haven ingesteld. Binnen deze voorziening zijn onder andere het 'op diepte houden' en het in stand houden van kades en oevers opgenomen. In 2020 hebben we een begin gemaakt met het baggeren. Dit zorgt ervoor dat de haven beter bereikbaar is voor grotere schepen.

Veranderingen in het onderhoudsniveau

Het onderhoudsniveau is niet veranderd.

Relevante beleidsnota's

- Havengeldverordening

Beleidskader

De wethouders van de gemeenten Almelo, Enschede, Hengelo, Hof van Twente en Lochem hebben in een eerder stadium de Samenwerkingsovereenkomst 'Gemeenschappelijk Havenbeheer Twentekanalen' (GHT) getekend.

Huidige staat van onderhoud

Gezamenlijk met de andere gemeenten is per gemeente een inventarisatie uitgevoerd van alle voorkomende voorzieningen in de haven zoals de damwanden, remmingwerken en voorzieningen voor schippers. De inventarisatie is uitgevoerd door een extern bedrijf, Nepocon. Op deze manier is er een eensluidend beeld van de havens in de genoemde gemeenten. Binnen het havenbedrijf is afgesproken dat er jaarlijks een visuele schouw en inventarisatie wordt gehouden om gebreken en onderhoud tijdig te signaleren. Bij de schouw is naar voren gekomen dat er op diverse plekken onderhoud gepleegd moet worden omdat hier gebreken zijn geconstateerd aan de afmeervoorzieningen, beschermende maatregelen tussen kade en schepen en dat er op bepaalde plekken ondieptes zijn.

Voor de haven geldt geen indeling van kwaliteitsniveaus voor onderhoud. Het is een gemeentelijke taak de haven veilig, bereikbaar en functioneel te houden. Een aantal bedrijven hebben eigen voorzieningen om te laden en te lossen, andere bedrijven maken gebruik van de 2 gemeentelijke laad- en loskades.

Financiën

In 2020 is het saldo van de bestaande reserve Haven gestort in de voorziening groot onderhoud Haven. Deze voorziening wordt jaarlijks gevoed door een dotatie vanuit de exploitatie. Deze jaarlijkse dotatie is bepaald op basis van de verwachte lasten binnen een scope van 10 jaar en is gesteld op € 50.565 per jaar.

Fysiek Havenbeheer	Begroting 2023	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Kapitaallasten ¹	104.209	104.110	104.010	103.911	103.812
Dotatie in voorziening	50.565	50.565	50.565	50.565	50.565
	154.774	154.675	154.575	154.476	154.377

¹ Het onderdeel 'kapitaallasten' in de cijfermatige overzichten behoort weliswaar niet tot de scope van deze paragraaf, maar is om wille van de volledigheid hier toch zichtbaar gemaakt.

6.3.5 Gebouwen

Volumes

Vastgoed voor een wettelijke taak (onderwijs)	73
Beleidsvolgend vastgoed (kunst & cultuur, sport, welzijn, parkeren, kinderboerderij)	55
Vastgoed voor eigen organisatie (incl Gildebor en begraafplaatsen)	18
Vastgoed in grondexploitaties	4
Overig vastgoed (heroverweging eigendom, verkoop of sloop)	18

Het gemeentelijk vastgoed bestaat uit 167 gebouwen (één gebouw kan uit meerdere adressen bestaan). Deze zijn voor € 625,5 miljoen verzekerd. Het gemeentelijk bezit aan objecten bestaat onder andere uit scholen, sporthallen, buurthuizen en aankopen in het kader van grondverwerving. Als gevolg van deze diversiteit zijn de onderhoudskosten voor de gebouwen onderdeel van verschillende beleidsprogramma's.

Beheer

Het Vastgoedbedrijf beheert de gemeentelijke vastgoedobjecten. Met 'de gemeentelijke vastgoedobjecten' worden alle verhuurbare objecten bedoeld die in gemeentelijk bezit zijn. De gemeente bezit dit vastgoed als middel om beleidsdoelstellingen te halen. Het hebben van vastgoed is geen doel op zich.

Schoolgebouwen worden niet beheerd door het Vastgoedbedrijf. Schoolgebouwen zijn juridisch eigendom van de schoolbesturen. Pas op het moment dat een school leeg komt te staan komt het volledige eigendom en beheer bij het Vastgoedbedrijf te liggen. Objecten die in een grondexploitatie zijn aangekocht voor de ontwikkeling van een locatie blijven in principe in de grondexploitatie zitten en vallen onder de verantwoordelijkheid van de projectorganisatie. Het Vastgoedbedrijf zorgt wel voor het beheer en onderhoud van deze objecten.

Onderhoudssystematiek

In opdracht van het Vastgoedbedrijf wordt eens per 4 jaar een groot deel van het gemeentelijk vastgoed (met uitzondering van de onderwijsgebouwen en de objecten die op korte termijn worden afgestoten) het onderhoudsniveau, middels een herinspectie conform de NEN 2767-systematiek (conditiemeting van gebouwen en installaties door middel van een vastgelegde meet- en registreermethode) geactualiseerd. Deze informatie wordt in een meerjarenonderhoudsplan gezet. Deze onderhoudsplan bestrijkt een periode van 40 jaar die elk jaar, ten aanzien van de tijdstippen van onderhoud, wordt geactualiseerd. Aan de hand van het huidig en toekomstig gebruik van de vastgoedobjecten wordt dan beoordeeld welke onderhoudswerkzaamheden voor dat doel noodzakelijk zijn. Er wordt uitgegaan van minimaal onderhoudsniveau 3 (redelijke conditie) zonder ernstige gebreken.

Veranderingen in het onderhoudsniveau

Voor een groot deel van het gemeentelijk vastgoed heeft er in 2020/2021 een herinspectie plaatsgevonden om zodoende goed te kunnen sturen op de onderhoudskosten van het vastgoed en inzicht te hebben in de risico's. Uit de inspecties is gebleken dat, met uitzondering van twee kleine gebouwtjes, alle gebouwen een conditieniveau van 3 (redelijke conditie) of hoger hebben.

Collegeprogramma

In het collegeprogramma zijn geen specifieke afspraken over het onderhoudsniveau vastgelegd. In 2021 heeft het college en de raad besloten om het onderhoudsniveau voor gemeentelijke gebouwen vast te stellen op conditiesniveau 3.

Relevante beleidsnota's

- Kadernotitie "Accommodatiebeleid Sociaal en Vastgoedkaders"

Grote projecten en ontwikkelingen

- In 2023 zal verdere uitwerking gegeven worden aan de duurzaamheidsambitie.

Huidige staat van onderhoud

Uit de inspecties van 2020/2021 is gebleken dat een overgroot deel van de objecten niveau 3 (redelijke conditie) of beter heeft. Alle onderhoudsniveaus en de daar bijbehorende budgetten zijn hiermee in beeld. Voor de objecten die op korte termijn in aanmerking komen voor verkoop/sloop zijn er geen onderhoudsinspecties uitgevoerd. Het onderhoudsniveau kan voor deze objecten wat lager liggen.

Financiën

De getroffen onderhoudsvoorzieningen en de bestemmingsreserve zijn toereikend om het huidige onderhoudsniveau te bestendigen. De budgetten zijn:

	2023	2024	2025	2026
Regulier onderhoud	995.935	995.935	995.935	995.935
Groot onderhoud	1.672.143	983.077	114.5195	962.506
Totaal	2.668.078	1.979.012	2.141.130	1.958.441

Deze budgetten zijn uitsluitend ten behoeve van kosten derden. Voor het onderhoud dat door ons eigen personeel wordt gedaan (personeelslasten) zijn separate budgetten opgenomen.

Het onderhoud voor de onderwijsgebouwen (met uitzondering van noodlokalen en leegstaande schoolgebouwen) en de gebouwen die in de grondexploitaties zitten, worden niet vanuit bovengenoemde budgetten bekostigd. Het onderhoud van de objecten in de grondexploitaties worden binnen de grondexploitaties gedekt. Voor de onderwijsgebouwen krijgen de schoolbesturen een rechtstreekse bijdrage van het rijk voor het onderhoud.

6.4 Grondbeleid

Visie gemeentelijk grondbeleid

De gemeenteraad heeft de nota grondbeleid 2017-2021 op 19 december 2017 vastgesteld. De gemeente Hengelo wil met haar grondbeleid een bijdrage leveren aan de invulling van haar ambities op het terrein van o.a. wonen en economie. Het grondbeleid heeft daarmee een volgend karakter voor andere beleidsvelden en programma's. Gelet op de huidige grondvoorraad zal een actief grondbeleid voor nieuwe projecten situationeel worden toegepast. Maatschappelijk kan het wenselijk zijn om bepaalde ontwikkelingen in de stad te stimuleren of juist af te remmen. Waar nodig pakt het grondbedrijf dan een actieve rol op om zorg te dragen voor een evenwichtige ontwikkeling van de stad.

Actualiteit gemeentelijk grondbeleid

Het gemeentelijk grondbeleid vergt maatwerk. In de nota grondbeleid is er daarom voor een situationeel grondbeleid gekozen. Deze flexibele aanpak is aan te passen naar aanleiding van doelen en omstandigheden. De grondposities van de gemeente en marktpartijen zijn sterk bepalend voor de strategie die kan worden gevolgd. De gemeente heeft een sterkere ontwikkelingspositie wanneer gronden in eigendom zijn, dan in de gevallen waar ze geen grondpositie heeft. Met het innemen van strategische posities verkrijgt de gemeente een meer sturende rol in het proces en de planning van gronduitgifte. Het is wenselijk om beleid te actualiseren voor strategische aankopen om zodoende snel te kunnen anticiperen op ontwikkelingen uit de markt.

De economische ontwikkelingen op de woningmarkt hebben gevolgen voor de gebiedsontwikkeling. De woningmarkt is in de afgelopen jaren sterk veranderd. Er is sprake van een grote vraag naar woningen en als gevolg daarvan druk op de woningmarkt. Gezien de huidige vraag van de markt en het gegeven dat ook prognoses als Primos naar boven worden bijgesteld is er voorlopig nog geen sprake van krimp. We verwachten op dit moment een stabilisatie van de huizenprijzen, maar nog geen daling. Prognoses gaan altijd gepaard met een zekere mate van onzekerheid en zeker op de woningmarkt spelen veel factoren een rol die van invloed zijn op het langjarig perspectief. Als de situatie wezenlijk anders wordt, dan ontstaat mogelijk een risico dat er meer wordt geprogrammeerd dan de lange termijn behoefte. Het onderhanden werk van de gemeente kan dan minder waard worden. Er zal dan, conform wetgeving, meer voorziening getroffen moeten worden.

De provincie Overijssel en de Overijsselse gemeenten werken samen aan een kwalitatieve en kwantitatieve balans op de woningmarkt. De Gemeente maakt periodiek afspraken over de opgaven en ambities. Voor de periode 2021-2025 is deze vorm gegeven in een regionale woonagenda voor Twente. De Woonagenda creëert ruimte en flexibiliteit om de lokale woonopgave vorm te geven. Met de regionale woningbouwafspraken is er ruimte om de komende 10 jaar een toename van 3.000 tot 4.500 woningen in Hengelo te realiseren. Om de versnelling vorm te geven zijn ook de Sleutelgebieden en Sleutelprojecten aangegeven. De Sleutelgebieden zijn voor Hengelo de binnenstad en Hart van Zuid.

Bedrijventerreinen vormen een belangrijke pijler voor een aantrekkelijk vestigingsklimaat en een sterke economische structuur. Vitale toekomstbestendige bedrijventerreinen zijn belangrijk voor de ontwikkeling van de stad. De provincie Overijssel is zuinig met het toevoegen van nieuwe hectares bedrijventerrein. De provincie staat evenwel toe dat de gemeente een plan in procedure kan brengen wanneer het gaat om een nieuwe ontwikkeling die (1) een kwalitatieve toevoeging is op het aanbod dat (2) op een bestaand bedrijventerrein niet gefaciliteerd kan worden. De gemeente Hengelo heeft een kwantitatief evenwicht in de harde plannen. Vraag en aanbod zijn met elkaar in overeenstemming. In 2021 en iets mindere mate in 2022 is veel grond verkocht waardoor het perspectief ontstaat dat de vraag het aanbod gaat overstijgen in de komende jaren.

De verwachting is dat de behoefte aan nieuwe kantorenlocaties ook de komende jaren zal verminderen. Niet alleen het thuiswerken verkleint de vraag naar kantoorruimte, ook het flexwerken draagt hieraan bij omdat het de bezettingsgraad van de werkplekken verbetert. Een uitzondering geldt voor nieuwe kantoren nabij stationslocaties, up-to-date, centraal gelegen, goed bereikbaar met auto en openbaar vervoer, met voldoende parkeergelegenheid. Daaraan zal behoefte blijven bestaan.

Het omgevingsrecht bestaat op dit moment nog uit een groot aantal wetten en regelingen voor ruimte, wonen, infrastructuur, milieu, natuur en water. Zij hebben allen hun eigen uitgangspunten, werkwijzen en eisen. De rijksoverheid is van mening dat de wetgeving te ingewikkeld is geworden en dat hierdoor het starten van projecten wordt belemmerd. De rijksoverheid heeft zich ten doel gesteld om de verschillende plannen voor ruimtelijke ordening, natuur en milieu beter op elkaar af te stemmen. Maar ook om gemeenten, provincies en waterschappen meer ruimte te geven om projecten uit te laten voeren. Met de Omgevingswet worden de regels voor ruimtelijke projecten gebundeld. Voor de gemeente betekent het dat bestemmingsplannen worden vervangen door één omgevingsplan. De Omgevingswet verplicht het Rijk, de provincie en de gemeente om een omgevingsvisie te maken. Daarin moeten zij rekening houden met de verschillende belangen in een gebied. Voor burgers en bedrijven betekent het dat ze, indien zij een project willen starten, nog maar één vergunning hoeven aan te vragen bij één loket.

De Omgevingswet heeft gevolgen voor het grondbeleid. De Ontheeningswet komt als zelfstandige wet te vervallen. Het ontheeningsrecht wordt geïntegreerd in de Omgevingswet. Het voornemen bestaat om de gemeente zelf het ontheeningsbesluit (de ontheeningsbeschikking) te laten nemen.

In de huidige Wet ruimtelijke ordening (afdeling grondexploitatie) is geregeld dat gemeenten bij gebiedsontwikkeling kosten kunnen verhalen op grondeigenaren (ontwikkelaars). Het exploitatieplan stuurt de wijze waarop een gebied tot ontwikkeling wordt gebracht. In de kostensoortenlijst wordt aangegeven welke kosten mogen worden verhaald en wanneer. Het exploitatieplan in de huidige vorm zal verdwijnen. Primair worden de kosten privaatrechtelijk, door middel van een overeenkomst, verhaald. Is de initiatiefnemer niet bereid om een anterieure overeenkomst met de gemeente aan te gaan, dan moeten de kosten op publiekrechtelijke wijze worden verhaald. Het bevoegd gezag neemt in het besluit dat de activiteit mogelijk maakt, regels of voorschriften op over het kostenverhaal.

Gezien de economische, demografische, wettelijke, milieutechnische en stedelijke ontwikkelingen zal de gemeente een weloverwogen ontwikkelstrategie moeten realiseren. De ambities, de aanpak en de risico's moeten zorgvuldig op elkaar afgestemd worden. Het grondbeleid zal daar waar het nodig is, aangepast moeten worden. Vooralnog houden we het situationeel grondbeleid in stand.

De gemeente laat uiteraard haar grondexploitaties aansluiten bij het BBV. Kort gaan we hieronder nog in op een aantal punten van het BBV die een nadere toelichting behoeven:

Looptijd langer dan tien jaar

De volgende gemeentelijke grondexploitaties hebben een looptijd langer dan tien jaar. In de grondexploitaties is geen opbrengstenindexering gerekend na tien jaar. Dit is een risico beperkende maatregel.

De volgende twee gemeentelijk grondexploitaties hebben een looptijd langer dan tien jaar:

- In Dalmeden verkopen we voornamelijk grotere kavels. Het is de verwachting dat er na de gestelde tienjaarstermijn nog steeds vraag is naar deze kavels;
- In Campus vielen de verkopen t.o.v. de andere bedrijventerreinen tegen. Uit voorzichtigheid is de planning voor de uitgifte gelijk gezet aan de uitgifte van de afgelopen jaren. Daarmee wordt de tienjaarstermijn overschreden.

Planresultaten en parameters grondexploitaties

Alle gemeentelijke grondexploitaties worden jaarlijks middels de herziening grondexploitaties vastgesteld door de Raad. De Raad heeft de parameters, die in de grondexploitaties gebruikt worden, in december 2021 vastgesteld. In 2022 is de inflatie (en daarmee de kostenindexering) fors toegenomen. De verwachting voor de inflatie van 2023 van deskundige partijen (DNB, ABN) is ruim 3%. Maar aan die voorspelling zitten nog veel onzekerheden zoals de oorlog in Oekraïne. Voorgesteld wordt om aan het eind van het jaar, als de parameters worden vastgesteld door de Raad, een uitgebreide analyse te maken. Het gaat om de volgende parameters:

Omschrijving	2023-2024	2025 t/m 2031	2032 ev
Kostenindexering	3%	2%	2%
Rente	1,54%	1,54%	1,54%
Opbrengstenindex bedrijven	2%	2%	0%
Opbrengstenindex woningbouw	3%/2%	2%	0%
Opbrengstenindex kantoren	0%	0%	0%
Opbrengstenindex overig	0%	0%	0%

In de onderstaande tabel staan de resultaten per grondexploitatie:

Omschrijving	Boekwaarde 31-12-2021	Eindwaarde jaarrekening 2021	Voorziening 2021	Einde looptijd GREX
<i>Verliesgevend</i>				
Woningbouw				
104 Lange Wemen	2.164.261	-2.483.816	2.387.366	2023
006 Landmanserve	2.831.972	-3.040.844	2.922.764	2023
028 Marskant	3.739.064	-1.503.886	1.362.116	2026
101 Broek Noord	10.895.583	-5.021.296	4.638.902	2025
102 Broek Oost	363.561	-1.304.911	1.279.325	2022
HART VAN ZUID				
701 Hijschveste	3.508.043	-5.978.188	5.414.629	2026
702 De Smelterij	2.248.003	-3.066.680	2.889.801	2024
703 Hoofdinfrastructuur	279.501	-285.829	280.224	2022
704 Appendage	1.556.305	-4.441.636	4.103.385	2025
711 De Koppeling	6.904.188	-7.144.134	6.097.449	2029
712 De Vereeniging	-845.935	765.990	-750.971	2022
713 De Noordelijke Laan	-2.947.004	2.976.337	-2.917.978	2022
714 De oude Ketelmakerij	-1.313.315	-3.338.314	2.906.203	2028
715 Zuidelijke laan HvZ	3.239.424	-3.555.841	3.417.763	2023
716 Kanaalzone	2.326.319	967.074	-893.427	2025
790 De Hofmakerij en De Verbinding	2.129.627	-2.214.432	2.045.793	2025
Bedrijventerrein				
016 Gezondheidspark	14.105.602	-6.131.967	5.130.956	2030
035 Oosterveld	11.828.948	-2.952.659	2.838.003	2023
096 Campus	19.170.143	-11.088.836	8.572.031	2034
Exploitaties buiten gemeentelijke administratie				
De Veldkamp	38.382.194	-25.043.296	16.094.702	2025
BBV De Veldkamp			297.844	2025
Subtotaal verliesgevend	120.566.485	-83.887.162	68.116.880	
<i>Winstgevend</i>				
			Contante Waarde	
Woningbouw				
044 Veldwijk Noord	-1.841.390	1.024.933	985.134	2023
052 Dalmeden	16.710.394	32.051.648	24.291.143	2035
583 Herontwikkeling Beckumerstraat	-360.731	553.584	521.655	2024
XXX Wijkerslokatie Hemmelhorst	4.857.145	2.700.121	2.259.341	2030
Bedrijventerrein				
Businesspark XL	50.388.433	7.716.285	7.128.654	2025
Subtotaal winstgevend	69.753.851	44.046.571	35.185.927	

Grondexploitaties die in de bovenstaande tabel bij de boekwaarde een negatief bedrag hebben staan, hebben een spaarsaldo. Voor veruit de meeste grondexploitaties geldt dat niet, aangezien de kosten vrijwel altijd voor de baat komen.

Bij de behandeling van de jaarstukken op 13 juli is aangegeven dat er een fout geconstateerd is in de grondexploitatie van Dalmeden. Deze fout wordt hersteld in de 2e Beleidsrapportage 2022. Op het moment van schrijven van de beleidsbegroting is er nog geen besluit genomen door de Raad en dus

moet conform het budgetrecht de onjuiste versie worden weergegeven in de begroting. Omdat het om een fout gaat is er voor gekozen om de versie zonder fout mee te nemen in de paragraaf grondbeleid (en er dus vanuit te gaan dat de Raad besluit om de fout te herstellen).

De boekwaarden van De Veldkamp, wijkerslocatie Hemmelhorst en Businesspark XL zijn niet opgenomen in de gemeentelijke administratie. De boekwaarde van wijkerslocatie Hemmelhorst en De Veldkamp is opgenomen in de administratie van de gemeente Borne en de boekwaarde van Businesspark XL is opgenomen in de administratie van de Gemeenschappelijke Regeling BXL. De gemeente Hengelo is (risicodragend) deelnemer in deze grondexploitaties. Bovenstaande resultaten hebben betrekking op het totaal (op de voorziening na), dus niet uitsluitend het Hengeloos deel. Daarnaast is er een specifieke voorziening opgenomen voor de Veldkamp die te maken heeft met de BBV. De gemeente Borne mag, conform de BBV, niet al haar rentelasten in rekening brengen bij de grondexploitatie de Veldkamp. Door de regelgeving heeft de gemeente Borne een nadeel en Hengelo een voordeel. Daarover zijn afspraken gemaakt en jaarlijks wordt een vergoeding van het rentenadeel betaald aan Borne. Voor die betaling is een voorziening getroffen conform de regels van het BBV.

De grondexploitaties met een negatief bedrag op eindwaarde zijn de grondexploitaties met een verlies. Voor het verlies treffen we (voor ons aandeel) op contante waarde een voorziening. Die voorziening voor alle tekortexploitaties is per 31 december 2021 € 68,1 miljoen.

De resultaten van de deelprojecten van Hart van Zuid worden afzonderlijk inzichtelijk gemaakt, maar Hart van Zuid wordt als één project beschouwd en er wordt voor het totale resultaat één voorziening getroffen. De positieve resultaten van deelprojecten zijn in deze voorziening verdisconteerd.

Ontwikkeling algemene reserve grondexploitatie

De afgelopen jaren is het saldo van de algemene reserve grondexploitatie gestegen. Enerzijds door een gezond financieel beleid en anderzijds door het vroegtijdig moeten nemen van verwachte winsten. Waar dat tot voor kort niet mocht, is het tegenwoordig juist verplicht. Op 13 juli 2022 is de jaarrekening behandeld in de Raad en is er melding gemaakt van een fout in de jaarrekening voor het project Dalmeden. Toegezegd is dat deze wijziging mee wordt genomen in de 2e Beleidsrapportage 2022. Op het moment dat de begroting wordt geschreven, is het nog niet duidelijk of de Raad besluit de fout te herstellen. In deze paragraaf grondbeleid worden daarom twee regels over de reserve grondexploitatie gepresenteerd. We gaan er vanuit dat de Raad besluit om de fout te herstellen en dat de tweede regel in de tabel hieronder de juiste weergave geeft van de algemene reserve grondexploitatie.

Stand van de algemene reserve grondexploitatie

De reserve bedroeg bij de herzieningen (zaaknummer:3422735) per eind 2021 € 20,4 miljoen.

In de tabel hieronder staat de verwachte stand van de reserve per 31-12 in de komende jaren (* miljoen):

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Algemene reserve grondexploitatie	20,4	21,4	23,6	27,0	31,6	34,7
Algemene reserve grondexploitatie inclusief correctie Dalmeden	19,6	20,6	22,8	26,2	30,8	33,9

Risico's

Het geraamde financiële gevolg van het totale risicoprofiel is € 7,9 miljoen bij deze begroting (bij 90% betrouwbaarheid). Dit is het risico profiel waarbij we er vanuit gaan dat de Raad besluit om in de 2e Beleidsrapportage 2022 de correctie in Dalmeden door te voeren. Bij de laatst vastgestelde herzieningen was het risico € 9,2 miljoen.

Hieronder staan de tien grootste risico's vermeld (tussen haakjes staat welke invloed het betreffende risico heeft op het totale risicoprofiel).

1. Ontwikkeling van de rente

Momenteel profiteren we van een historisch lage rekenrente voor de grondexploitaties. Toch is de rente inmiddels weer langzaam aan het stijgen. Aanleiding voor de rentestijging is dat de inflatie hard is toegenomen en dat de politieke situatie in Europa onzeker is. Op de kapitaalmarkt vertaalt dit zich in een oplopende rente (21,1%).

2. Dalmeden

Bij het bestemmingsplan van Kamers maakt de gemeente de keus om meer groen en dus minder uitgeefbare vierkante meters grond te realiseren (13,8%).

3. Verkaveling Campus

De verkopen van kavels in Campus verlopen moeizaam, terwijl de markt voor bedrijfskavels juist enorm verbeterd is. De gemeente kan de keus maken om meer bedrijfskavels te realiseren en wat minder kantoor gerelateerde kavels. De opbrengsten voor de bedrijfskavels worden lager ingeschat, waardoor de exploitatie verslechtert (13,6%).

4. Verkaveling Gezondheidspark

De verkopen van kavels in het Gezondheidspark verlopen moeizaam, terwijl de markt voor bedrijfskavels juist enorm verbeterd is. De gemeente kan de keus maken om meer bedrijfskavels te realiseren en wat minder gezondheid gerelateerde kavels. De opbrengsten voor de bedrijfskavels worden lager ingeschat, waardoor de exploitatie verslechtert (9,6%).

5. Algemeen risico op grondprijzdaling

De gemeente heeft extern onderzoek laten doen naar marktconforme prijzen. Dat heeft geresulteerd in een sterke stijging van de prijzen. Dit is vastgelegd in de grondprijzennotitie van 2022. Als de markt voor de grondverkoop verslechtert, komen de grondprijzen onder druk komen te staan (9,4%).

6. Hart van Zuid

In de grondexploitatie van de Koppeling is ervan uitgegaan dat 15.000 m² kantoren gerealiseerd worden. Gezien de leegstand van kantoren in Hengelo en maatschappelijke ontwikkelingen (meer thuiswerken) bestaat het risico dat de grondopbrengst die geraamd is voor het kantorenprogramma van de Koppeling niet volledig gerealiseerd wordt (4,1%).

7. Afzet bedrijventerreinen

De actuele politieke situatie in Europa kan de afzet van kavels voor bedrijventerreinen beïnvloeden. Wanneer potentiële optanten afzien van de aankoop vanwege onzekerheid, zal dit leiden tot extra plan- en financieringskosten (4,0%).

8. Dalmeden

Bij het bestemmingsplan van Meander Noord moet de gemeente, door bezwaren op het bestemmingsplan, terugvallen op oude plannen. Dan kunnen er minder uitgeefbare vierkante meters grond gerealiseerd worden (3,9%).

9. Hart van Zuid

Aan de subsidie die is toegezegd vanuit de Woningbouwimpuls zijn voorwaarden verbonden. Als niet aan de subsidievoorwaarden voldaan wordt, kunnen subsidies lager worden vastgesteld. (3,9%).

10. Hart van Zuid

In de berekening van de onrendabele top van de ondergrondse parkeergarage in de grondexploitatie van de Oude Ketelmakerij is ervan uitgegaan dat 20 deelauto's gefaciliteerd gaan worden waardoor 60 parkeerplaatsen kunnen vervallen. Wanneer geen deelauto's gefaciliteerd worden, zullen 60 extra parkeerplaatsen in de ondergrondse parkeergarage gerealiseerd moeten worden. Hiernaast worden de parkeernormen uit de parkeernormennota gemonitord. Wanneer uit de monitoring blijkt dat er meer parkeerplaatsen nodig zijn, zullen er meer gerealiseerd moeten worden (2,5%).

De tien grootste risico's bepalen tezamen afgerond 85,9% van de benodigde weerstandscapaciteit van het grondbedrijf.

6.5 Financiering

Inleiding

De paragraaf financiering beschrijft de beleidsvoornemens ten aanzien van het beheer van de financieringsportefeuille. Vanwege de risico's die ontstaan als een tekort aan liquide middelen optreedt of als overtollige middelen te voortvarend worden uitgezet is de financiering, meer dan andere beleidsterreinen, sterk wettelijk verankerd. Met name de Wet Fido en de uitvoeringsregeling van deze wet (Ruddo) geven de kaders aan waarbinnen gemeenten mogen handelen. Zo heeft het verplichte schatkistbankieren bij het Rijk de mogelijkheden om overschotten te beleggen beperkt. Alle tegoeden van decentrale overheden worden automatisch afgeroomd en bij het Rijk belegd. Daarnaast hebben we als gemeente in de "Verordening op het financiële beleid en beheer van de gemeente Hengelo 2021" (art. 10) en in het Treasurybesluit 2021 regels met betrekking tot de financieringsfunctie opgesteld. In 2021 hebben we de mogelijkheden van geld uitlenen en garanties afgeven vastgelegd in de "Beleidsregels leningen en garanties gemeente Hengelo 2021".

Wat willen we bereiken

1. over voldoende financiële middelen beschikken om de begrotingstaken binnen de door de raad vastgestelde kaders van de begroting uit te kunnen voeren (aantrekken of uitzetten);
2. een duurzame toegang tot financiële markten verkrijgen tegen acceptabele condities;
3. de risico's verbonden aan de treasuryfunctie beheersen (renterisico's, liquiditeitsrisico's en kredietrisico's).

Hoe gaan we dit doen

a. We anticiperen op onze liquiditeitsbehoefte

We stellen prognoses op van onze toekomstige liquiditeitsbehoefte. We houden daarbij rekening met mutaties in de huidige leningenportefeuille en waardeontwikkeling van bestaande activa en de voorgenomen vervangingsinvesteringen. Voor zover investeringen al in de meerjarenbegroting zijn opgenomen nemen we deze als basis voor de liquiditeitsbehoefte. Het vroegtijdig signaleren van liquiditeitsfluctuaties blijkt weerbarstig. Niet zelden worden investeringen uitgesteld. Anderzijds kunnen nieuwe investeringen ook snel besloten worden en op korte termijn een liquide behoefte veroorzaken. De gemeente heeft op dit moment nog geen noodzaak om op korte termijn leningen aan te trekken. Net als in 2022 wordt er in 2023 nog geen nieuwe financieringen verwacht. In 2024 en 2025 is de kans groter op herfinanciering van aflopende leningen.

b. We leggen goede contacten met relaties die kennis hebben van de geld- en kapitaalmarkt

Als overheidsinstelling hebben we een goede toegang tot de kapitaalmarkt. We moeten dan wel financieel gezond blijven. Alle banken moeten in opdracht van de ECB (Europese Centrale Bank) hun klanten monitoren door middel van risicomethodieken. Door onze lage solvabiliteit behoren we tot de gemeenten, die gevolgd worden (13,3% eind 2021). Naast de sectorbanken BNG en NWB maken we ook gebruik van tussenpersonen, die gespecialiseerd zijn in transacties op de geld- en kapitaalmarkten. De BNG is onze huisbank en houdt ons net als de tussenpersonen goed op de hoogte van de ontwikkelingen op de markt. De sterk stijgende inflatie van dit moment komt mede door de situatie in Oekraïne, de ECB heeft middels twee renteverhogingen gereageerd op de hoge inflatie. Bij het aantrekken van nieuwe financieringen merken wij het effect van de gestegen rentes. Doordat wij integrale financiering toepassen zijn wij in staat om nieuwe financieringsbehoefte in tijd te spreiden. Daarmee kunnen wij de gevolgen van een stijging van rente zoveel mogelijk beperken.

c. We beperken onze risico's

In beginsel verstrekken wij geen nieuwe leningen en garanties meer. We hebben maatregelen genomen om onze portefeuille uitgeleend geld te verkleinen. Verenigingen en instellingen hebben leningen afgesloten in een relatief dure periode; ze betalen vaak tussen de 3% en 7% rente. Het huidige beleid is erop gericht dat vervroegd aflossen bespreekbaar is wanneer dit ons risicoprofiel verlaagt, maar heronderhandelen over de rentevoet doen we niet. Diverse verenigingen en

instellingen hebben inmiddels gebruik gemaakt van de coulance om eerder af te lossen. Het aantal uitgeleende geldleningen neemt hierdoor versneld af.

We accepteren nog slechts borgstellingen waarbij we het risico kunnen delen met de Stichting Waarborgfonds Sport. Uitgangspunt blijft dat een vereniging of stichting zonder de lening in haar voortbestaan zou worden bedreigd en dat de totale financiële huishouding van de aanvrager rente en aflossing mogelijk maakt, zodat het risico voor de gemeente beperkt is. Uitsluitend als het college van oordeel is, dat er zeer ongewenste maatschappelijke effecten optreden als we een verzoek tot borgstelling weigeren, kan een uitzondering gemaakt worden.

De woningbouwcorporatie Welbions sluit geen nieuwe leningen meer af bij de gemeente. De afgesloten leningen kunnen ongewijzigd "aflopen" zoals dit contractueel is afgesproken. De leningenportefeuille uitgeleend geld neemt door aflossingen van Welbions jaarlijks af. De woningbouwcorporatie kan haar financiering nu zonder directe bemoeienis van de gemeente realiseren. Het Waarborgfonds Sociale Woningbouw staat in eerste lijn garant. Wij hebben nog een achtervangfunctie voor de leningen van woningcorporaties. De kans dat we in de toekomst schade lijden door aanspraak op deze achtervangfunctie is zeer klein, omdat we pas aangesproken worden als WSW en gezamenlijke woningcorporaties in Nederland de schulden niet kunnen dekken.

We lopen ook risico's door het financieren van verbonden partijen en deelneming in andere rechtspersonen. De risico's van verbonden partijen worden toegelicht in de betreffende paragraaf. De risico's op verliezen bij deelnemingen zijn beperkt tot de boekwaarde. Vaak heeft financiering in een ver verleden plaatsgevonden, waardoor de boekwaarde vele malen lager is dan de reële waarde van de deelneming. De hogere marktwaarde biedt beperkte kansen, omdat de aandelen in de meeste gevallen alleen overdraagbaar zijn aan medeoverheden en dan vaak ook nog met kwalitatieve eisen, bijvoorbeeld in de vorm van verplichte dienstenafname. Dit beperkt de verhandelbaarheid. Waar verhandelen mogelijk is zonder het publieke belang te schaden zullen we dit overwegen. De keerzijde, het wegvallen van structurele dividendbaten na verkoop, wordt in de afweging meegenomen.

In de volgende tabel zijn de deelnemingen opgenomen, die een meer dan symbolische balanswaarde vertegenwoordigen of een dividendinkomst genereren. De waardes zijn weergegeven in euro en hebben betrekking op de aandelen van onze gemeente.

Aandelen van	Aantal aandelen Hengelo	Boekwaarde aandelen	Markt-waarde aandelen 1)	Dividend 2023
BNG Bank NV	174.486	436.215	15.900.000	388.000
Enexis NV	213.099	40.840	3.019.000	130.000
Twence BV	105.681	-	18.600.000	150.000
Twente Milieu NV	340	154.285	2.274.000	-
Overige deelnemingen				50.000
Totaal alg. middelen in programma 9	493.606	631.340	39.793.000	718.000
Twence BV (afvalbegroting in programma 7)				529.000
Totaal				1.247.000

¹⁾ Omdat de aandelen niet vrij verhandelbaar zijn, is de marktwaarde indicatief.

d. We stellen een financieringsbehoefte op en beheren de leningenportefeuille

Vanuit de gulden financieringsregel, dat vaste activa gefinancierd moeten worden met lang vreemd of eigen vermogen, wordt kort vreemd vermogen enkel aangetrokken om tijdelijk een tekort op te vangen. De mogelijkheid om rood te staan of kasgeld aan te trekken wordt beperkt door de wettelijke bepalingen van de kasgeldlimiet: we mogen op grond van de Wet Fido niet langdurig meer dan 8,5% van onze begrotingsomvang kort financieren. Een enkele overschrijding is niet maatgevend. Als we 3 kwartalen achtereen overschrijden moeten we dit melden aan de provincie en een herstelplan voorstellen. Deze bepaling voorkomt dat nadelige effecten ontstaan als de variabele rente snel stijgt, een kenmerkend risico van de geldmarkt. Het volgende overzicht laat per begrotingsjaar de maximale

schuldbedragen zien die in rekening courant of als kasgeldlening mogen worden afgesloten (bedragen * € 1.000):

Omschrijving	2023	2024	2025	2026
Begrotingstotaal	347.425	337.943	349.829	327.298
Percentage cf regeling	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%
Toegestane kasgeldlimiet (1 x 2)	29.531	28.725	29.735	27.820

Een tweede norm, waar we aan toetsen is de renterisiconorm. Door te zorgen voor spreiding in aflossen van bestaande leningen voorkomen we dat we in enig jaar een te groot deel van onze schuld opnieuw moeten afsluiten. Dit zou in een periode van hoge rentes kunnen leiden tot een forse stijging van onze structurele rentelasten en daardoor een te zware aanslag vormen op de beschikbare algemene middelen. We mogen maximaal 20% van het begrotingstotaal per 1/1 van elk jaar oversluiten (bedragen * € 1.000).

Renterisiconorm	2023	2024	2025	2026
Begrotingstotaal	347.425	337.943	349.829	327.298
Vastgesteld percentage	20%	20%	20%	20%
Renterisiconorm (1 x 2)	69.485	67.589	69.966	65.460
Renterisico (volume renteherzieningen en aflossingen)	18.302	23.744	18.303	31.560
Ruimte onder de risiconorm (3 - 4)	51.183	43.845	51.663	33.900

Het renterisico bestaat uit de verplichte aflossingen. Renteherzieningen zijn alleen afgesproken bij geldleningen die doorgeleend worden aan woningcorporatie Welbions. Hiervoor dragen wij als gemeente geen risico. Dit geldt ook voor de aflossingen van leningen, waar een even grote aflossing van de woningcorporatie aan ons tegenover staat.

We toetsen permanent de kasgeldlimiet. We verwachten deze de komende jaren niet te overschrijden. Uit het overzicht van de renterisiconorm blijkt dat we verwachten ruim aan de norm te voldoen voor de periode van deze Beleidsbegroting.

We speculeren niet. De gemeente Hengelo heeft geen beleggingen of derivaten uitstaan bij marktpartijen. Doordat de rijksschatkist dagelijks positieve rekeningsaldi afroemt is er geen mogelijkheid meer om uitzettingen op korte termijn te doen.

Verdere beleidsuitgangspunten

- We passen totaal financiering toe**
Bij de financiering van de gemeentelijke activiteiten wordt de gemeente als één geheel beschouwd. We spreken van totaal financiering of integrale financiering. Dat houdt in dat bij het bepalen van de financieringsbehoefte alle inkomsten en uitgaven betrokken worden, zowel reguliere activiteiten als projecten. Door totaal financiering worden de rentekosten geminimaliseerd. Leningen worden op de meest optimale momenten aangetrokken, rekening houdend met de gemeentelijke rentevisie, de Wet Fido, de kasgeldlimiet en de renterisiconorm.
- We rekenen reële rente toe aan de taakvelden**
We rekenen rente toe aan de taakvelden. Op basis van de werkelijke kosten van geld lenen bepalen we de omslagrente voor de toerekening aan de taakvelden. Als gevolg van een periode met lage rentes en een financieringsbehoefte die in werkelijkheid lager uitviel hebben we het omslagpercentage in het verleden in stappen verlaagd van boven de 5% naar 2% in 2019, 1,5% in 2021 en 0,1% in 2022. Voor de begroting van 2023 is de omslagrente opnieuw berekend en komt uit op 0,1% uit. Er wordt rekening gehouden met de stijgende rentes en eventuele stijgende trends in de toekomst. De omslagrente zal bij een stijgende financieringsbehoefte en markrentes meestijgen, voor 2023 merken we dit nog niet omdat we een lage financieringsbehoefte verwachten. Uitzonderingen zijn de rente die (verplicht)

aan de grondexploitatie wordt toegerekend en de rente op vervangingsinvesteringen, die annuïtair zijn berekend (historisch hogere rente).

Financieringsbehoefte

Alle bezittingen en vorderingen moeten gefinancierd zijn met eigen of lang of kort vreemd vermogen. We voorspellen in de meerjarenbegroting onze toekomstige baten en lasten. Hieruit leiden we de toekomstige uitgaven en inkomsten en de toekomstige toe- of afname van bezittingen af. Het gedeelte van onze bezittingen, dat nog niet gedekt is met aanwezig eigen vermogen of al aangetrokken vreemd vermogen is de financieringsbehoefte. Positieve getallen duiden op een verwacht financieringsoverschot, negatieve getallen duiden op een investeringsbehoefte.

Financieringsbehoefte uit:	2023	2024	2025	2026
Exploitatie	18.000	19.000	21.000	22.000
(Des)investeringen	-3.000	-3.000	-32.000	-3.000
Financiering	-12.000	-19.000	-13.000	-26.000
Financieringsbehoefte (-) of -overschot (+)	3.000	-3.000	-24.000	-7.000

Inzicht in rentelasten, renteresultaat en wijze van toerekenen van rente

De volgende tabel geeft voor het begrotingsjaar 2023 aan hoe vanuit rentelasten, rentebaten en rentetoerekening het renteresultaat tot stand komt.

Omschrijving	Bedrag
a. De externe rentelasten over de korte en lange financiering	13.391.000
b. De externe rentebaten over de korte en lange financiering	-10.280.000
Saldo externe rentelasten en rentebaten	3.111.000
c1. De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-1.996.000
c2. De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-1.938.000
c3. De rentebaar van doorverstrekte leningen indien daar een specifieke lening voor is aangetrokken (= projectfinanciering), die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	1.054.000
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente	231.000
d1. Rente over eigen vermogen	-
d2. Rente over voorzieningen	-
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	231.000
e. De aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-112.000
f. Renteresultaat op het taakveld Treasury ¹⁾	119.000

¹⁾Het renteresultaat is een positief renteresultaat; deze tabel is zo geadviseerd door de commissie BBV.

Het resultaat op het taakveld Treasury is € 119.000.

6.6 Verbonden partijen

Inleiding

Verbonden partijen zijn samenwerkingsverbanden, waarin we een bestuurlijk én financieel belang hebben. We zitten in het bestuur van deze organisatie of hebben stemrecht in de ledenvergadering/aandeelhoudersvergadering én lijden verlies als de organisatie failliet gaat of als wij aangesproken kunnen worden als ze haar verplichtingen niet kan nakomen.

De beleidskaders rondom verbonden partijen liggen vast in de nota "Beleidskader Verbonden Partijen Hengelo 2013", hierna "beleidskader" genoemd. Het financiële risico is het risico, dat de gemeente loopt als de verbonden partij failliet gaat of aanspraak maakt op niet begrote bijdragen van de gemeente. Bestuurlijke risico's treden op als de gemeente aangesproken kan worden op haar bestuurlijke rol in de verbonden partij.

In de verschillende programma's in hoofdstuk 5 gaan we in op de bijdrage van deze partners aan maatschappelijk gewenste effecten en programmadoelstellingen. In deze paragraaf kijken we naar de kracht en zwakke punten van de organisaties zelf en de risico's die de samenwerking voor de gemeente oplevert.

Beleidskaders

De basis van het beleid is dat we samenwerking met een partij aangaan als dit het geëigende middel is om een gewenst maatschappelijk effect voor de Hengelose inwoners te realiseren. Daarmee moet de samenwerking nuttig zijn, bijdragen aan de hierin door ons geformuleerde doelstellingen. Tegenover dit nut staan de kosten voor de gemeente en het risico dat de gemeente loopt door de deelname. Deze invalshoeken moeten in balans zijn; een groter risico kunnen we pas accepteren als de bijdrage aan de doelstellingen eveneens groot is.

Bij de samenwerking gaan we uit van de zelfstandigheid en kracht van de professionele organisatie, aan wie we taken hebben toevertrouwd. In het bestuur van de organisatie worden besluiten genomen, waarmee de gemeenteraad op meer afstand staat, dan bij uitvoering in de eigen organisatie.

We zetten in op goede informatie aan onze gemeenteraad. Dat doen we door beleidsvoornemens en financiële gevolgen hiervoor voor de gemeentebegroting in begrotingen van de samenwerkingsverbanden aan de gemeenteraad uitgebreid toe te lichten, waardoor de gemeenteraad zelf kan afwegen of er voldoende wordt bijgedragen aan de door haar gewenste koers en of ze de financiële consequenties acceptabel vindt.

We betrekken de gemeenteraad in en buiten de P en C-cyclus bij belangrijke ontwikkelingen bij verbonden partijen.

Wetswijziging versterking positie van gemeenteraden

Per 1 juli 2022 is het wetsvoorstel "Versterken van de democratische legitimatie van gemeenschappelijke regelingen" in werking getreden. De wet versterkt de positie bij besluitvorming en de controlerende rol van gemeenteraden door hen meer inspraak te geven bij het treffen van gemeenschappelijke regelingen en bij het nemen van besluiten door de besturen daarvan. Verplichte wijzigingen die geen wijziging van de Gemeenschappelijke regelingen (GR'en) inhouden gaan direct in en nieuwe bepalingen waarvoor de tekst van de gemeenschappelijke regeling moet worden gewijzigd moeten 1 juli 2024 zijn aangepast.

De gemeenten hebben met de GR'en de handen ineen geslagen om alle wijzigingen tijdig geïmplementeerd te krijgen. Voor de procesregie is een regiegroep Wgr voorgesteld. Het proces is in 3 fases opgedeeld met elk een einddatum: informatie (nov. 2022), kaderstelling (juli 2023) en besluitvorming (juni 2024).

De wijzigingen hebben o.a. betrekking op keuzes tussen wel of niet zienswijzen bij verschillende onderwerpen, wel of niet een initiatief nemen voor burgerparticipatie of wel of niet een adviescommissie (waarin raadsleden) opnemen in de regeling.

Risicomanagement bij de verbonden partijen

We kunnen risico's bij verbonden partijen op meer manieren volgen. Verbonden partijen analyseren risico's en zetten deze af tegen het weerstandsvermogen. Hierover rapporteren ze in de begrotings- en verantwoordingsstukken. Daarnaast vindt u in deze paragraaf de verplichte BBV-tabellen met

informatie over financiële kengetallen, zoals bijvoorbeeld eigen vermogen, schuldpositie en resultaten.

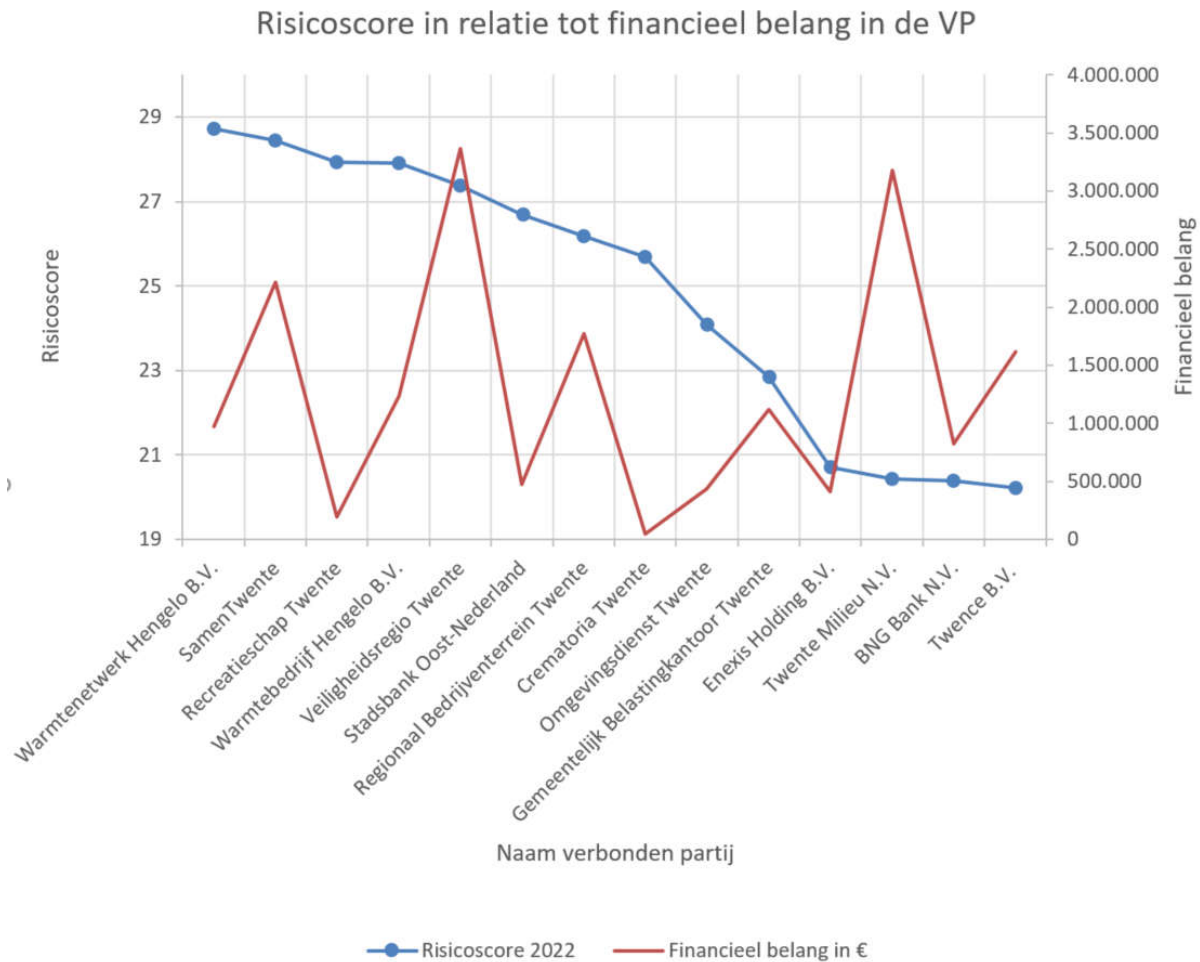
Daarnaast werken enkele gemeenten samen in een uniforme risico-inventarisatie van de verbonden partijen. De verbonden partijen beantwoorden risicovragen, die wij analyseren, rubriceren en scoren. We hebben de partijen ingedeeld in 3 risicoklassen: laag risico, gemiddeld en hoog. Deze risicoscore is de weging van de score op grond van de risicovraag bij de verbonden partij en het financieel belang van Hengelo in de verbonden partij. In volgende overzicht worden de resultaten weergegeven.

Naam verbonden partij	Risicoscore organisatie	Financieel belang	Risicoscore totaal
SamenTwente	Hoog	Groot	Hoog
Recreatieschap Twente	Hoog	Laag	Gemiddeld
Veiligheidsregio Twente	Hoog	Groot	Hoog
Sociaal Werk- en leerbedrijf Midden-Twente	Gemiddeld	Zeer groot	Hoog
Stadsbank Oost-Nederland	Gemiddeld	Laag	Gemiddeld
Crematoria Twente	Gemiddeld	Laag	Laag
Regionaal Bedrijventerrein Twente	Gemiddeld	Gemiddeld	Gemiddeld
Omgevingsdienst Twente	Gemiddeld	Laag	Gemiddeld
Gemeentelijk Belastingkantoor Twente	Laag	Gemiddeld	Gemiddeld
BNG Bank N.V.	Laag	Gemiddeld	Laag
Twente Milieu N.V.	Laag	Groot	Gemiddeld
Twence B.V.	Laag	Gemiddeld	Gemiddeld
Enexis Holding B.V.	Laag	Laag	Laag
Warmtenetwerk Hengelo B.V.	Hoog	Gemiddeld	Hoog
Warmtebedrijf Hengelo B.V.	Hoog	Gemiddeld	Hoog
Twente Board	Hoog	nbn	Gemiddeld

De verbonden partijen met een totaalscore "laag" worden passief gevolgd. Bij een score "gemiddeld" hoort een intensiever toezichtsregime. We zetten meer in op tussentijdse rapportages, volgen via het accountmanagement de ontwikkelingen en stellen kritische vragen in het ambtelijk overleg.

Bij een score "hoog" is er intensief en gepland regelmatig contact tussen de accountmanager en de organisatie en accountmanager en medewerker verbonden partijen. In het bestuurlijk overleg worden risico's besproken. We geven een toelichting als de inschaling "hoog" is of als de score gewijzigd is t.o.v. de analyse 2021.

Het financieel belang in een verbonden partij zegt iets over het verlies wat we zouden kunnen lijden als een partij het hoofd niet boven water houdt. Bij een hoog financieel belang zien we graag een lage risicoscore, als een duiding van goed bestuur, goede kwaliteit in dienstverlening, financiële zekerheid en goede verantwoording richting de deelnemer/ aandeelhouder. Hoe risicoscore en financieel belang zich tot elkaar verhouden is weergegeven in volgende grafiek.

Actualiteiten bestaande verbonden partijen

In dit onderdeel vindt u actuele ontwikkelingen en de visie van de verbonden partij op de begrotingsperiode. We schetsen actuele ontwikkelingen met doorwerking naar de toekomst en voor de partijen met een risicoscore totaal "hoog" lichten we toe wat hiervan de voornaamste oorzaken zijn. Ook wijzigingen in de risicoscore ten opzichte van het voorgaande jaar wordt toegelicht.

SamenTwente

Het Openbaar Lichaam Gezondheid heet inmiddels SamenTwente en omvat de GGD Twente, De Organisatie voor inkoop evan Zorg en Jeugd (OZJT) en Veilig Thuis Twente (VTT). Ze is gastheer voor Kennispunt Twente en Samen14. De focus ligt op gezondheid. De organisatie zoekt naar een duidelijke taakformulering. Dat betekent o.a. dat ze meer taken, die voorheen op ad-hoc basis (jaarlijks) werden uitgevoerd, goed in het programma willen inbedden. Hiervoor vraagt ze voortaan een structurele bijdrage. Dit geldt voor "Loes in Twente", prenataal onderzoek, het Meldpunt Zorgwekkend Gedrag en de Jeugdbeschermingstafels.

OZJT is vanaf 2015 uit haar jas gegroeid, de taken zijn verviervoudigd. De inzet van gemeentelijke medewerkers blijkt niet structureel genoeg beschikbaar. Daarom wordt de eigen professionele organisatie uitgebreid om de taken te kunnen blijven vervullen. De taken die uitgebreid worden zijn contractmanagement, inkoop, financieel en juridisch adviseurschap en beleid en data-analyse.

Bij de behandeling van de begroting 2023 van SamenTwente hebben de gemeenteraden zich achter deze ontwikkeling geschaard.

Toelichting risicoscore

Het aandeelhoudersbelang is (vanzelfsprekend) afgenomen. Er gaat minder geld naar SamenTwente, dan naar de Regio Twente. De score "hoog risico" is ten dele het gevolg van de transitie. In die periode zijn geen kwaliteits- en doelmatigheidsonderzoeken uitgevoerd. Ook de interne rapportage over risico's is op een laag pitje gezet. We pikken het signaal op, maar verwachten herstel bij een volgende inventarisatie.

Recreatieschap Twente

Het Recreatieschap Twente is in 2022 als zelfstandige bedrijfsvoeringsorganisatie van start gegaan. De taken blijven dezelfde als onder de Regio Twente al werden uitgevoerd: de recreatieparken Hulsbeek, Rutbeeld en Lageveld, onderhoud recreatieve fiets-, MTB-, en ruiterspaden. Daarnaast verzorgt ze de toeristische promotie, o.a. via Twente Marketing. Er zijn nog niet veel ontwikkelingen gemeld, maar de jonge organisatie is bezig met visievorming op alle gebieden. Er is te verwachten dat hieruit voor de begroting 2024 beleidsvoorstellen zullen volgen. Omdat het beheer kapitaalintensief is, en de band met SamenTwente doorgesneden is, zal het een uitdaging zijn om exploitatie en investeringen gefinancierd te krijgen.

Toelichting risicoscore

Een nieuwe organisatie heeft enige tijd nodig om routines op het gebied van bedrijfsvoering te ontwikkelen en de organisatie hierop in te richten. De flexibiliteit is laag, omdat vaste kosten een groot deel van de lasten vormen. De opdrachtgeversrelatie scoort slecht. Er moeten nog goede afspraken over dienstverlening worden vastgelegd. Ook de rapportage aan deelnemers moet nog worden opgezet. De overall score is ook "hoog", omdat op kwaliteit, control en governance nog stappen gemaakt moeten worden.

Veiligheidsregio Twente

De Veiligheidsregio Twente (VRT) is voor Hengelo de verplichte regionale samenwerkingsorganisatie op het gebied van de brandweer, incidentenbestrijding en crisisbeheersing. De VRT kenmerkt zich doordat ze kapitaalintensief en tegelijk arbeidsintensief is. Beide leveren momenteel risico's op. Materialen en prijzen voor inkoop in het algemeen schieten de pan uit en de schaarste op de arbeidsmarkt is een risico voor het invullen van vacant gekomen functies. VRT heeft niet veel vet op de botten (weerstandsvermogen en structurele exploitatieruimte) om hier luchtig over te doen. De aankomende samenvoeging van regionale meldkamers tot slechts 10 landelijke meldkamers heeft impact op primaire processen, die op de nieuwe organisatiewijze aangepast moeten worden. Om meer expertise te verkrijgen is het initiatief genomen om de eenpittersfuncties rondom verzekeren per Regio te bundelen in een stichting. In het verlengde daarvan wil men een Waarborgfonds oprichten voor het gezamenlijk dragen van niet verzekerbare aanspraken na ongevallen. Een derde ontwikkeling is de noodzaak om snel meer geld in de pot te hebben voor de FLO-regeling (functioneel leeftijdsontslag). Dit betreft enkele gemeenten waaronder Hengelo. Het komende jaar zijn informatieveiligheid en de aanpassingen i.v.m. de nieuwe Omgevingswet speerpunten. Ook nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen als klimaatverandering, cybercrime en energietransitie hebben de aandacht.

Toelichting risicoscore

De overall score is in lijn met vorig jaar. De combinatie kapitaal- en arbeidsintensief zorgt voor veel vaste lasten en een erg lage flexibiliteit. Er is geen DVO. Dit drukt de score op de opdrachtgeversrelatie. Dit is verklaarbaar, de VRT voert immers wettelijke taken uit, een DVO heeft dan weinig toegevoegde waarde en de financiële afspraken zijn in de begroting vastgelegd. Corona was een risico, maar in financiële zin heeft dit positief uitgepakt voor de VRT door kostenbesparingen en een goede compensatie van extra lasten.

Sociaal Werk- en leerbedrijf Midden-Twente

SWB is ons sociaal werk- en leerbedrijf en beheerder van onze openbare ruimte (Gildebor). In 2023 hoopt SWB een deel van de doorontwikkeling van SWB Groep te hebben doorgevoerd. Dit is nodig om tot een meer wendbare organisatie te komen. De drie hoofdprocessen zullen centraal staan, te weten arbeidsontwikkeling, beschut werk en beheer openbare ruimte. De samenwerking tussen de verschillende onderdelen bij SWB Groep wordt geïntensiveerd. Zo wordt samengewerkt aan arbeidsparticipatie en een kwalitatief goede buitenruimte. Gemeenten kampen met grote tekorten op het sociaal domein. In het fysieke domein staat de te leveren kwaliteit onder druk. Voor 2023 blijft het doel dat de uitstroom naar betaald werk minimaal gelijk blijft aan de uitstroom van 2022. Het feit dat de uitstroom van Wsw'ers sneller gaat dan de instroom van de doelgroep Nieuw beschut, en dat deze doelgroep minder competenties heeft, vormt een uitdaging. Hiertoe gaat SWB in 2023 nieuwe werkgevers/opdrachtgevers uit de regio aan zich binden. Het doel is dat de realisatie beschut werkplekken overeenkomt met de taakstelling. Gildebor, de beheerder van de openbare ruimte, stelt zich tot doel de meetbare kwaliteit te leveren

die gevraagd wordt, het optimaliseren van de planning en duurzaamheid op alle onderdelen verder invoeren. Gildebor streeft in 2023 naar een servicenorm voor het juist en tijdig afhandelen van meldingen van 90%. Ook biedt Gildebor in 2023 voor 25 fte een arbeidsplek met een functie aan de onderkant van de arbeidsmarkt, zijnde loonschaal 1 en/of 2 van de cao SGO en zal samen met de deelnemende gemeenten verder invulling worden gegeven aan de verduurzaming van de werkzaamheden.

De meerjarenbegroting is niet sluitend, waardoor de komende jaren wordt ingeteerd op het eigen vermogen.

Toelichting risicoscore

De risicoscore is met gemiddeld positief beïnvloed, doordat er in financiële zin nog een buffer is. Control piekt in negatieve zin, omdat de rechtmatigheidsverklaring in 2019 en 2020 niet is ontvangen. Directie scoort relatief hoog. Er hebben in korte tijd wisselingen in de directie plaatsgevonden, die als teken aan de wand worden gezien. Het eigenaarsbelang scoort, zeker voor Hengelo, hoog. Wij dragen in absolute zin heel veel middelen over aan SWB en creëren daarmee een mate van afhankelijkheid van de organisatie.

Stadsbank Oost-Nederland

De Stadsbank Oost Nederland voert de technische schuldhulpverlening uit voor onze gemeente, 'de echte bankzaken'. De gemeente is regievoerder in deze samenwerking, conform de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening, en de Stadsbank is de uitvoerende partij.

De Stadsbank werkt aan verbetering van de klantgerichte expertise en de verbinding met gemeenten. Het dienstverleningsmodel moet aangepast worden, om beter aan te sluiten bij de integrale toegang en regie van de 22 gemeenten. De Stadsbank maakt de beweging van proces- en productgericht werken naar klant- en resultaatgericht werken. Dit wordt ondersteund door een nieuw te ontwikkelen financieel model. Meer aandacht voor de menselijke maat in het sociaal domein betekent voor de Stadsbank dat men verschuift naar een meer realistisch perspectief op zelfredzaamheid. Dit vergt een passende bekostiging. Wil de Stadsbank de bestuurlijke ambitie waar kunnen maken dan moet daar ook financiële ruimte voor zijn. Hier kunnen we voorstellen verwachten. De gemeente Aalten gaat uittreden.

Toelichting risicoscore

De risicoscore gaat van laag naar gemiddeld als gevolg van een hoger risico op control. Dit is het gevolg van een beperkende verklaring voor rechtmatigheid in 2021. Het verschil is marginaal en vereist geen actie.

Crematoria Twente

Crematoria Twente biedt cremeren als alternatief voor begraven. Er staat na nieuw- en verbouw nu een geheel van 4 moderne en sfeervolle crematielocaties in Twente. Na een tijd van investeren komt nu een periode van consolideren. Er is - voor een deel structureel - omzetverlies geleden in de randen van het verzorgingsgebied, waar zich nieuwe crematoria hebben gevestigd. Er ontstaat een nieuwe uitdaging om financiële bestendigheid te realiseren met een lagere omzet en hogere kosten als gevolg van de renovaties. Crematoria Twente onderscheidt zich door een persoonlijke benadering, waardoor mensen zich welkom voelen. Alle inwoners hebben dezelfde toegang tot de crematoria, ongeacht of en hoe men verzekerd is.

Crematoria Twente volgt de nieuwe ontwikkelingen op het gebied van lijkbezorging om hier tijdig op in te kunnen spelen.

Een werkgroep heeft in opdracht van het algemeen bestuur een notitie opgesteld over de mogelijke rollen die gemeenten kunnen hebben in de aansturing van de crematoria. Aan gemeenten is de vraag gesteld om te bepalen hoe de gemeentelijke positiebepaling is in dit vraagstuk. Blijft Crematoria Twente BV een private organisatie (BV) onder publiek bestuur (OLCT) of willen we dat anders organiseren of zelfs helemaal geen rol meer spelen op dit gebied? Op 31 augustus 2021 heeft de gemeenteraad het college van B en W geadviseerd om te besluiten de huidige publieke betrokkenheid en organisatiewijze voort te zetten.

De risicoscore is in lijn met vorige jaren.

Regionaal Bedrijventerrein Twente

XL Business Park is een grondexploitatie voor bedrijven, waarin Enschede, Hengelo, Almelo, Borne en de provincie Overijssel participeren. De doelstelling is enerzijds het veilig stellen van arbeidsplaatsen voor de regio, maar anderzijds het beperken van het bij deze grondexploitatie behorende verlies op termijn. Komende jaren wordt een positief resultaat voorzien. Dit resultaat hangt voor een belangrijk deel samen met de winstneming op de grondexploitatie. Aan het einde van de looptijd van de grondexploitatie (verwacht 2025) wordt een positief resultaat van in totaal € 7,7 miljoen voorzien. Deze winst wordt geleidelijk genomen, naar rato van de voortgang van het project.

In 2022 en 2023 wordt naar schatting 44 hectare uitgegeven. Verwachting is dat de laatste uitgaven plaatsvinden in 2024 en de gemeenschappelijke regeling in 2025 kan worden beëindigd. De directie is gevraagd om de processtappen tot liquidatie van de gemeenschappelijke regeling verder uit te werken, in afstemming met specialisten van de deelnemers.

Het risicobeeld geeft na inzet van de positieve ontwikkelingen in 2021 nu geen aanleiding tot toelichting.

Omgevingsdienst Twente

De OD Twente behandelt voor haar deelnemers (de 14 Twentse gemeenten) de aanvragen voor vergunningen in het kader van het omgevingsrecht (milieudeel en voor provincie ook het bouwdeel), toetst meldingen, houdt toezicht op en handhaaft de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Daarnaast adviseert de OD Twente haar deelnemers bij de opstelling van beleid en bij specifieke ontwikkel- of uitvoeringsprojecten.

De OD Twente is nu drie jaar operationeel, de basis staat. Er spelen een aantal belangrijke algemene ontwikkelingen met mogelijke gevolgen voor de OD Twente en haar deelnemers.

- De invoering Omgevingswet leidt tot onzekerheden. De exacte impact op de uitvoeringsprogramma's, kengetallen en informatievoorziening is momenteel nog niet te voorzien. Hierdoor is ook de financiële impact van de inwerkingtreding van de Omgevingswet op de Ontwerp Programmabegroting 2023 nog niet bekend.
- De invoering van outputfinanciering moet worden opgepakt. Dit vereist een jaarlijkse bestuurlijke vaststelling van de Product-Diensten-Catalogus inclusief kentallen, die verkregen worden middels een tweejaarlijkse benchmark van de Product-Diensten-Catalogus met drie vergelijkbare omgevingsdiensten.
- De OD Twente wordt net als veel andere werkgevers geconfronteerd met een krappe arbeidsmarkt. De flexibele vraag naar een aantal specialistische adviestaken zal moeilijker ingevuld kunnen worden.
- De afgelopen jaren zijn er verschillende gerechtelijke uitspraken geweest m.b.t. de PAS / Stikstof-problematiek die leiden tot onzekerheden bij vergunningverlening bij (met name) agrarische bedrijven. De verwachting is dat deze onzekerheden ook in 2022 nog niet opgelost zijn.
- Met het oog op de oplopende werkvoorraad binnen het programma Vergunningen is gezocht naar een efficiëntieslag bij het behandelen van meldingen Activiteitenbesluit in de vorm van Risicogericht vergunningen verlenen. Meldingen met een lager risico worden hierdoor versneld afgehandeld waardoor meer tijd overblijft voor de complexere meldingen.

Het risicobeeld is gelijk aan vorig jaar en behoeft geen nadere toelichting. De verplichte samenwerking geeft geen keuzes om anders te organiseren. Dit maakt risico-inventarisatie niet minder belangrijk.

Gemeentelijk Belastingkantoor Twente

Het GBTwente voert de wettelijke taken lokale heffingen voor ons uit. De hoofdtaken zijn het waarderen van vastgoed conform de Wet WOZ en heffen, bezwaarafhandeling en invorderen van belastingen.

De doelen voor de komende jaren zijn foutloos, sneller en goedkoper. Er wordt gestreefd naar procesoptimalisatie en een stevige digitale ontwikkeling. Met de slogan "persoonlijk en begrijpelijk" wordt de toegankelijkheid voor inwoners naar een hoger plan getild. Men zet in op het directe contact met de inwoner door laagdrempeliger te worden, b.v. als het gaat om bezwaar maken en om het aanvragen van kwijtschelding. In 2025 komt volgens plan de SOR, de Samenhangende

Objectenregistratie. In aanloop daar naartoe wordt in eigen beheer in samenwerking met gemeenten een platform ontwikkeld om wijzigingen in BAG-gegevens en WOZ-gegevens op elkaar af te stemmen, opdat we actuele gegevens blijven garanderen richting de SOR. De risico-inventarisatie geeft hetzelfde beeld als voorheen en behoeft geen toelichting.

BNG Bank N.V.

De BNG Bank is de bankier van en voor overheden en voor instellingen met een maatschappelijk belang. De bank ziet zichzelf als publieke bank met dezelfde maatschappelijke doelen als haar klanten. Met de strategie "Ons kompas naar impact" ligt de focus op maatschappelijke impact, meer dan op winst. Kernwaarden: duurzaam, betrouwbaar en professioneel. BNG Bank is één van de weinige banken met een triple A-rating, wat staat voor financieel zeer solide. Het halfjaarbericht 2022 laat zien dat financiële resultaten, ondanks de maatschappelijke onrust, niet onder druk staan. BNG Bank staat onder intensief toezicht van De Nederlandse Bank en De Europese Centrale bank. Wij kunnen volstaan met het volgen van de bank.

Twente Milieu N.V.

Twente Milieu levert aan 9 gemeenten diensten op het gebied van afvalinzameling. Voor een deel van de gemeenten voert ze tevens beheer van de openbare ruimte en/of overige taken uit, zoals b.v. gladheids- of ongediertebestrijding. Twente Milieu wil samen met gemeenten innovatief werken aan een afvalloos Twente. De bedrijfstaken afvalinzameling en beheer openbare ruimte worden goed gescheiden. Door het kostprijs-plus-systeem kunnen gemeenten rekenen op goede tarieven. Winsten zijn daarom niet te verwachten, tenzij bijzondere omstandigheden de bedrijfsvoering positief beïnvloeden. Corona en extreem veel gladheid zijn omstandigheden, die in 2020 en in 2021 de efficiency hebben verhoogd en het resultaat incidenteel positiever hebben doen uitvallen, dan begroot.

Twence B.V.

Twence zet in op het in toenemende mate produceren van waardevolle grondstoffen uit afval en biomassa om daarmee de grondstofkringlopen te sluiten. Ze draagt fors bij aan de reductie van de CO₂-uitstoot voor haar aandeelhouders. Twence levert een actieve en substantiële bijdrage aan de duurzame regionale energievoorziening, o.a. door het initiëren van een regionaal warmtenetwerk. Primair is Twence de verwerker van onze afvalstoffen, waaronder gft en huishoudelijk restafval. Per 1-7-2022 zijn nieuwe langjarige leverings- en prijsafspraken met gemeenten overeengekomen en doorgevoerd. Hierdoor kunnen we de afvaltarieven voor inwoners zo stabiel mogelijk houden. De inzet is om de communale samenwerking met Münster om te zetten in een aandeelhoudersrelatie. Door import beperkende regels van de Nederlandse overheid is het doorzetten van de samenwerking vertraagd. Er wordt druk lobby gevoerd om beide overheden het belang van de samenwerking te doen inzien en volwaardig aandeelhouderschap te effectueren.

In 2022 is een serieuze poging gestart om gemeenten die al eerder hun aandelen wilden verkopen (Almelo, Oldenzaal en Twenterand) optimaal te faciliteren om hun wens te realiseren zonder de belangen van zittende aandeelhouders te schaden. Een commissie met daarin burgemeesters namens verkopende en zitten blijvende gemeenten, de directeur van Twence en een lid van de RvC van Twence begeleidt het proces. Het afketsen van eerdere pogingen heeft de verhoudingen in Twente onder spanning gezet.

Er speelt nog een dagvaarding van Twence en de aandeelhoudende gemeenten door AVR, een concurrent. De rechtmatigheid van de inhouse aanbesteding wordt betwist. Twence geeft aan dit aspect te kunnen borgen.

Toelichting risicoscore

Op grond van de scores is inschaling "laag" de verwachting. De stabiele bedrijfsstructuur en -bestuur leiden tot zo'n classificatie. We hebben deze opgeschaald naar "gemiddeld". Er speelt veel bij Twence. Een deel van de aandeelhouders is ontevreden. Tegen Twence en de deelnemers loopt nog een juridische procedure gericht op het inbestedingsprincipe, waarvan het resultaat met vertrouwen tegemoet gezien wordt. Daarom is er een intensiever contact dan de risico's zouden vereisen. De objectieve risicoscore is de laagste van onze verbonden partijen.

Enexis N.V.

Enexis is onze regionale distributeur van energie. Ze is een grote speler in de energietransitie. Enexis moet zich tot het uiterste inspannen om het netwerk zo snel uit te breiden, dat overal de door nieuwe lokale energieopwekkers geproduceerde stroom naar de eindgebruikers kan worden getransporteerd. Bijna de helft van de totale RES-opgave valt binnen het verzorgingsgebied van Enexis, dat hiermee een gigantische investeringsopgave heeft. Het vinden van personeel is een bottleneck, die de opgaven nog uitdagender maakt. Met ons bescheiden aandeel in Enexis kunnen we zeer beperkt invloed hebben op de koers van het bedrijf. Als gevolg van de extra investeringen in de energietransitie, de doorberekening van de hogere Tennet-tarieven en de wettelijke belemmering om de extra investeringen direct in de tarieven te verwerken, zal de winst de komende jaren onder druk komen te staan. In 2022 worden de tarieven door de Autoriteit Consument & Markt (ACM) opnieuw bepaald en zal de impact van de lage rente zich nadrukkelijker (negatief) doen gelden.

Enexis heeft toename van eigen vermogen nodig om solvabel te blijven. Wij dragen daar, evenals meer gemeenten, in principe niet aan bij. Om financiering te borgen heeft Essent het Rijk gevraagd om mee te denken en te overwegen om eigen vermogen te verschaffen. De uitkomsten hiervan zijn nog niet bekend. Als het Rijk toetreedt als aandeelhouder zal het Rijk mogelijk ook eisen stellen aan gemeenten in het kader van financiering en zal de financieringsstructuur en ons aandeel in Enexis en mogelijk ons dividend wijzigen.

Warmtebedrijven

Gemeente Hengelo heeft een grote rol gespeeld in het totstandkomen van het warmtenet in Hengelo. Daarna hebben we ons teruggetrokken en onze rol beperkt tot een 5% aandeel in zowel het distributiebedrijf Warmtenet Hengelo BV, als het energie leveringsbedrijf Warmtebedrijf Hengelo BV. Warmtebedrijf werft klanten en verkoopt warmte. Warmtenetwerk zorgt ervoor dat het primaire netwerk voor transport van warmte optimaal blijft doen waar het voor is aangelegd. Beide bedrijven hebben te maken met aanloopverliezen. Na het verkrijgen van een betere EOR-waarde is de interesse van de markt voor de keuze van het warmtenet als energievoorziening toegenomen. De waarde van het Equivalent Opwekkings Rendement zegt iets over de duurzaamheid van het systeem van warmtelevering. Inmiddels blijkt dat we met het benutten van de restwarmte van Nubion, die op haar beurt (stoom) geleverd krijgt van Twence een zeer duurzaam energiedistributiesysteem hebben ontwikkeld. Met de EOR als drijvende kracht moeten we in staat zijn om nu het aantal aansluitingen te verhogen. Dit is een voorwaarde voor het slagen van zowel het distributiebedrijf als het warmteleveringsbedrijf.

- **Warmtebedrijf Hengelo BV**

Warmtebedrijf Hengelo BV treedt op als energieleverancier aan de eindgebruikers. Ennatuurlijk (95% aandeelhouder) is de andere aandeelhouder. De gemeente heeft naast het aandeelhouderschap nog een belang doordat een achtergestelde lening van € 1 miljoen heeft verstrekt. De voorwaarden voor aflossing van deze lening vereisen een ruime winstgevendheid van het bedrijf. Of we die situatie gaan bereiken is zeer twijfelachtig. Vanwege het dubieuze karakter van de lening is een voorziening gevormd. In 2022 en 2023 moet Warmtebedrijf, met de hogere EOR als wapen, het aantal aansluitingen uitbreiden.

Toelichting risicoscore

De score is verbeterd t.o.v 2021, maar zit met "hoog" nog net in "het rode gebied". Er is een hoog risico op het bestuurlijk vlak, omdat er een éénhoofdige leiding is. Er is geen flexibele bedrijfsvoering mogelijk, omdat investeringen blijvend vaste lasten veroorzaken en de mogelijkheden van omzet beperkt zijn tot bepaalde beboouwde delen van Hengelo in één soort dienst, warmtelevering. Governance scoort hoog vanwege de beperkte rapportagemomenten en het niet volgen van een branchecode.

- **Warmtenetwerk Hengelo BV**

Warmtenetwerk Hengelo BV voert alle transportactiviteiten middels het hoofdtransportnet uit.

Firan (95% aandeelhouder) is de netwerkbeheerder op lokaal niveau. De gemeente heeft naast het aandeelhouderschap een belang doordat ze een achtergestelde lening van

€ 1 miljoen heeft verstrekt. Warmtenetwerk is qua omzet afhankelijk van de klantenwerving door Warmtebedrijf. Door de tot heden t.o.v. Het businessplan achterblijvende nieuwe klanten is de exploitatie nog niet dekkend. De omzettoename bij Warmtebedrijf leidt automatisch tot omzettoename bij Warmtenetwerk. Bij voldoende warmteleverantie zal deze situatie omslaan in winstgevendheid. Ook hier is de terugbetaling van de geldlening zeer onwaarschijnlijk, gezien de eisen aan toekomstige winstgevendheid. Hier is eveneens een voorziening voor toekomstig verlies van de hoofdsom opgenomen.

Toelichting risicoscore

De totaalscore "hoog" leidt in combinatie met de financiële resultaten tot een zeer intensief toezichtregime. Flexibiliteit, kwaliteit en governance zijn aandachtspunten. Vaste lasten beperken flexibel handelen. Bovendien is de solvabiliteit negatief, een signaal vanuit het verleden ontstaan, maar van betekenis voor voor de gezondheid op termijn. Er is geen klachtenregistratie, geen extern toezicht, geen benchmarkonderzoek en geen eigen kwaliteitsonderzoeken. Voor het eerste element verklaarbaar, omdat de klantcontacten via Warmtebedrijf lopen. Ook hier één zelfstandig bestuurder, die wel wordt gecontroleerd door beide aandeelhouders. Rapportage naar de aandeelhouders gebeurt per kwartaal en daarmee een pluspunt.

Essentverkoop-gerelateerde BV's

Essent is in 2010 opgesplitst in een energieleveringsbedrijf en een netwerkbedrijf. Het leveringsbedrijf is verkocht aan RWE. In verband met die verkoop zijn enkele BV's aangehouden, die elk ten doel hadden om een risicobuffer te zijn voor de verkopende gemeenten. Er zijn er nog 2, CSV Amsterdam BV en PBE BV. Financiële afwikkeling van beide wordt in 2022 verwacht waarmee de gehele verkoop van Essent is afgewikkeld.

CSV Amsterdam BV zal in 2022 nog een vermogen hebben van ca. € 113.000, dat als slotuitkering naar gemeenten gaat. Voor Hengelo circa € 240.

PBE BV zal in 2022 eindigen met € 1.489.000 eigen vermogen. Dit bedrag kan uitbetaald worden. Voor Hengelo een slotuitkering van circa € 3.000.

Overzicht verbonden partijen met kerngegevens

In de volgende tabel zijn de vanuit het BBV (art. 15) verplichte elementen en aanvullend enkele informatieve gegevens opgenomen.

Toelichting gegevens

De balansgegevens van de verbonden partijen ontleen we aan de laatste jaarstukken van de verbonden partij zelf of, indien aanwezig, de geprognosticeerde balans in de meerjarenbegroting. Door de gemeenschappelijke regelingen worden toekomstige balansgegevens wel verstrekt. De geprivatiseerde bedrijven doen dit niet. Hier is de laatste balans basis. De jaarresultaten zijn gelijk gesteld aan de toename van het eigen vermogen, ook als de begroting van de VP anders aangeeft. Wij doen geen aanname m.b.t. de resultaten van private partijen, als deze niet door hen zelf gecommuniceerd zijn.

In navolging van de regionale gemeenten waarmee we samen de risico-analyse uitvoeren is het financieel belang de optelsom van de jaarlijkse exploitatiebijdrage, evt. aangevuld met de subsidiebijdrage en inkoopbedrag voor dienstverlening, het jaarlijkse dividend, het ingebrachte kapitaal en de verstrekte leningen en garanties. Dit is dan het maximale verlies dat zou kunnen optreden bij bedrijfsdiscontinuïteit. Jaarlijkse bijdragen zullen nooit geheel verloren gaan, deze worden (pragmatisch) voor 50% meegenomen in het financieel belang.

Kerngegevens gemeenschappelijke regelingen (per 1-7-2022)						
Naam verbonden partij	Soort VP	Juridische vorm	Verplicht?	Dragen we fin. bij?	Openbaar belang van de samenwerking	Beleid in progr.
SamenTwente	GR	Openbaar lichaam	J	J	Gezondheidsbevordering regionale taken	6,7
Recreatieschap Twente	GR	Bedrijfsvoeringsorg.	N	J	Beheer recreatieplassen en recreatieve wandel- en fietsroutenetwerk.	2,5
Veiligheidsregio Twente	GR	Openbaar lichaam	J	J	(Voorbereiding op) bestrijding van rampen en incidenten	1
Sociaal Werk- en leerbedrijf Midden-Twente	GR	Openbaar lichaam	N	J	Ondersteuning mensen met afstand tot de arbeidsmarkt en samenwerking beheer en onderhoud openbare ruimte	6
Stadsbank Oost-Nederland	GR	Openbaar lichaam	N	J	Hulpverlening aan mensen met financiële problemen en schulden	6
Crematoria Twente	GR	Openbaar lichaam	N	N	Lijkbezorging met inachtneming van wettelijke voorschriften	7
Regionaal Bedrijventerrein Twente	GR	Openbaar lichaam	N	N	Regionale afstemming en ontwikkeling XL-businesspark A1	3,8
Omgevingsdienst Twente	GR	Openbaar lichaam	J	J	Gezonde en veilige leefomgeving d.m.v. handhaving wetgeving milieu	7
Gemeentelijk Belastingkantoor Twente	GR	Openbaar lichaam	N	J	Uitvoering gemeentelijke heffing en invordering lokale belastingen	9,7
Gemeenschappelijke regeling samenwerking sociale zaken Borne, Haaksbergen en Hengelo	GR	Centrumgemeente (Hengelo centrumgemeente)	N	nvt	Schaal- en kwaliteitsvoordelen behalen en kwetsbaarheidsbeperking van aangesloten gemeenten op het gebied van sociale zaken	6
Centrumgemeenteregeling samenwerking ICT Hengelo	GR	Centrumgemeente (Hengelo centrumgemeente)	N	nvt	Schaal- en kwaliteitsvoordelen behalen en kwetsbaarheidsbeperking van aangesloten organisaties op ICT-gebied	9

Kerngegevens gemeenschappelijke regelingen (per 1-7-2022)

Naam verbonden partij	Soort VP	X € 1.000						%		
		Fin be lang H'lo	Eigen ver mogen 01-01 2023	Eigen ver mogen 31-12 2023	Vreemd ver mogen 01-01 2023	Vreemd ver mogen 31-12 2023	Resul taat prog nose 2023	Resul taat jaar 2021	Solva bili teit	Aan deel H'lo in VP
SamenTwente	GR	2.214	7.138	7.138	19.242	19.242	0	489	27%	12,9%
Recreatieschap Twente	GR	192	740	740	3.698	3.527	0	n.v.t.	17%	12,9%
Veiligheidsregio Twente	GR	3.368	915	176	55.396	67.660	0	1.300	0,3%	13,6%
Sociaal Werk- en leerbedrijf Midden-Twente	GR	15.150	4.163	3.588	5.259	8.192	-575	591	30%	69,4%
Stadsbank Oost-Nederland	GR	474	971	892	15.001	14.591	0	-117	6%	9,9%
Crematoria Twente	GR	50	1.575	1.575	4	4	359	136	100%	14,9%
Regionaal Bedrijventerrein Twente	GR	1.771	9.167	10.350	115.210	64.927	3.100	2.294	14%	23,0%
Omgevingsdienst Twente	GR	439	631	631	651	1.492	0	1.217	30%	7,0%
Gemeentelijk Belastingkantoor Twente	GR	1.119	662	668	10.230	10.224	6	213	6%	16,5%
Sociale zaken Borne, Haaksbergen en Hengelo	GR				Niet van toepassing					
Samenwerking ICT Hengelo	GR				Niet van toepassing					

Kerngegevens overige verbonden partijen (per 1-7-2022)

Naam verbonden partij	Soort VP	Juridische vorm	Ver-plicht?	Dragen we fin. bij?	Openbaar belang van de samenwerking	Beleid in progr.
BNG Bank N.V.	Priv. org.	N.V.	N	N	Financiering publieke sector: laag houden kosten maatschappelijke voorzieningen	9
Twente Milieu N.V.	Priv. org.	N.V.	N	N	Gezamenlijke efficiënte duurzame afvalinzameling (en onderhoud openbare ruimte)	7
Twence B.V.	Priv. org.	B.V.	N	N	Regionale afvalverwerker, energieleverancier en duurzaamheidsbevorderaar	7
Enexis Holding B.V.	Priv. org.	B.V.	N	N	Ontwikkeling en beheer regionale distributienetwerk energie	7,9
Warmtenetwerk Hengelo B.V.	Priv. org.	B.V.	N	N	Beheerder primaire netwerk warmtenet Hengelo	7
Warmtebedrijf Hengelo B.V.	Priv. org.	B.V.	N	N	Leverancier warmte warmtenetwerk Hengelo	7
CSV Amsterdam B.V.	Priv. org.	B.V.	N	N	Afhandeling verkoop Essent t.b.v. verkopers	9
Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.	Priv. org.	B.V.	N	N	Afhandeling verkoop Essent t.b.v. verkopers	9
Stichting Twenteboard	Priv. org.	Stichting	N	J	Versterking van de economie in Twente en ontwikkeling tot groene topregio.	3
Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)	Priv. org.	Vereniging	N	J	Verbinding, ondersteuning en behartiging belangen van alle Nederlandse gemeenten	9
Euregio	GR NL/ DU	Nederlands-Duits openbaar lichaam	N	J	Bestrijden van obstakels voor NL en DU inwoners en ondernemers opdat over een weer kansen kunnen worden benut.	9

Naam verbonden partij	Soort VP	Fin be lang	Eigen vermogen 01-01 2023	Eigen vermogen 31-12 2023	Vreemd vermogen 01-01 2023	Vreemd vermogen 31-12 2023	Resultaat jaar 2021	Solvabiliteit	Aandeel H'lo in VP	
BNG Bank	Priv. org.	824	5.062.000	5.062.000	143.995.000	143.995.000	236.000	3%	0,3%	
Twente Milieu	Priv. org.	3.180	12.576	12.576	18.083	18.083	1.257	41%	18,1%	
Twence	Priv. org.	1.615	149.605	149.605	168.137	168.137	12.082	47%	12,4%	
Enexis Holding	Priv. org.	410	4.231.000	4.231.000	5.234.000	5.234.000	199.000	45%	0,1%	
Warmte netwerk	Priv. org.	974	-315	-315	9.244	9.244	-121	-4%	5,0%	
Warmte bedrijf	Priv. org.	1.238	4.296	4.296	7.676	7.676	461	36%	5,0%	
CSV A'dam	Priv. org.	0	0	0	0	0	-37		0,2%	
PBE	Priv. org.	0	0	0	0	0	-43		0,2%	
Twente board	Priv. org.	358			Nog geen jaarstukken gepubliceerd					12,9%
VNG	Priv. org.	221	63.912	63.912	115.952	115.952	1.124	36%	0,5%	
Euregio	GR NL/DU	12	2.523	2.523	12.189	12.189	0	17%	2,4%	

Opmerkingen m.b.t. bovenstaande tabellen

- De gemeenschappelijke regelingen waar Hengelo centrumgemeente is (sociale zaken en ict) hebben geen eigen balans. Deze zijn opgenomen in de administratie van gemeente Hengelo.
- M.b.t. de BNG Bank: voor banken is de solvabiliteit per definitie zeer laag omdat geld uitlenen een kerntaak is. Daarom wordt bij banken naar de Tier 1 ratio gekeken. Deze geeft de verhouding van de vrije reserves ten opzichte van de (risico gewogen) verstrekte leningen aan.
- Het negatieve eigen vermogen bij Warmtenetwerk Hengelo is het gevolg van aanloopverliezen.
- CSV Amsterdam en PBE zullen in 2023 zijn afgewikkeld en eind 2023 geen balanspositie meer hebben.
- De schuldpositie van Euregio is voornamelijk het gevolg van het beheren van gelden van de Certificeringsautoriteit in het kader van het INTERREG V-programma. Zonder deze middelen is er een normale verhouding eigen/vreemd vermogen.

In bijlage 8.5 is een overzicht opgenomen van de vertegenwoordiging namens onze gemeente bij de verbonden partijen.

In de paragraaf 6.5 Financiering is een overzicht van de deelnemingen opgenomen.

6.7 Bedrijfsvoering

6.7.1 Organisatie

De ambtelijke organisatie van de gemeente Hengelo is continu in beweging.

In november 2021 is er gestart met het daadwerkelijk invulling geven en implementeren van Hengelo's Werken. Via programmasturing is de komende jaren extra aandacht voor hoe we met elkaar samenwerken in de veranderende context en hoe we werken met een duidelijke focus vanuit de bedoeling.

Ambitie Hengelo

Hengelo's Werken gaat uit van een in rap tempo veranderende en steeds complexer wordende samenleving die vraagt dat onze organisatie wendbaar en flexibel is om zo antwoord te geven op grote, complexe vraagstukken en opgaven in de samenleving. Tegelijkertijd wil de gemeente focus en koers maken en houden. Dat vraagt om een sterke en samenhangende sturing op strategische opgaven die voortvloeien uit de Koers voor 2040:

Samen werken aan een sterke economie, samen leven in een aantrekkelijke stad.

Voor Hengelo zetten de medewerkers zich hier dagelijks voor in en dragen daar vanuit hun eigen rol en talent aan bij. We zijn als Hengelo druk bezig om deze ambities waar te maken en dit doen we in samenwerking met verschillende belanghebbenden om ons heen. De toenemende complexiteit in de samenleving maakt dat er bij (maatschappelijke) opgaven een toenemend aantal spelers bestaat. Ook in de organisatie zien we dat we met steeds meer disciplines en teams samen aan één opgave moeten werken. De onderlinge afhankelijkheid neemt toe. Het lukt niet meer goed die uitdagingen langs gebaande paden op te pakken en vragen meer om één gezamenlijke, heldere koers en strategie. De afgelopen jaren is op verschillende manieren breed opgehaald wat voor organisatie we willen zijn om te kunnen blijven inspelen op wat nodig is. Dit heeft geresulteerd tot de volgende ambitie voor onze organisatie:

'We willen een wendbare en zelfbewuste organisatie zijn waarin medewerkers in hun kracht staan, eigenaarschap tonen en samenwerken om tot een zo goed mogelijke dienstverlening te komen voor de Hengelose inwoner en ondernemer. De geconstateerde problemen zijn opgelost. Dat betekent dat er sprake dient te zijn van concernsturing, er een heldere koers, focus en strategie is en integraliteit en doelmatigheid in beeld.'

Hengelo's werken

De veranderingen waar we nu voor staan vragen dus om een andere manier van werken en kijken naar werk, om een andere mindset en om ander gedrag. De omgeving blijft in beweging, en organiseert zich sneller en steeds digitaler. Er komen steeds meer nieuwe uitdagingen en opgaven op ons af en al deze ontwikkelingen hebben impact op de organisatie en op de medewerkers die hierin werken. Om de organisatie en de medewerkers mee te nemen in deze ontwikkelingen en de gewenste (cultuur) verandering is het programma Hengelo's Werken in het leven geroepen.

De focus van het programma Hengelo's werken ligt op dit moment op drie programmalijnen (MD-traject, leidende motieven en opgavegericht werken). De inzet op deze drie lijnen moet leiden tot een beter, sneller en integraler antwoord op vragen uit de samenleving. Vanuit een heldere koers zal er beter samenhangend kunnen worden gestuurd op strategische vraagstukken die noodzakelijk zijn voor een toekomstbestendige stad. Inwoners, ondernemers, verenigingen en andere partners van de stad ervaren een zichtbaar betere en prettige dienstverlening en samenwerking waarbij doelmatigheid voorop staat.

Stand van zaken:

Afgelopen half jaar zijn er al aardig wat stappen gezet. De nieuwe leidinggevende rollen ondersteunen de medewerkers in deze gewenste verandering naar meer eigenaarschap, (zelf)vertrouwen en focus. Er is een start gemaakt met opgavegericht werken door een programmatische manier van werken op grote strategische opgaven. Concernsturing wordt bevorderd door het opheffen van sectoren. Het klassieke hiërarchische sector-organogram is vervangen door een plattere en wendbare honingraatstructuur.

Hieronder een korte toelichting per programmalijn:

MD-traject: In januari 2022 is er gestart met een op maat gemaakt MD programma onder begeleiding van Rijnconsult.

Opgavegericht werken: Er is een start gemaakt met het implementeren van programmatisch werken in de organisatie.

Leidende motieven: Afgelopen periode is geïnvesteerd in het betekenis geven aan de leidende motieven via teamsessies waarin de medewerkers meegenomen worden in de leidende motieven, het gedachtegoed en worden ze geïnspireerd hoe dit toe te passen in hun werk.

De komende jaren zal er een impuls gegeven worden aan deze ingezette ontwikkeling en actualiteiten door primair de focus te hebben op twee sporen (leren en ontwikkelen en wendbaar organiseren) en stevig in te zetten op verandercommunicatie. Continu aandacht voor waar we naar toe willen, waarom en waar we staan. Eenduidig, helder en herkenbaar.

Bereiken?	Doen?
Een wendbare en zelfbewuste organisatie waar medewerkers in hun kracht staan.	<p>Scherpe focus op de te bereiken resultaten vanuit de visie op Hengelo's werken.</p> <p>Verder vormgeven en borgen van leiderschapsontwikkeling. Daarnaast een aandacht voor ontwikkeling van medewerkers en ontwikkeling van teams. Hiervoor wordt binnen het programma Hengelo's Werken een specifiek programma samengesteld.</p> <p>Verder vormgeven van acties en interventies om wendbaar werken te implementeren (wendbaar werken). Hiervoor doorlopen we drie fases: richten- waar willen we naar toe, inrichten- hoe organiseren we dit en verrichten- wat hebben we te doen om dit waar te maken.</p> <p>Verdere aandacht voor optimaliseren van de bedrijfsvoeringsprocessen door in te zetten op het zijn van een businesspartner. Ontwikkelen van een visie op control en implementeren hiervan, verdere optimalisatie van de P en C- cyclus. Door het innoveren van werkprocessen onder meer met behulp van informatietechnologie kan efficiënter worden gewerkt en de dienstverlening verder worden verbeterd.</p> <p>Als ambtelijke organisatie kijken we voortdurend kritisch naar onszelf. We kijken permanent of we zaken anders, slimmer, beter en efficiënter kunnen uitvoeren. Dit doen we enerzijds door kritisch te kijken naar onze formatie en anderzijds door in te zetten op digitalisering en robotisering.</p>

6.7.2 Personeel

Door veranderingen in de samenleving en de snelheid waarmee dit plaatsvindt verandert onze rol als gemeentelijke organisatie. De gemeente Hengelo dient zich te ontwikkelen tot een wendbare organisatie, zodat we snel en adequaat op ontwikkelingen uit de omgeving kunnen reageren. Dit om in te kunnen (blijven) spelen op de vragen uit samenleving en daarmee een volwaardig maatschappelijk partner te blijven.

Het is onder andere om deze reden dat het programma Hengelo's werken is gestart. Dit organisatie-ontwikkel programma heeft als doel een wendbare en zelfbewuste organisatie te worden waar medewerkers in hun kracht staan. In deze organisatie is sprake van **concernsturing**, is er een **heldere koers en strategie**, wordt **integraal gewerkt** en is de **doelmatigheid** altijd in beeld.

Arbeidsmarktbeleid:

Onze gemeente heeft stevige ambities en daarnaast blijven we structureel inzetten op een stevige kwalitatieve basis die op orde moet zijn en blijven. Hiervoor is nodig dat we de goede mensen binnenhalen en behouden. Want medewerkers zijn essentieel voor de kwaliteit van de uitvoering, de cultuur van de organisatie en de verbinding van de onze organisatie met de samenleving.

We zien meer en meer hoe moeilijk het is om dit te realiseren. We worstelen steeds vaker met een goede invulling van vacatures, op verschillende beleidsterreinen en functieniveaus. We constateren hierbij dat de arbeidsmarkt volop in beweging is en datzelfde geldt voor onze eigen organisatie. Dit maakt dat er een noodzaak is om te komen tot arbeidsmarktbeleid.

Inmiddels is in 2022 de projectgroep Arbeidsmarktpositionering aan de slag gegaan met als opdracht een samenhangend pakket aan maatregelen te formuleren dat er voor gaat zorgen dat onze gemeente zich vanaf 2023 zodanig onderscheidend positioneert op de arbeidsmarkt dat vacatures snel en met kwaliteit worden ingevuld.

De medewerkersreis

Hiervoor werd al aangegeven dat het niet alleen gaat om nieuw talent te werven, maar ook om het eenmaal aanwezige talent te behouden. De noodzaak is meer en meer aanwezig om te komen tot een goede invulling van de zgn. Medewerkersreis, in vakjargon ook wel Employee Journey genoemd.

Een Employee Journey omvat de hele 'reis' die een medewerker maakt binnen onze organisatie. Deze reis begint feitelijk al vóór het eerste contact in een sollicitatieproces en eindigt op het moment dat de medewerker de organisatie verlaat (of loopt door als de vertrekkende medewerker ambassadeur is en blijft voor de organisatie). Gedurende deze reis ontstaan er contactmomenten met de medewerker: je voert HR gesprekken waarbinnen persoonlijke ontwikkeling centraal staat, besteedt aandacht aan iemands verjaardag of jubileum, belt even als iemand het moeilijk heeft en regelt een training of opleiding. Ook ziekteverzuimgesprekken en coachingsgesprekken zijn momenten binnen deze fase van de employee journey. Al deze momenten die impact hebben op de medewerker vormen een soort routekaart. De echte waarde voeg je vervolgens toe door heel consistent de belofte door te voeren in elke fase van de reis. Deze belofte noemen we de employee value proposition (EVP). Door namelijk structureel in te spelen op de behoeftes van de medewerker en hierdoor dus werkgeluk te faciliteren, kunnen wij ons gaan onderscheiden als topwerkgever. Dit heeft een hogere productiviteit tot gevolg, minder verloop, minder verzuim en we zijn aantrekkelijk voor talenten.

Garantiebanen

Gemeente Hengelo wil een sociale werkgever zijn die haar maatschappelijke verantwoordelijkheid neemt.

We blijven ook in 2023 inzetten en sturen op beleid in het kader van de Participatiewet om mensen met een arbeidsbeperking (mensen uit de doelgroep) een werkplek te bieden. De gemeente Hengelo

heeft 6 fte (dit zijn ruim 8 banen) beschikbaar gesteld voor deze banenafpraak. Deze formatie is ondergebracht bij team HRM om hierop beter te kunnen sturen en monitoren. Naast de beschikbare formatie voor mensen uit de doelgroep worden veel werkzaamheden voor de gemeente Hengelo uitgevoerd door mensen uit de doelgroep die niet in dienst zijn van de gemeente Hengelo. Het gaat bijvoorbeeld om het onderhoud van de openbare ruimte dat door Gildebor wordt uitgevoerd. De schoonmaak en catering in ons stadhuis. Of de horeca van het Twentebad dat volledig wordt verzorgd door cliënten van JP van de Bentstichting. Deze banen tellen strikt genomen niet mee voor het quotum van de gemeente Hengelo als werkgever. De gemeente Hengelo heeft ervoor gekozen deze werkzaamheden op deze manier in te blijven kopen en niet – vanwege de quotumwet – weer ‘in huis’ te halen. Belangrijke reden is dat de begeleiding van de mensen met een arbeidsbeperking door de uitvoerende bedrijven zo op een adequate en professionele manier ingevuld wordt. Op deze manier realiseren we het hoger liggende doel van de wetgever, namelijk zorgdragen voor participatie/werk van mensen met een arbeidsbeperking. Indirect voldoen we daarmee ruimschoots aan het gestelde quotum en geven we nadrukkelijk invulling aan onze maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Wat gaan we aanvullend doen?

De gemeente Hengelo gaat komend jaar nog meer inspanningen plegen om deze 6 fte, 8 banen in te vullen. De HR adviseurs dragen dit beleid actiever uit naar de teammanagers, ondersteunen bij de praktische vragen en denken mee in oplossingen. Daarnaast zal er bij reguliere vacatures die extern worden opengesteld actief contact worden gezocht met de werkcoaches om te bepalen of er (al dan niet met een aantal aanpassingen) een match te maken valt met mensen uit de doelgroep.

Naast bovenstaande maatregelen ziet het er naar uit dat er een vereenvoudiging van de wet komt. De belangrijkste wijziging is dat de banen die via inkoop van diensten tot stand komen straks wellicht ook meetellen bij de uitbestedende partij. Hoe dit voorstel er uit ziet, is nog niet bekend.

Overigens gaat de intensivering op het thema Garantiebannen in 2023 samen gepaard met aandacht voor en inzet op de thema's diversiteit en inclusie.

Bereiken?	Doen?
Modern en aantrekkelijk werkgeverschap	Zorgdragen voor een prettig werkklimaat waarin medewerkers werken met plezier, met ruime ontwikkelmogelijkheden en aandacht voor talentontwikkeling. We gaan ons opleidingsbeleid actualiseren en werk maken van strategische personeelsplanning. Het vergroten van mobiliteit is hierbij een belangrijk aandachtspunt.
Sociale werkgever die haar maatschappelijke verantwoordelijkheid neemt	Uitrollen van de maatregelen inzake Arbeidsmarktpositionering en Employee Journey. We blijven invulling geven aan beleid om in het kader van de Participatiewet extra banen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking. Daarnaast is er in samenhang aandacht voor de thema's diversiteit en inclusie.
Optimaal benutten van talenten en het stimuleren van persoonlijk leiderschap	Bewustwording van het belang van persoonlijk leiderschap in de organisatie vergroten en hiervoor activiteiten ontwikkelen.
Leiderschapsontwikkeling/MD traject	Organiseren van activiteiten met betrekking tot leiderschapsontwikkeling en instrumenten ontwikkelen ter ondersteuning van leidinggevend (in hun nieuwe rol). Denk hierbij aan de verdergaande implementatie van het HR gesprek en het verzuimbeleid.
Een verlaging van het ziekteverzuim naar maximaal 4,5%	Blijvend aandacht voor verzuimpreventie en de eigen regierol van leidinggevend (langdurig) verzuim. Aandacht voor de implementatie van het verzuimbeleid.

6.7.3 Arbeidsvoorwaarden

Voor 2023 e.v. zetten we in op de volgende thema's:

Hybride werken

Door corona hebben we vanaf medio maart 2020 ruime ervaring opgedaan met thuiswerken. Daarmee is er na de coronaperiode een nieuwe situatie ontstaan. Dit vroeg om het herijken van het doel van ons werkconcept en om het vastleggen van hoe wij als organisatie om willen gaan met thuiswerken. De bedoeling is en blijft een manier van (thuis)werken die bijdraagt aan samenwerking. Waarbij we de voordelen van thuiswerken zo goed mogelijk benutten en de thuiswerkplek onderdeel is van het activiteitgericht werken, wat inhoudt dat we een werkplek kiezen bij het werk dat we gaan doen. Daarnaast beschikken we over een stadhuis dat de ruimte biedt voor ontmoeting en verbinding middels formele en informele contacten, waar de werkplekken en faciliteiten onze werkzaamheden ondersteunen. Collega's die afhankelijk van hun werkzaamheden en voorkeuren zowel vanuit huis als op het stadhuis samen kunnen werken, worden gefaciliteerd door ICT-middelen en een goede informatievoorziening. Nog in 2022 worden de eerste ervaringen met ons hybride werkconcept geëvalueerd, waarna de komende jaren een doorontwikkeling zal plaatsvinden. Een doorontwikkeling die zal bestaan uit zowel ICT-, fysieke- als gedragsaspecten.

Arbeidsmarktbeleid

Zoals hiervoor binnen de paragraaf Personeel aangegeven is er volop aandacht voor arbeidsmarktpositionering. In dat kader wordt ook gekeken naar de optimalisering van ons arbeidsvoorwaardenpakket om Hengelo - nog meer dan nu al het geval is - een aantrekkelijk werkgever te laten zijn.

CAO onderhandelingen 2023

De onderhandelingen voor de cao gemeenten 2023 zijn nog niet gestart. Wel heeft de VNG een arbeidsvoorwaardennota voorgelegd. De VNG gaat met de uitgangspunten daarin de cao onderhandelingen in. Inzet is ondermeer het afschaffen van de na-wettelijke WW-uitkering en het 'derde ziektejaar' bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid. Daarnaast wordt voorgesteld om de tijdelijke thuiswerkvergoeding van 2 euro/dag structureel te maken en te onderzoeken hoe een duurzame mobiliteitsvergoeding in de cao opgenomen kan worden. De nieuwe bepalingen in de cao die gaat gelden vanaf 1 januari 2023 worden in 2023 geïmplementeerd.

Instroom en integriteit

In 2022 is het uitvoeringsbeleid Instroom- en integriteit vastgesteld. Iedere medewerker die bij de gemeente Hengelo in dienst komt moet een VOG kunnen overleggen. We kennen laag, verhoogd en hoogrisico profielen. Voor hoog risicoprofiel functies geldt dat een kandidaat ook gescreend wordt. De profielen ontwikkelen we de komende tijd nog verder zodat deze aansluiten bij de nieuwe organisatiestructuur. Op die manier beperken we ook in 2023 de veiligheids- en integriteitsrisico's binnen de organisatie.

Doorontwikkeling Arbo

In 2022 is het Arbobeleid vastgesteld. Met dit beleid willen we meer grip krijgen op de arbo aspecten in de organisatie zoals arbobudgetten, agressie, inzet vertrouwenspersonen, preventie en verzuim. Uitvoering en doorontwikkeling zal, na de eerste uitvoeringsacties in 2022, in 2023 verder vorm en inhoud krijgen.

6.7.4 HR processen

De HR-agenda en eHRM

Eén van de programmalijnen binnen Hengelo's werken is het verbeteren van onze HR processen. Inmiddels hebben wij in 2020 en 2021 ervaring opgedaan met een gestructureerde HR-agenda. Hiermee wordt inhoudelijk richting en focus aangebracht alsmede duidelijkheid gegeven over wat de organisatie mag verwachten t.a.v. de doorontwikkeling van onze HR processen. Een doorontwikkeling die medewerkers en managers in staat stelt om vorm en inhoud te geven aan persoonlijk leiderschap en eigenaarschap, randvoorwaarden die noodzakelijk zijn om snel en adequaat in te kunnen spelen op vragen en ontwikkelingen in onze omgeving.

Nadat in 2020 en 2021 beleid is vastgesteld (en voor een belangrijk deel geïmplementeerd) rond o.a. ziekteverzuim, werving- en selectie, het HR gesprek en arbo, is in 2022 het dashboard Grip op Personeelslasten aan het management opgeleverd en een onderzoek gedaan naar welke wensen en behoeften er onder managers bestaat t.a.v. de doorontwikkeling van eHRM. Dit onderzoek levert een ontwikkelagenda op voor 2023 en verder, waarmee eHRM zodanig aangepast en uitgebreid wordt dat managers en medewerkers slimmer, sneller en doelmatiger kunnen werken met eHRM. Het vertrekpunt voor de verdere doorontwikkeling is het perspectief van de manager, medewerker en HR adviseur. Tevens is in 2022 focus aangebracht in het opleidingsbeleid en een start gemaakt met strategische personeelsplanning. Deze thema's worden in 2023 voortgezet en verder uitgerold naar de organisatie.

6.7.5 Informatie en IT

Gemeente Hengelo wil een vitale partner zijn voor haar inwoners en ondernemers. IT is daarbij een onmisbare schakel: IT en informatisering geven mogelijkheden om aansluiting met de veranderende samenleving te behouden en verbeteren en maken nieuwe vormen van samenwerking en besluitvorming mogelijk. Ook in 2023 blijft de organisatie sterk inzetten op betere en efficiëntere dienstverlening en bedrijfsvoering door de inzet van informatietechnologie, om zo haar strategische doelen te behalen.

Bereiken?	Doen?
Continue verbeteren dienstverlening	In 2023 moet een deel van onze technologische oplossingen voor de digitale dienstverlening opnieuw worden aanbesteed. Dit geeft ons extra mogelijkheden om invulling te geven te geven aan de inrichting van onze digitale dienstverlening en het blijven oplijnen met en uitvoering geven aan onze 'Informatie & IT-visie en -strategie'. Hierin werken we vanuit onze leidende motieven: onze digitale dienstverlening moet persoonlijk, duidelijk, respectvol en betrouwbaar zijn. In 2023 gaan we inhoud en vorm geven aan de visie op de digitale dienstverlening, zodat we beter focus en prioriteit kunnen aanbrengen.
Efficiëntere bedrijfsvoering	De coronacrisis van de afgelopen jaren heeft een grote impact gehad op onze manier van werken. Mede 'geholpen' door deze crisis zijn we nog flexibeler gaan werken. Het belang van goede bereikbaarheid van medewerkers, goede informatievoorziening en het tijd- en plaatsafhankelijk kunnen werken is daarmee nog groter geworden. In 2023 blijven we hierop investeren. De wijze waarop we hier invulling aan willen blijven geven is onder andere beschreven in de visie op Zaakgericht werken, op basis waarvan we in 2023 onze informatievoorziening (intern en voor onze inwoners) verdergaand verbeteren. We onderzoeken de voordelen op onze dienstverlening van cloud-gebaseerd werken en verbeteren tevens onze samenwerkingsomgevingen om optimaal hybride te kunnen werken en daardoor de dienstverlening aan de inwoners te verbeteren. Daarnaast gaan we in 2023 het werken onder architectuur onderzoeken en invoeren, waarmee we de kwaliteit van onze digitale dienstverlening kunnen verbeteren, alsmede consistentere, betrouwbaarder en efficiënter maken.
Datagedreven sturing	In 2023 zal verder gebouwd worden aan datagedreven sturing in onze organisatie. Door het centraal beschikbaar maken van informatie stellen we afdelingen in staat om grip te krijgen en te houden op de taken die uitgevoerd worden. In 2022 zijn de eerste stappen gezet om op basis van data voorspellende analyses te kunnen doen. Deze ontwikkeling zullen we in 2023 doorzetten. Zodat we als organisatie alert kunnen zijn op toekomstige ontwikkelingen en hier tijdig op in kunnen spelen.

Aansluiten bij landelijke ontwikkelingen

In het werken met data zal in 2023 blijvend aandacht voor privacy- en ethische aspecten, kwaliteit van de data en eigenaarschap van de data zijn en verbeteringen worden doorgevoerd. Op deze manier zorgen we ervoor dat data op een goede en veilige manier wordt gebruikt, voor onze organisatie en onze inwoners/ondernemers.

Onze samenleving verandert in een hoog tempo. Ons huidige gemeentelijke informatielandschap moet met het oog op de toekomst flexibeler ingericht worden, zeker in het kader van dienstverlening aan onze inwoners en ondernemers. Common Ground, een landelijke visie op informatievoorziening, biedt ons de flexibiliteit die we nodig hebben. Wij omarmen deze visie en zetten in 2023 verdere stappen richting de realisatie van deze visie op het gebied van Zaakgericht werken en bedden deze in bij het werken onder architectuur en zorgen dat de 'Informatie & IT-visie en -strategie' op basis van deze inzichten wordt geactualiseerd.

De voortdurende technologische ontwikkelingen hebben ook hun impact op de wet- en regelgeving: deze worden steeds verder aangevuld en aangepast op onze digitale samenleving. In 2023 en verder treden er diverse nieuwe wetten in werking of worden aangescherpt, zoals de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeer (Wmebv), de Wet Digitale Overheid (Wdo), de Omgevingswet, de Wet open overheid (Woo), de Wet elektronische publicaties (Wep) en de aanstaande modernisering van de Archiefwet. We zetten in op het tijdig voldoen aan deze wetgeving en lichten hieronder de Omgevingswet, Woo, Wep en modernisering Archiefwet nader toe.

Omgevingswet: in 2022 is de introductie van deze wet opnieuw herpland. Inwerkingtreding is nu 1 januari 2023. Op dat moment moeten wij zijn aangesloten op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Daarvoor is in 2021 al de noodzakelijke software aangeschaft en gestart met de implementatie. In 2022 is ingezet op het minimaal voldoen aan de (digitale) vereisten: alleen de noodzakelijke koppelingen en digitale voorzieningen zijn gerealiseerd. Aansluitend wordt in 2023 het ambitieniveau opnieuw bepaald.

Wet open overheid (Woo): deze wet is ingegaan in 2022. In 2022 is een impactanalyse uitgevoerd en het ambitieniveau voor de gemeente Hengelo bepaald, zodat duidelijk is aan welke minimale wettelijke vereisten moet worden voldaan en uitvoering in 2023 en verder kan worden gegeven aan het ambitieniveau. Hiervoor wordt specifieke formatie ingezet om dit proces te begeleiden. Voor 2023 is de inschatting dat we met de uit het Gemeentefonds beschikbaar gestelde middelen deze personele inzet kunnen financieren. Ons doel is transparanter te worden en ervoor zorgen dat onze informatie beter vindbaar, uitwisselbaar, eenvoudig te ontsluiten en goed te archiveren is. De eisen uit deze wet hebben breed invloed op ons bestaande en toekomstige informatielandschap.

Wet elektronische publicatie (Wep): Per 1 januari 2023 is digitale terinzagelegging verplicht. In 2022 is laatste hand gelegd aan het inrichten van processen en digitale voorzieningen om hieraan te voldoen per 2023.

Modernisering Archiefwet: de aanstaande modernisering van de Archiefwet is mede ingezet om ook het bewaren van digitale informatie te waarborgen. Aan de ene kant wordt de overbrengingstermijn verkort naar 10 jaar, aan de andere kant wordt 'bewaren bij de bron' mogelijk gemaakt. Dit heeft gevolgen voor de keuzes die gemaakt worden t.a.v. opslag en ontsluiten van data. De verwachting is dat deze wet per 1 januari 2024 in zal gaan.

Digitale Transformatie

Digitalisering van de maatschappij gaat enorm snel en blijft versnellen, dat heeft impact op onze rol als gemeente binnen de maatschappij en ons werk. Het is goed om te beseffen dat informatisering, digitalisering en IT altijd ondersteunend zijn aan onze processen en voor toegevoegde waarde moet zorgen. Het gaat om nieuwe en andere manieren van werken waarmee we duurzaam invulling geven aan de rol en taken van de gemeente en in staat zijn vlot en adequaat op veranderingen in te spelen.

Daarmee is digitalisering en digitale transformatie een veranderopgave voor de hele organisatie en haar partners in de keten.

De opgave van het programma Digitale Transformatie is om een manier te vinden waarbij digitalisering als aanjager van verbetering kan worden ingezet en de organisatie zodanig transformeert dat de gehele organisatie eigenaarschap neemt en hier continue in excelleert.

In 2022 is de oriëntatiefase uitgevoerd. Dit wordt in 2023 gevolgd door het opzetten, uitvoeren en evalueren van pilots waarmee we kunnen aansluiten op bestaande ontwikkelingen en in korte tijd versneld ervaring op kunnen doen en verdiepende inzichten kunnen ontwikkelen. Later in 2023 wordt met de opgedane ervaring binnen het programma Digitale Transformatie ingezet op doorlopende ontwikkeling en uitvoering van kansrijke concepten.

Samenwerken: samenwerking in Twente verstevigen en uitbouwen

Alleen gaan we sneller, samen komen we verder.

In de gedachte van kennisdeling en –exploitatie werkt de gemeente Hengelo op regionaal vlak op verschillende terreinen samen. In het IT-Platform Twente vervult de gemeente Hengelo een actieve rol op het vlak van informatievoorziening en IT-infrastructuren en als aanjager van regionale kennisopbouw en samenwerking.

Hengelo ondersteunt in IT-voorzieningen van, en het leveren van IT-diensten aan, de gemeente Oldenzaal en de SWB en sinds 2022 ook de gemeente Haaksbergen. Deze dienstverleningen en ondersteuning worden in 2023 verder geprofessionaliseerd en verduurzaamd, waarbij ook wordt gekeken hoe we elkaar verder kunnen ondersteunen en versterken, waaronder verdere samenwerking in het informatiedomein.

Digitaliseren van de fysieke archieven

Het beschikbaar hebben van de juiste informatie op een tijds- en plaats onafhankelijke manier is noodzaak geworden. De burger vraagt actief en in toenemende mate om digitale dienstverlening. En door Corona is gebleken dat een digitaal archief randvoorwaardelijk is om digitaal te kunnen werken. Ook vanuit de Wet open overheid (Woo) worden eisen gesteld aan het openbaar maken van informatie. Het gaat hier om het actief digitaal openbaar/beschikbaar maken of passief digitaal openbaar kunnen maken van informatie. Het digitaliseren van de archieven is dus noodzakelijk geworden en zorgt ervoor dat informatie flexibeler, beter vindbaar en meer betrouwbaar is. Tevens ligt de digitalisering van het papieren archief in lijn met de strategische opgave Digitale Transformatie.

6.7.6 Informatiebeveiliging en privacy

In een digitale wereld zijn informatiebeveiliging en privacy zeer belangrijke onderwerpen. Zowel op landelijk en regionaal niveau wordt dit meer en meer onderkend. Ook binnen de gemeente Hengelo wordt ervoor gezorgd dat bij de dagelijkse werkzaamheden beveiliging en privacy een prominente plek innemen door onder andere "security-by-design" en "privacy-by-design" als standaard te hanteren en volgen we de ontwikkelingen van de wet- en regelgeving om daar tijdig op te kunnen anticiperen.

Bereiken?	Doen?
Uitvoeren jaarlijkse AVG-compliance toets	In 2020 is het volwassenheidsniveau op gebied van privacy binnen de gemeente gemeten aan de hand van het VNG AVG-borgingsproduct. In 2023 wordt deze meting opnieuw uitgevoerd om te bepalen of we op koers liggen om de vastgestelde ambitie te behalen en stellen eventueel noodzakelijke maatregelen op.
DPIA's	De gemeente is verplicht Data Protection Impact Assessments (DPIA's) uit te voeren op grond van de AVG. Hiermee worden privacy risico's in kaart gebracht wanneer persoonsgegevens worden verwerkt. Om DPIA's zelfstandig uit te voeren als organisatie is een uniforme methodiek ontwikkeld die breed toepasbaar is binnen de gemeente. In 2023 gaan we dan ook diverse DPIA's op basis van deze methodiek uitvoeren.
Jaarverslag Functionaris Gegevensbescherming	In 2023 zal de Functionaris Gegevensbescherming zijn jaarlijkse verslag omtrent de AVG-compliance opleveren aan de verwerkingsverantwoordelijke, doorgaans het college van B en W. Daarnaast moet door de beschikbare capaciteit de FG keuzes maken in uit te voeren activiteiten. De speerpunten liggen voor 2023 daarom voornamelijk op: het verwerkingenregister, DPIA's en Ad hoc-toezicht.
Formatie privacy	In 2022 is door M&I/Partners onderzoek verricht naar wat er nodig is om een toekomstbestendige privacy organisatie te zijn en blijven. Daarbij is onder andere de verhouding van de gestelde ambities van de gemeente en de beschikbare capaciteit en middelen op het gebied van privacy onderzocht. Geconcludeerd is dat tijdelijk extra capaciteit gewenst is en mogelijk ook voor de lange termijn om de ontwikkelingen op het gebied van privacy goed te kunnen blijven bewaken. Bij de Zomernota 2023-2027 zal indien noodzakelijk een voorstel tot herziening van de structurele formatie aan de raad worden aangeboden.
Organisatie Informatiebeveiliging	De aandacht voor informatiebeveiliging zal in 2023 geïntensiveerd worden. Hiervoor zijn middelen in de Kadernota beschikbaar gesteld. Naast de investeringen in hardware- en softwarematige oplossingen worden deze middelen aangewend om de operationele werkzaamheden rondom informatiebeveiliging uit te voeren.
Security & Privacy by design	De in 2021 opgestelde checklist informatiebeveiliging ("security-by-design") wordt toegepast bij de aanschaf van nieuwe en migratie van bestaande applicaties. De checklist is onderdeel geworden van het inkoopproces. In 2023 wordt verder gewerkt aan een model voor business impact analyse (BIA) waar de onderdelen informatiebeveiliging en privacy voorafgaand of in de startfase van een project in samenspraak met de opdrachtgever uitgevoerd gaat worden. Op basis van de uitkomsten kan worden bepaald in welke mate informatiebeveiliging en privacy "by design" toegepast moet worden. Deze toevoeging van een BIA maakt de checklist een stuk krachtiger.
SIEM/SOC	SIEM (Security Information & Event Management) is een proces dat alle beschikbare informatie binnen de ICT-infrastructuur, dat een relatie heeft met informatie beveiliging, verzamelt en analyseert. Op basis van deze analyses kunnen kwetsbaarheden ontdekt

(Verzamelen, monitoren en analyseren van informatie irt informatiebeveiliging)	worden en kunnen aanvallen en verdacht gedrag in een vroeg stadium worden gesignaleerd. SOC staat voor Security Operations Center en kan worden gezien als de plek in de organisatie waar de bekwame, gespecialiseerde medewerkers werken die alle taken mbt Informatie beveiliging begeleiden en uitvoeren. In 2022 is SIEM/SOC in de startfase vlak voor de officiële aansluiting beëindigd. VNG Realisatie heeft onder volmacht van alle deelnemers en in goed overleg met KPN de overeenkomst voor GGI-Veilig perceel 1 (SIEM/SOC) beëindigd. Hierdoor zijn we genoodzaakt op zoek te gaan naar een alternatieve oplossing. Gezien de omvang en complexiteit worden landelijke en regionale samenwerkingen op dit gebied gevolgd. Het streven is om in 2023 onderzoek naar en selectie van een alternatieve SIEM/SOC oplossing uit te voeren en waar mogelijk te implementeren.
Bewustwording en samenwerking Informatiebeveiliging en privacy	In 2023 wordt er, vergelijkbaar met 2022, voor alle medewerkers van de gemeente Hengelo een bewustwordingsprogramma met als onderwerpen informatiebeveiliging en privacy georganiseerd. Daarnaast zal er meer aandacht worden besteed aan informatiebeveiliging en privacy bij indiensttreding van nieuwe medewerkers.
Uitvoeren van de jaarlijkse pentest	In 2022 is door een gecertificeerde partner een pentest ("check op het kunnen binnendringen van het netwerk van de gemeente Hengelo") uitgevoerd. De aanbevelingen zijn projectmatig opgepakt en worden doorgevoerd. In 2023 zal opnieuw een pentest worden ingepland.
Verstevigen samenwerking Twentse gemeenten	Op het onderwerp informatiebeveiliging en privacy wordt intensief met de andere Twentse gemeenten opgetrokken. De vakinhoudelijk betrokken medewerkers (CISO's en FG's) zorgen voor periodieke overleggen en ondersteunen elkaar rondom vraagstukken en uit te voeren werkzaamheden. Informatieveiligheid en privacy kan immers niet (meer) alleen op het niveau van een individuele gemeente opgepakt worden. In 2022 is er naast de regionale kenniskringen voor CISO's en FG's een kenniskring opgericht voor privacy officers. Deze regionale samenwerking zal in 2023 worden gecontinueerd en waar mogelijk geïntensiveerd.
Risicomanagement	Informatiebeveiliging is risicomanagement. Om voldoende grip te houden op de in de BIO vereiste maatregelen is het van belang om deze onderdelen goed in kaart te brengen en overzicht te houden en verantwoording te geven over de voortgang is besloten een risicomanagement systeem hiervoor aan te schaffen. Omdat meerdere disciplines (advies & control, privacy, informatiebeveiliging) binnen Hengelo vergelijkbare verantwoording hebben af te leggen is besloten om dit gezamenlijk op te pakken. In 2022 is gestart met het inventariseren van de wensen en eisen en zal na een marktverkenning de aanbesteding worden gestart. In 2023 wordt het systeem in gebruik genomen.

6.7.7 Inkopen van diensten, leveringen en werken

Jaarlijks wordt voor circa € 100 miljoen aan goederen, diensten en werken ingekocht, ongeveer een derde van de gemeentelijke begroting. De inkoopfunctie is daarmee een belangrijk sturingsinstrument om gemeentelijke maatschappelijke doelen te bereiken.

Het doorontwikkelen van de inkoopfunctie, zowel doel- als rechtmatigheid, is een doorlopend proces. Het komende jaar worden de rollen, taken en verantwoordelijkheden van onze inkooporganisatie geëvalueerd en indien nodig aangepast. De inkoopadviseurs adviseren en ondersteunen de inkopers om vanuit een integraal perspectief een grote(re) toegevoegde waarde te leveren aan initiatieven en ontwikkelingen in de organisatie en stad. Bijvoorbeeld door het tijdig betrekken van ondernemers, partners en inwoners bij (de voorbereiding van) inkooptrajecten, het gebruik van innovatieve inkoopprocedures en door meer resultaatgericht inkopen op basis gegevens uit onze spendanalyses. Deze gegevens uit deze spendanalyses worden aan de organisatie beschikbaar gesteld in dashboards.

In 2023 wordt er stevig ingezet op de professionalisering van contractmanagement. De kaders waarbinnen contractmanagement plaats moet vinden zijn geschetst. Eind 2022 vindt er een aanbesteding plaats om contractmanagementsoftware aan te schaffen.

Bereiken?	Doen?
Rechtmatig inkopen, gemeente Hengelo houdt zich aan de wettelijke kaders	<p>Inkopers in de organisatie worden continu getraind. Op basis van een inkoop-communicatiekalender blijft de organisatie op verschillende manieren geïnformeerd en betrokken bij het inkoopproces.</p> <p>Bij uitgaven boven € 30.000 (€ 100.000 bij werken) geven inkoopadviseurs een advies over de voorgestelde inkoopstrategie.</p> <p>Contractregistratie en -beheer wordt beter gemonitord.</p> <p>De eerstelijns controle op inkoop wordt als effectief sturingsmechanisme ingezet om onrechtmatigheden te signaleren en voorkomen.</p> <p>Er worden controles uitgevoerd op ons eigen inkoop- en aanbestedingsbeleid. Met name om de doelmatigheid van deze uitgaven te garanderen.</p> <p>Op basis van spendanalyses worden verbeteringen doorgevoerd.</p>
Maatschappelijk Verantwoord Inkopen, inkoopkracht gemeente Hengelo gebruiken om leveranciers te laten bijdragen aan gemeentelijke doelen	<p>We kopen sociaal in. SROI wordt toegepast bij (minimaal) alle trajecten boven € 100.000.</p> <p>We kopen duurzaam in. Inkopen dragen bij aan de duurzaamheidsdoelstellingen uit het coalitieakkoord en de Global Goals. Maatschappelijk verantwoord inkopen is de norm, waarbij de Global Goals steeds vaker als kapstok tijdens een aanbestedingsprocedure worden gehanteerd.</p> <p>We kopen in met lokale (en regionale) focus, en zo veel mogelijk bij het MKB. Inkopen dragen waar mogelijk bij aan de versterking van de lokale en regionale economie.</p> <p>We kopen innovaties in en bevorderen innovaties door innovatieve inkoopprocedures toe te passen. Marktontmoetingen en marktconsultaties worden hiervoor steeds vaker ingezet.</p>
Een resultaatgerichte, effectieve en efficiënte inkoopfunctie	<p>Professionalisering inkooporganisatie krijgt een duurzaam vervolg.</p> <p>Contractbeheer en contractmanagement krijgt meer aandacht, rollen worden beter in de organisatie belegd. Een nieuw contractmanagementsysteem faciliteert contractmanagers beter bij hun dagelijks werk. Medewerkers met een rol in contractmanagement worden hiervoor opgeleid.</p> <p>Spendgegevens en inkoop dashboards worden doorontwikkeld, resultaten worden meetbaar gemaakt en stuurinformatie wordt omgezet naar acties.</p>

6.7.8 Huisvesting

In februari 2020 is de nieuwe huisvesting in gebruik genomen. Met uitzondering van het ROZ en Twentebad vindt al onze dienstverlening sindsdien plaats vanuit ons stadhuis.

De ingebruikname van elk nieuw gebouw leidt per definitie tot noodzakelijke aanpassingen. Pas dan is er immers zicht op gebruikservaringen. In onze situatie komt daar nog bij dat door Covid maatregelen, meer specifiek het advies om thuis te werken, het begrip 'hybride werken' een vlucht heeft genomen. Hiermee de werksituatie waarbij de voordelen van het thuiswerken gecombineerd worden met het ontmoeten van elkaar in het stadhuis.

Ons doel is en blijft om 'het huis van de stad te zijn en om, mogelijk in wisselende omstandigheden, een goed en veilig werkconcept te bieden aan de medewerkers, passend binnen de ontwikkelingen van de gemeentelijke organisatie.

In mei 2022 is de werkgroep 'hybride werken' aangetreden. Deze werkgroep evalueert het werkconcept en onderzoekt de consequenties van 'hybride werken' voor de huisvesting. We hebben al enkele aanpassingen in kaart gebracht en voorbereid voor uitvoering.

In de afgelopen maanden is gebleken dat onze flexibele en toekomstbestendige huisvesting goed aansluit bij het 'hybride werken'. Wel verwachten we dat er behoefte is aan enkele aanvullingen op de faciliteiten in het stadhuis. Hierbij denken wij aan faciliteiten voor het voeren van privacygevoelige gesprekken en voor digitale/hybride vergaderingen.

Daarnaast zijn er aanpassingen benodigd op enkele installaties, die van belang zijn voor een goede luchtverversing en de verduurzaming van het wagenpark. Al deze zaken zijn al in beeld gebracht en voorbereid tot uitvoering in 2022 en 2023.

Naast de rest van de wereld hebben ook wij te maken met fors stijgende gasprijzen. We werken nu aan maatregelen om het gasverbruik voor het stadhuis terug te dringen met ingang van najaar 2022.

Bereiken?	Doen?
Doorontwikkelen hybride werken.	Evaluatie werkconcept najaar 2022, daarna uitrol verbeteracties/-maatregelen.
Faciliteiten privacy-gevoelige gesprekken.	Pilot overlegfaciliteiten uitvoeren.
Verduurzaming wagenpark.	Aanbrengen extra laadinfrastructuur parkeerkelder en vervangen van huidige auto's door elektrische auto's.
Verbeteren capaciteit luchtverversing.	Technische installaties aanpassen.
Terugbrengen gasverbruik	Technische installaties aanpassen en maatregelen treffen om zuiniger met gas om te gaan (najaar 2022).

6.7.9 Audit en Control

Grondslag Audit en Control

De grondslag voor de inrichting van een adequate beheersorganisatie zijn de Financiële Verordening (art 212 van de Gemeentewet) en de controleverordening (art 213 van de Gemeentewet). Op basis hiervan geeft de raad opdracht aan het college van B en W om zorg te dragen voor de rechtmatigheid, verantwoording en controle van het financiële beheer en de inrichting van de financiële organisatie. Kortom, een adequate interne beheersorganisatie. In deze paragraaf wordt weergegeven wat de plannen en ontwikkelingen zijn en wat er speelt op het gebied van Audit en Control de komende jaren.

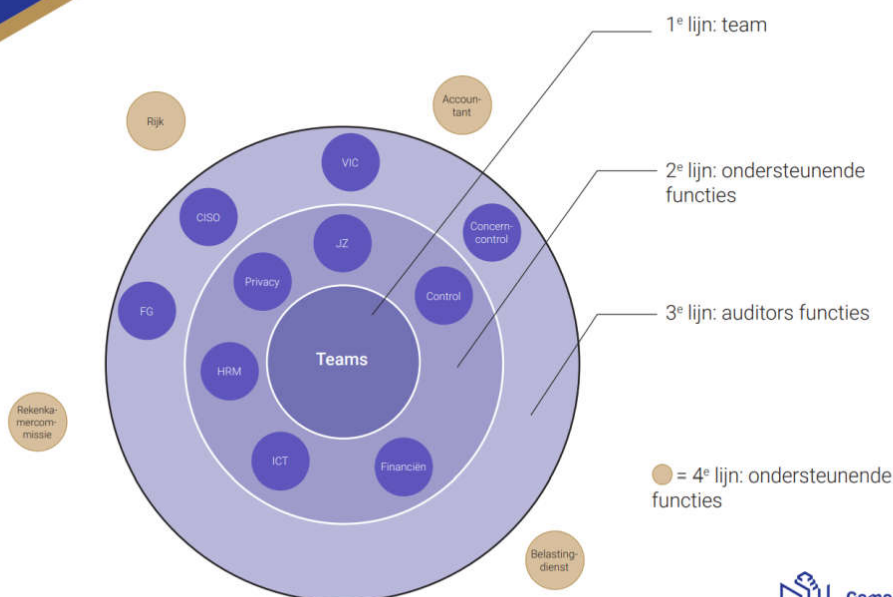
Audit en control

In Hengelo maken we gebruik van het 3-lijnen model. Dat betekent dat de belangrijkste beheersing voor de juistheid, volledigheid en rechtmatigheid van ons handelen in de uitvoering ligt, de eerste lijn. Vanuit de tweede lijn worden (vakinhoudelijke) adviezen gegeven, kaders bewaakt en controles uitgevoerd. De derde lijn beoordeelt dit samenspel en de uitkomsten hiervan geeft aan waar het goed gaat en adviseert over verbeteringen.

Interne beheersing

www.hengelo.nl

Bereiken	Doen
Versterken gezamenlijke beeld en uitvoering van interne beheersing in organisatie.	Vertalen van de nieuwe visie op control (actualisatie 2022) naar de interne beheersing van de organisatie. Doel is om tot een eenduidige invulling van 'in control' zijn te komen en zodoende een effectievere en efficiëntere interne beheersing op te zetten.
Ondersteuning audit en control en samenhang door een nieuw systeem.	Professionaliseren van bewaken interne beheersing met een bredere blik (ook privacy en informatieveiligheid). Een nieuw systeem zal deze verbinding verder ondersteunen. Dit systeem is gericht op het ondersteunen van risicomanagement, het auditproces en de opvolging van aanbevelingen in de organisatie. Het proces van audit en control volgens het 3-lines model wordt daarin goed geborgd en de informatie is beter toegankelijk en op één plek te vinden voor de organisatie.
Samenwerking Accountant verder professionaliseren	Vanaf boekjaar 2020 is PWC aangesteld als controlerend accountant. De samenwerking verloopt steeds beter en we blijven hierin investeren.
	We volgen de verbeterpunten en adviezen vanuit het accountantsverslag bewust wel of niet op.

6.7.10 Rechtmatigheid

Over 2023 wordt de rechtmatigheidsverantwoording gegeven door het college. Een belangrijke ontwikkeling waar we ons al enige tijd op voorbereiden. Rechtmatigheid kent drie inhoudelijke elementen waarover verantwoording wordt afgelegd: het voorwaarden criterium, misbruik en oneigenlijk gebruik en begrotingsrechtmatigheid.

Tot 2023 zal de accountant rapporteren over de bevindingen op rechtmatigheid en getrouwheid van de jaarrekening. In voorbereiding op de nieuwe wet gebruiken we boekjaar 2021 en 2022 als oefenjaar.

Bereiken	Doen
Kaders vaststellen door de raad vanaf 2023.	Vaststellen van normenkader en verantwoordingsnorm door raad. Dit bepaalt de reikwijdte en diepgang van de (interne) controles en verantwoording. Ook de kaders in de financiële verordening veranderen.
Rechtmatigheidsverantwoording over 2023 door college opstellen.	Het opstellen van de rechtmatigheidsverantwoording door het college en de paragraaf bedrijfsvoering van de jaarstukken 2023 met meer detail bevindingen.
Meer aandacht voor Frauderisico's en beheersing.	<p>Meenemen van potentiële frauderisico's in de (interne) controle en rapporteren in de toelichting op rechtmatigheid.</p> <p>Het voorkomen van fraude en onrechtmatig handelen is binnen de organisatie een belangrijk aandachtspunt, dit zal ook de komende jaren aandacht blijven houden. In de werkprocessen van de organisatie zijn tal van beheersmaatregelen genomen om het risico op fraude en onrechtmatig handelen zoveel mogelijk te reduceren.</p> <p>Daarnaast is aandacht voor de meer culturele en gedragskant van fraude en onrechtmatigheden. Voorbeelden hiervan zijn aan trainingen op het gebied van morele dilemma's en beleid om een veilig werkklimaat te waarborgen.</p>

6.8 Subsidies

Wat willen we bereiken

De gemeente Hengelo verleent subsidies om bepaalde doelen te bereiken. De doelen zijn omschreven in de programma's van de Beleidsbegroting en in specifieke beleidsnota's. De subsidieverlening moet voldoen aan de regels van de Algemene wet bestuursrecht, de Algemene subsidieverordening en, wanneer van toepassing, de subsidie uitvoeringsregelingen. De laatste twee worden door onszelf bepaald. Met een subsidie kunnen de kosten van een activiteit geheel of gedeeltelijk worden betaald.

Hoe gaan we dit doen?

Voor het jaar 2023 is de lokale regelgeving vastgelegd in de volgende documenten:

- Algemene subsidieverordening
- Subsidie uitvoeringsregelingen 2023

Per afzonderlijke subsidie worden de voorwaarden waaronder de subsidie wordt verleend, de verplichtingen waaraan de subsidieontvanger moet voldoen en de wijze van betaling vastgelegd in een subsidiebesluit (beschikking). Waar mogelijk worden prestatieafspraken gemaakt.

We kennen jaarlijkse subsidies die per (boek) jaar of voor een bepaald aantal boekjaren aan een instelling voor een periode van maximaal 4 jaar wordt verstrekt, en eenmalige subsidies voor bijvoorbeeld projecten of activiteiten.

In de begroting is rekening gehouden met de jaarlijkse indexering, welke is vastgesteld in de Zomerbrief 2022-2026. De meeste subsidies worden jaarlijks geïndexeerd. Voor 2023 zijn de subsidies geïndexeerd met 4,1% en de huursubsidies met de prijsindex van 4,5%. Onderstaand worden de subsidies vermeld waarvoor sprake is van een uitvoeringsregeling en subsidieplafond.

Subsidies begroting 2023

Uitvoerings-/subsidieregelingen	Subsidie 2023	Subsidieplafonds 2023
Cultuurhistorisch erfgoed	73.280	73.280
1. Monumentenzorg	32.161	
2. Begraafplaats en gedenkmonumenten	2.603	
3. Karakteristieke boerderijen en opstallen	3.123	
4. Kunst uit de wederopbouw	4.164	
5. Voorlichting en communicatie	5.205	
6. Tuindorp t Lansink	10.410	
7. Archeologie	15.614	
8. Gevelverbetering binnenstad	84.138	84.138
9. (Industrieel) erfgoed Hart van Zuid	150.000	150.000
Cultuurlokaal- regelingen voor incidentele projecten	96.590	96.590
10. Culturele Initiatieven	20.124	
11. Podiumbudget	22.101	
12. Stimuleringsbudget BKV	54.365	
Internationaal	7.646	7.646
13. Uitwisseling partnerstad Emsdetten	7.646	7.646

Uitvoerings-/subsidieregelingen	Subsidie 2023	Subsidieplafonds 2023
Jeugd	118.515	118.515
14. Vrijwillig jeugdwerk - scouting	118.515	118.515
Kunst en cultuur:	8.513.617	8.513.618
15. Basissubsidie Amateurkunst	142.894	142.894
16. Culturele kernvoorzieningen	8.147.802	8.147.802
- Bibliotheek Hengelo	2.639.595	
- Oyfo	1.984.501	
- Schouwborg Hengelo	2.220.736	
- Poppodium Twente	1.302.970	
17. Beeldende kunst	38.843	38.843
- Ateliers '93	6.889	
- SWWK	12.545	
- HeArtpool	15.164	
- MHHK	4.244	
18. Presentatie en podium beeldende kunst	91.500	91.500
19. Cultureel Erfgoed - musea	22.209	22.209
- Museum Hengelo	18.002	
- Historisch Archief Beckum	2.947	
- Historie Brandweer Hengelo	1.260	
20. Overige culturele voorzieningen	17.214	17.214
- Hengelose Oranjevereniging	13.878	
- stichting 4 mei	3.336	
21. Lokale Omroep	53.156	53.156
Onderwijs	2.036.407	2.036.407
22. Voorschool Hengelo	2.036.407	2.036.407
Sport en Bewegen	83.701	83.701
23. Sportkennismaking	15.615	
24. Deskundigheidsbevordering	24.634	
25. Sporten met een beperking	27.837	
26. Duurzaamheid	15.615	
27. FBK Games	67.665	67.665
Welzijn	2.057.171	2.057.171
28. Wijkwelzijnswerk	2.057.171	2.057.171
Zorg	1.196.765	1.196.765
29. Maatschappelijke opvang, begeleiding en bemoeizorg	1.172.465	1.172.465
- preventie GGZ problematiek	428.520	
- inloop en begeleiding ma opvang	535.130	
- bemoeizorg	208.814	
30. Thuis in de buurt	24.300	24.300

7

Financiële overzichten

7.1	Baten en lasten	196
7.2	Algemene dekkingsmiddelen	200